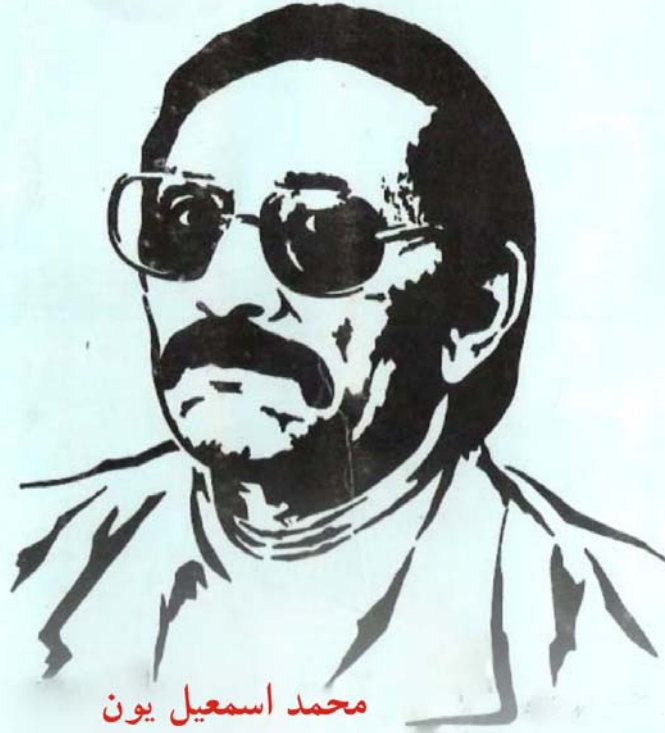

استاد زيار

د پښتني فرهنگ يو ځلاند ستوری

محمد اسمعیل یون

۱۱۳۷
Ketabton.com

استاد زیار
د پښتني فرهنگ یو ځلاند
ستوری

لیکوال

محمد اسمعیل یون

دالی

پخپله استاد زیارته

چې د پښتني ميني راکښون يې زما په
زړه کې ددغه اثر د کښلو هيله وروزله.

بسم الله الرحمن الرحيم

کتاب پېژندنه

د کتاب نوم:	استاد زیار د پښتني فرهنگ یو
لیکوال:	ځلانده ستوری
خپرنډوی:	محمد اسمعیل یون
چاپشمېر:	یون کلتوري یون
لومړی چاپ:	۱۰۰۰ ټوکه
دویم چاپ:	۱۳۷۸ ال کال
د لیکوال	۱۳۸۷ ال کال
پرله پسې نومره:	(۷)
د خپرنډوی	
پرله پسې نومره:	(۷)
کمپوزر:	ضیاء الرحمن ضیاء

نيوليڪ

مخ	سرليڪ
۱	ددي اثر دويم چاپ
۳	سريزه
۷	ژوندليڪ
۲۱	ژورناليست زيار
۲۹	شاعر زيار
۵۸	خپرنيال زيار
۸۰	کره کتونکی زيار
۸۸	داستان ليکونی زيار
۹۹	ژبپوهاند زيار
۱۱۳	خانگري ژبني چاپي او ناچاپي اثار
۱۳۷	ژباړونکی زيار
۱۴۹	يادښت (سريزه) ليکونکی زيار
۱۵۸	راډيويي مرکي
۱۵۹	ترهيواده دباندې
۱۶۲	يادونه (مرکه)
۱۸۳	خانپېښي
۲۰۰	اخځونه
۲۱۷	د محمد اسمعيل يون لنډه پېژندنه

ددې اثر دویم چاپ

دا اثر چې ستاسو په لاس کې دی، ما د خپل تحصیل په بهیر کې لیکلی دی. زه د پوهنځي د لومړي ټولگي محصل وم، چې دا کار مې پیل او تر څلورم ټولگي (۱۳۷۰ل کال) پورې مې بشپړ کړ، هغه وخت په کابل کې کتابتونو او ځینو نورو اڅوونو ته لاسرسی څه ناڅه اسانه و، نو ځکه ما وکړای شول گڼ شمېر اړتیا وړ مواد پیدا کړم. که هغه مهال مې دا کار نه وای کړی، نو په دې اثر کې، چې د کومو اڅوونو یادونه شوې، تر جگړو وروسته یې پیدا کول ناشوني وو. ددې کتاب هر خپرکی چې ما بشپړاوه، نو استاد زیار ته مې د بیا کتنې او تدقیق لپاره سپاره، هغه په کې زیاتون او سمون راوسته او په پای کې ترې دغه اثر جوړ شو. کله چې څوک دا اثر لولي، نو لیکنې سبک کې به یې، د استاد زیار د ژبني سبک سیوری څه ناڅه حس کړي، ددې علت دا و، چې ددې اثر د کتنې پر وخت زیار صیب په کې ځینې کلمې اړولې را اړولې دي.

دا اثر بیا وروسته پر ۱۳۷۲ل کال په لاهور کې چاپ شو. ددې کتاب له لیکلو بیا تر اوسه (۱۳۸۷ل کال وروستی میاشت) پورې، نږدې شل کاله تېرېږي، د شلو کلونو په بهیر کې استاد زیار گڼ شمېر نور اثار هم لیکلي، لکه پښتو سیندگی، پښتو او پښتانه د ژبپوهنې په رڼا کې، پښتو لیکلار بنود او ځینې نور څېړنیز او تخلیقي اثار، دغه راز د استاد نورې گڼ شمېر لیکنې هم په چاپي او برېښنايي خپرونو کې خپرې شوي دي، چې ددې کتاب د دویم چاپ پر وخت پر هغو بحث او بیا دلته ددې بحث ځایونه ماته شونې نه وه، نو ځکه مې د دې کتاب د تېر شلکلن تاریخي اصالت له

مخې، په خپله بڼه د هغه بيا چاپ مناسب وگاڼه. زه دا يادښت نور نه غځوم، يوازې دومره يادونه كوم، چې ځوان ليكوال بايد د خپلو مخورو او محسنو ليكوالو زيات قدر وكړي او كه غواړي د هغو په باب څه وليكي، نو ښه به دا وي، چې د هغوی د ژوند پر مهال، پر هغوی څه وليكي، د دې ډول ليكنو گټه داده، چې يو خو به زموږ مشران پر ژوندونې، خپل قدر او ارزښت وويني او بله دا چې دا ډول ليكنه يا ليكنې به له خپل نظره تېرې كړي، د نيمگړتياوو او غلطيو مخه به يې ونيسي او تېروتنې به يې په خپله سمې كړي. د مړو ستاينې د زړې عنعنې د بدلانه، د ژوندي ستاينې د نوي دود د پيل په هيله.

په درښت

پوهندوی محمد اسمعيل يون

ارگ، د جمهوري رياست ودانۍ

كابل - افغانستان

د ۱۳۸۷ ال كال د سلواغې، ۲۲ مه

سرېزه

د خوشال قدر که اوس پر هېچا نه شته
پس له مرگه به يې ياد کا ډ پر عالم

نن راته د هغه چا د احساس تاو قلم په گوتو کې راکړی، چې ډ پر کلونه دمخه ورسره په نا اشنایۍ کې اشنا وم، زه لا کوچنی وم، چې د هغه نوم مې اورېدلی و. خلکو به يې ډ پره ستاينه کوله له همغه مهاله مې په زړه کې د هغه مینې او پښتني ولولو خای نیولی و. په زړه کې به مې دا هیله شو خلی د خیال او خوب په شان وگرځېده، چې گوندې داسې وخت راشي چې استاد زیار مې بنوونکی شي او د هغه له اورنیو پښتني ولولو څخه مې زړه تودوخه او فکر روښانتیا ومومي. ډ پر وخت تېر شوی و، خو هیله مې لانه وه زړه شوې. یو وخت ما په خوشال خان لېسه کې زده کړه کوله، له شعر او ادبیاتو سره مې زیاته مینه پیدا شوې وه، کله کله به زه هم هغو فرهنگي څانگو، چې ادبي غونډې او مشاعرې یې جوړولې، خبرولم. یوه ورځ د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا د کره کتنې یوه غونډه جوړه شوې وه او د یوه شاعر پر شعرونو خبرې کېدلې. زه هم هلته تللی وم، له نېکه مرغه مې هلته استاد زیار هم ولید، چې له بهر څخه تریو اوږده سفر وروسته تازه راغلی و، دده عالمانه لوبنې او کمینۍ زما هیله لا پیاوړې کړه.

خو ورځې وروسته مې ورسره د ليکوالو انجمن د ځوانو شاعرانو او ليکوالو په کانون کې بيا وکتل، دا ځل ورسره پوره بلد شوم. خپله پته يې ماته راکړه، بيا نوزه ادبياتو پوهنځي ته ډېر ورتللم او خپلې ليکنې او شعرونه به مې وراورول او ده به په ډېره سره سينه راته اصلاح کول. زما هيله خو پوره شوې وه، ځکه چې هغه زما بنوونکي شوی و، يو ډېر خوږ او مهربانه بنوونکي.

خو زما هيلې هغه وخت لا پسې د خوښۍ په اوبو ولا مبل چې زه د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل شوم، لومړي ټولگي و او لومړي ساعت، کله چې ټولگي ته ننوتم، پر يوې څوکۍ کېناستم، څو شپې لانه وې تېرې شوې، چې استاد زيار ټولگي ته راننوت او تر پېژندگلوی وروسته يې پر لوست پيل وکړ.

اوس نو چې زما هيله پوره شوې ده، پر ځای بولم، چې ددغه پياوړي استاد د ژوند په باب د خپل توان په کچه يو څه وليکم. سره له دې چې دا کار بايد هغه ليکوال او څېړونکي کړي وای چې د ځواکمن قلم خاوند وای، خو هغه څه چې د استاد پر ما حق دی، بايد ادا يې کړم. سره له دې چې دا کار زما لپاره ډېر گران دی او نه شم کولای څنگه چې بنايي، د استاد د ژوند او اثارو د څرنګوالي په باب وړنده معلومات وړاندې کړم او د هغه پر ټولو ادبي، هنري او علمي کارونو باندې په ټول ټال او کره ډول خپل ځان او نور خبر کړم.

زه دا کار ددې لپاره سرته رسوم، يو دا چې د استاد حق مې ادا کړي وي او بل دا چې تراوسه پورې پرته له (استثناتو) په پښتو ادب، فرهنگ او زموږ په ټولنه کې دا خبره باب ده، چې په ژوندونې د شاعر،

اديب او هنرمند درناوى نه شته هغه د افغان سيد جمال الدين خبره چې وايي: ((په شرق كې اديب د ژوند پروخت مړدى او تر مرگه وروسته ژوندى كېږي)). بېخي پرځاى خبره ده (دوكتور عبدالحكيم طبيبي: تلاش هاى سياسى سيد جمال الدين افغان، ۱۳۵۵ل كال ۲۰ مخ).

زما موخه داده، چې د يوه شاعر يا ليكوال د ژوند په لړ كې د هغه پر اثارو ليكنه او د هغه پر ژوند ليكنه به له څو اړخونو څخه غوره او مثبتته پرېوځي.

يو دا چې شاعر يا ليكوال او يا هنرمند به په ژوندونې د خپل كار ثمره په خپلو سترگو وويني، دويم دا چې ليكوال به د خپلې دغې ثمرې د ليدلو په پايله كې لا نور هم ددې زغم او ځواك پيدا كړي، چې خپلې پنځونې او نوښتونه لا پسې زيات كړي، درېيم دا چې موربه د ليكوال او هنرمند حق ادا كړى وي او څلورم دا چې موربه په څېړنو او ليكنو كې له تېروتنو سره مخامخ نه شو او كه مخامخ هم شو، هغه به ډېرې كمې وي.

خو اوس اوس دا خبره باب ده، چې كله شاعر يا ليكوال له نړۍ څخه سترگې پټې كړي، بيا ټول د قلمونو څوكې تېرې كړي او مټې راوغاړي او تر هغه چې بې له لاسه كېږي، زړونه تش كړي او داسې شيان وليكي، چې ارواښاد په گور كې نا ارامه كړي.

په ځينو ځايو كې خولا داسې هم ليدل شوي دي، چې د يوه شاعر يا ليكوال د ژوند او مرگ نېټې د معلومولو په باب كتابونه ليكل شوي،

رسالې كښل شوي، خو بيا هم په بشپړ او جوت ډول د هغه د ژوند يا مرگ نېټه نه ده زياته ((ثابته)) شوي.

په دې توگه به ښه دا وي، چې په خپله د ليكوال په ژوندونې د هغه د ژوند او اثارو په باب څه وليكل شي او د تېروتنو پر وخت په خپله له هغه څخه مرسته وغوښتل شي. بيا به نو ددې اړتيا نه وي، چې يوازې د يوه شاعر يا ليكوال د ژوند او مرگ نېټې د جوتيا لپاره كتابونه او رسالې وليكو. بېخرته غونډې پرې جوړې كړو او له دې سره سره پرې بېخايه لگښتونه وكړو.

دا زما لومړنۍ كار دى، چې ښايي نيمگړتياوې به ولري، خو زما هيله دا ده، چې نور ليكوال په دې برخه كې په پوره ځيرتيا كار وكړي او د خپلو مشرانو او نوښتگرو ليكوالو حق ادا كړي. زه په دې ليكنه كې د استاد زيار د ژوند او اثارو په باب غږېږم، هيله ده، هغه څه چې مې راټول كړي دي، څه ناڅه د استاد له اندو ژوند سره سمون ولرلاى شي.

په پښتنه مينه

اسماعيل يون

د ژبو او ادبياتو پوهنځي محصل

۱۳۶۸ل كال، پسرلى

ژوند لیک

پوهاند دوکتور مجاور احمد زیار د عجب گل زوی پر ۱۳۱۴ل کال د سپین غرد مزینې رود پر غاړه د اخون کلي په یوه بېکوره او بې ځمکه بزگره کورنۍ کې وزېږېد. د ښوونځي په درېیم ټولگي کې یې د یوازیني گټندوی پلار سیوری له سره پرېوت. پاتې درې ټولگي یې له کوچاني بېوزله ژوند سره د یو بل په مزدورۍ پای ته ورسول. تر څلور کلنې خواری، مزدورۍ وروسته ورته د کابل د لیلیه ښوونځي چانس برابر شو، له ۱۳۳۵ تر ۱۳۳۶ کال یې د زده کړې ترڅنګ د هلمند په ناوه کې کار کوه.

پر ۱۳۳۷ کال یې دولس کلنې زده کړې پای ته ورسولې او پر ۱۳۳۸ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي کې پر زده کړه بوخت شو. پر ۱۳۴۱ل کال یې له دغې څانگې څخه لیسانس واخیست او د همدغه پوهنځي په کدر کې پر تدریس او ژبنيو څېړنو بوخت شو.

پنځه کاله یې د هېواد په غرو، رغو، ځنگلو، میرو، کلیو او بانډو کې د ۱۴ ژونديو او نیم ژوندو ویو ژبو ۱۰۴ ټوکه گړدودي څېړنې ترسره کړې. بیا سویس ته واستول شو او هلته یې د ((برن)) پوهنتون د ژبپوهنې، ادب پوهنې او وګړپوهنې په څانگه کې د

علومو دوکتورا واخیسته. پر ۱۳۵۱ل کال یې هېواد ته له راستنېدو سره خپلې استادۍ ته دوام ورکړ او ترڅنگه یې د څانگې ۲ میاشتنۍ مجله (وږمه) وچلوله.

پر ۱۳۵۷ل کال ورته د استادۍ ترڅنگ د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز ریاست دنده ورتړل شو. څه مهال وروسته زنداني شو. بیا یې د سولې او پیوستون د سازمان د رئیس او مرستیال په توگه دنده ترسره کړه. څلور کاله د ژبو او ادبیاتو پوهنځي رئیس پاتې شو. بیا یې د المان په هومبولت پوهنتون کې د مېلمه استاد په توگه د افغانستان پوهنې د تدریس دنده پرمخ یوړه او د ۱۳۶۵ل کال له مني راهیسې بیا د ژبو او ادبیاتو پوهنځي په پښتو څانگه کې د ژبپوهنې او ادب پوهنې پر تدریس بوخت شو.

دوکتور زیار له ننه او وده ویشته کاله دمخه واده کړی دی، یو زوی او یوه لور لري. زوی یې په المان کې د لوړو ریاضیاتو او لور یې دلته د طب په څانگه کې زده کړه کوي او مېرمن یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د الماني څانگې استاده ده.

استاد زیار یو ډېر کاري او څو اړخیز انسان دی. کله چې د ده د ژوند پانې اړو وراړوو، ان له ورکینې څخه یې څو څو کاره پرمخ وړي دي، هم به یې له ځمکوالو سره مزدوري کوله او هم به یې ورسره د ښوونځي او جومات زده کړه غبرگه پرمخ وړله. لور او لور او نورې راز راز موسمي خواری او ورځ مزدوری، خویې په هره توگه د زیار کښې لوبې نه بېلېدونکې ټوک و. د منځنیو زده کړو په دوره

کې يې د غې بوختيا بيا نوې بڼه وموندله. د تعليمي کال په بهير کې يې د شعر ليکنې او ژباړنې له لارې مطبوعاتي فعاليت کاوه. د ورزش په برخه کې له اووم ټولگي څخه د بېلابېلو ورزشي ډولونو لېوال و او د بايسکټبال په توگه د کابل او ان د برن پوهنتون د اړوندې لوبډلې (ټيم) رسمي غړی پاتې شوی دی. د ښوونځي په رخصتيو کې د دې پرځای چې کلي ته ستون شي او له خپلې کورنۍ سره په ارامه و او سپري، د هېواد په ځينو پروژو، لکه د هلمند وادي په هغه کې پر کار بوخت شوی او په گټلو پيسو يې هم د خپل تعليمي ژوند جيب خرڅ برابر کړی او هم يې له خپلې بېوزلې کورنۍ سره مرسته کړې ده.

د پوهنتون په دوره کې يې لږ تر لږه شپږ ډوله بوختياوې (مصروفيتونه) پرمخ وړل. د هېواد د ورځپاڼې خبريال، د اصلاح، انيس، ژوندون، عرفان او پوهنې او د مرکز او ولاياتو د خپرونو قلمي همکار، د پوهنې مطبعې مصحح، د رحمان بابا، بيهقي ښوونځي او پښتو کورسونو حق الزحمه يې ښوونکی، د پوهنځي د پښتو مجلې (ورمې) مرستيال، د پوهنتون د بايسکټبال ټيم غړی، په کابل کې د مصر سفارت د عربي کورس شاگرد او د ثقيله ورزش د کلوپ غړی او داسې نور.

استاد زيار په دې گروهه دی، چې ژوند د زمانې د بهير پر وړاندې ډېر لنډ او تنگ دی او هغه څه چې يو انسان يې بايد په خپله ژوند کې ترسره کړي، نه ترسره کېږي، نو له همدې کبله تل په تلوار او منډو رامنډو کې دی او نه غواړي د ژوند يوه شېبه خوشي

تېره کړي. هېڅکله يې په ياد نه دي، چې د زینې پورې يې يو په بل پسې تر پښو لاندې کړې وي، بلکې تل يې کله يوه او کله دوه په منځ کې پرې ايښې دي. پلې تگ يې له نورو سره توپير لري. پر پليو لارو هم، چې هر څومره گڼه گڼه وي، د شتۍ غوندې خپله لاره باسي او له ټولې پاملرنې سره سره يې له يو بل سره ټکر هم راځي، همداسې يې بايسکل ځغلول او موټرسايکل چلول هم درواخله.

په ژبنيو څېړنو کې يې پوره څلور کاله له دغو دوه اړابه يې وسيلو څخه تر وروستي بريده کار اخيستی او ډېر يې ژوبل کړی هم دی. له همدې کبله يې موټر اخيستیو ته مېرمن نه پرېږدي. له دې ټولو منډو رامنډو او بېرندويۍ سره بيا هم يو روغتيايي اوډلې او مهالوېشې ژوندون لري او دا هم په دې موخه چې وخت يې هسې خوشې له لاسه ونه وځي. خوب و خوراک، کار، ورزش او هوساينه هر څه يې پر مهالوېش برابر دي.

په الکولي څښاک، ځکاک، توندو، تورشو خوراکونو او نورو ناوړو عادتونو، نه خپل اقتصاد ويجاړوي او نه روغتيا. په ټوليز (گلي) ډول يې ساده ژوند خوښ دی، خو دومره هم نه چې څوک ورته ساده ووايي. سهارنی کړاو (جمناسټيک) او تشناب تر وسې وسې، که پر کور وي که پر بيديا، نه قضا کوي.

شعر او شاعري او نور زېرندويه فعاليت يې له هوساينزو (تفريحي) بوختياوو څخه گڼل کېږي، د سفر او ان د ناروغۍ د وخت بوختيا يې همدا ده. د يادښت کتابچه يې خو ټول عمر ملگري

۵۵

استاد زیار له اوډلي، بیرندویه، ترور، خوځندویه (ډینامیک) او دودیا ل (اخلاقي) ژوند دود سره یو سرکښ، سرغړانده او نارامه خوی خصلت لري او له هر راز دودیزو او ټولنیزو بندیزونو او اجبارونو سره نه پخلا کېدونکی دی. کله چې استاد زیار ته جوتنه شي، چې په یوه خبره کې د حق پر خوا دی، د دوست و دښمن ورم و پند او زور زاري پرې څه اغېزه نه لري. په سپین ویلو او گوتې نیولو کې نه ډار پېژني او نه لورو وپاس او زړه سوی او هغه هم زیاتره بیا د خپلو نژدې اړوندانو او دوستانو پر وړاندې. استاد زیار له ټول کلکوالي، ناراموالي او انتقادي او انتقامي لوبې سره سره بیا هم د لوی زغم او سپېڅلي احساس څښتن او په دوستۍ او اشنایۍ کې ډېر ټینګ دی.

له مېرمنې، زوی او لور سره که څه هم په ټولو چارو کې مرستندوی دی، خو بیا هم ترې دومره خوشاله نه برېښي، ځکه په بدل کې ترې دا سترګې لري، چې هغوی هم دده اوډلي بېرندویه ژوند دود ومني، د ساري په توګه یې مېرمن د کور په اوډون، سمون، پاک کاري او لوبو پر بولو کې د مرستې پاسلنه پر ځان نه اخلي او هغه یې زیاتره د سپېڅلتیایي او اوډلي لوبې او آر (اصل) یوه برخه بولي.

ان تردې چې د نوي ازاد پښتو شعر او په ځانګړي ډول بیا د پښتو د لیکنې معیار لپاره د استاد زیار دا شل کلنې پرله پسې هلې ځلې یوازې دده له پښتونولۍ یا ځانګوالۍ څخه نه، بلکې

زیاتره ده له اوډونې او ډینامیکي لوبې څخه سرچینه اخلي، دی وایي:

((هغه بې شمېره ځیلونه (وراینټونه) یا گړدودونه، چې په گړنۍ (گفتاري) پښتو کې دود لري، باید په لیکنۍ پښتو کې یووالی او کره والی ومومي. یا په بله وینا- جوړښتي او گرامري وارینټونه توحید کړ شي او لغوي وارینټونه تکثیر کړ شي. په بله وینا خولې ډېرې او بې شمېره دي او کنټرول یې ناشونی، څه چې یو بې سرو بوله کار دی، مگر قلمونه هغومره ډېر نه دي، چې کنټرول نه شي)). دی لکه څنګه چې د ټولو پښتنو تېرونو لپاره د یوه ملي یووالي یا (ملیت) په بله وینا د یوه لوړ ټولنیز پرمختګ او بشپړتیا غوښتونکی دی. دغسې د لیکنې ژبیوالي لپاره هم ټینګار کوي او څنګه چې لومړۍ موخه د یو واریز (اوبستون) له لارې کېدونکې ده، دغسې دغه ژبنۍ بشپړتیا هم یوې اګاهانه او ټینګر هاند او هڅې ته اړتیا لري.

د استاد دا خبره، چې ټولنیزه بشپړتیا او ژبنۍ بشپړتیا سره یو له بله نه شلېدونکي بهیرونه دي، یوه پرځای او په نوي علمي نړۍ لید کړه شوې خبره ده. د نړۍ نورې یادې ژبې، لکه (انګلیسي، الماني، پرانسي، یا روسي هغه مهال معیاري بڼې پیدا کړې، چې بېلابېلو تېرنیو او فیوډالي ډلو ټپلو یې پانګوالي اړیکو ته لوړتیا موندلې ده، یا په بله وینا (ملت) ته رسېدلی دي. استاد زیار پردې ټینګار کوي، چې (له ټولنیز-اقتصادي انقلاب سره باید فرهنګي انقلاب هم له یاده ونه ایستل شي او ژبه خود دواړو بیخبنایي-مخبنایي

جوړښتونو يو گډه آر او اړيکي بلل کېږي (د استاد زيار ژوند ليک چې د اکبر کرگر له خوا د استاد زيار د زېږېدنې د پنځوسمې کاليزې په غونډه کې اورول شوی و).

استاد زيار تراوسه ۱۳۷۰ پورې ۳۰ کاله د ژبو او ادبياتو پوهنځي او په علومو اکاډمۍ کې اکاډيمیک خدمت کړی دی. د سويس له برن پوهنتون څخه يې د ژبپوهنې، ادبپوهنې او وگړپوهنې لومړۍ درجه دوکتورا اخيستي ده. په انگليسي، الماني، روسي، عربي او نورو لرغونو هندو اروپايي ژبو هېږي.

استاد زيار د ښوونځي له نهم ټولگي ۱۳۳۴ راهيسې د شاعرۍ او ليکوالۍ ډگر ته راوتلی دی، د ټولو ادبي، علمي او تحقيقي اثارو شمېر يې ۱۳۰ ټوکو (کتابونو) او ۱۱۰۰ ليکنو ته رسېږي. په دې کې د گڼو علمي، تحقيقي ليکنو ترڅنگ هغه ژورنالستيکي ليکنې هم راځي چې له ۱۳۳۸ کال راهيسې يې د هېواد، ننگرهار، وړانگې، اصلاح او د ثور انقلاب حقيقت (پيام) ورځپاڼو او د پوهنې مجلې د خبريال او د هېواد د نورو ټولو مهالنيو خپرونو او راډيو تلويزيون د همکار په توگه د هېواد په دننه او بهر کې په پښتو، دري، انگريزي او الماني ژبو خپرې کړې دي. د پوهاند زيار ادبي، علمي او تحقيقي اثار په لاندې ډول دي:

۱- نوم تر ښکونه يا اسمي ترکيبونه، په الماني ژبه د سويس د برن پوهنتون د ۱۹۷۴ کال خپرونه.

۲- پښتو پښويه (گرامر) د کابل پوهنتون د ۱۳۶۲ کال خپرونه.

- ۳- پښتو ليکلار د ننگرهار د بايزيد روښان پوهنتون د ۱۳۲۰ کال خپرونه.
- ۵- زنداني نغمې، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د ۱۳۵۹ کال خپرونه.
- ۲- سوزونه او سازونه (د شعرونو غونډه)، د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د رياست د ۱۳۲۴ کال خپرونه.
- ۷- اور او وينې (د شعرونو غونډه) د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې د خپرونو رياست د ۱۳۲۵ کال خپرونه.
- ۸- وينه او مينه (د شعرونو غونډه) د ملي دفاع وزارت د ۱۳۲۰ کال خپرونه.
- ۹- نظر کوتاهې بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۲۳ کال.
- ۱۰- پښتانه او ورونه مليتونه (ژباړه) د چاپ او خپرونې دولتي کومېټې د ۱۳۲۲ کال خپرونه.
- ۱۱- مينه د زړه په وينه (رومان) تر چاپ لاندې.
- ۱۲- اندو ژوند (شعري طرحې او څلوريزې) د سرحدونو چارو وزارت د ۱۳۲۸ کال خپرونه.
- ۱۳- پښتو- دري فرهنگ تر چاپ لاندې.
- ۱۴- گلکڅونه (شعري غونډه) د افغانستان د ليکوالو د انجمن د ۱۳۲۷ کال خپرونه.
- ۱۵- الماني- پښتو فرهنگ- د برلين پوهنتون په غوښتنه د ۱۳۲۷ کال خپرونه.

- ۱۶- د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه (په الماني) ناچاپ.
- ۱۷- افغان- شوروي فرهنگي اړيکي، په دوستي مجله کې يې برخه برخه چاپ شوې ده.
- ۱۸- سپين غر (شعري غونډ) ناچاپ.
- ۱۹- کارپوهه (ارگولوژي) برخه برخه په فولکور مجله کې خپره شوې ده.
- ۲۰- ټولنوال رياليزم برخه برخه په هنر او ژوندون مجلو کې خپور شوی دی.
- ۲۱- پښتو گړدودونه (لهجې) په وږمې مجله کې چاپ شوي دي.
- ۲۲- پښتو آرپوهه (اتمولوژي) تر ((ژ)) پورې په وږمه مجله کې خپره شوې ده.
- ۲۳- پښتو بدلېچ يا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟ د اطلاعاتو او کلتور وزارت د ۱۳۲۹ل کال خپرونه.
- ۲۴- ليکونه (په پښتو- دري- انگليسي او الماني) ناچاپ.
- ۲۵- ځان پېښې (په پښتو- دري- انگليسي او الماني) ناچاپ.
- ۲۶- د هېواد پر ۱۴ ژبو (پښتو- دري، اوزبکي، ترکمني، بلوخي، براهوي، واخي، پشه يي، پاراسوني، کتي ((نورستاني))، گوجرو ((گجراتي))، تيرو ((تيراهي))، شغني، کشموني ۱۰۴ ټوکه گړدودوي (لهجوي) څېړنې، چې د سويس د ملي فونډ له خوا د يونسکو په سپارښتنه، د افغانستان (د ژبپوهنې اتلس) په نامه په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دي.
- ۲۷- پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې.

۲۸- تر ۱۱۰۰ زیاتې علمي، ادبي، تحقيقي او ژورناليسټيکي ليکنې يې په پښتو، دري، انگليسي او الماني، تر هېواد دننه او د باندې خپرې شوي دي. دغه راز يې يو لړ ادبي اثار د شوروي اتحاد په څو ژبو او مجاري، الماني، انگليسي، بلغاريایي او داسې نورو ژبو اړول شوي او په اړوندو هېوادو کې خپاره شوي دي. د اثارو ټول شمېر يې له مقالو پرته:

— ادبي ۱۰ اثره.

— علمي ۱۲ اثره.

— تحقيقي ۱۰۴ اثره.

— مجموعي ۱۳۰ اثره.

(ژوندون مجله، ۱۳۲۷ کال د میزان او عقرب گڼه).

استاد زیار د پورتنیو یاد شوو اثارو په درلودلو سره په ټول هېواد کې تر ټولو لوړ ملي ریکارډ ټینګ کړی دی. استاد د هېواد په نویو او زړو ژبو کې پوره تخصص لري. استاد د اروپایي او بین المللي ژبپوهانو د ټولني، د کابل پوهنتون او د ژبو او ادبیاتو د پوهنځي د علمي شوراگانو او د علومو اکاډمۍ د ژبنيو او ادبي علومو د انسجام د کومېټې غړی دی او د علامه سيد جمال الدين افغان د فرهنگي ټولني مشر هم دی.

همدارنگه استاد زیار په گڼو ملي او بین المللي علمي او سیاسي غونډو کې گډون کړی او لیکنې او ویناوې يې په کې اورولې دي. دا و د استاد زیار د اندو ژوند لنډ جاج په دې ډول استاد زیار له زیاتو ناخوالو سره سره په خپل کارو زیار او هاند وهڅې نن دې ځای

ته رارسېدلی دی، چې هېڅکله یې پښتانه او پښتانه لیکوال او ادیبان نه شي هېرولای.

استاد زیار ډېرې لیکنې کړې دي، د ژبې او ادب په هره برخه کې یې هر څه لیکلي دي، زیار یې کښلی دی، منډې یې وهلې دي، سترې شوی او د پښتو ادب او پښتني فرهنگ هرې برخې ته یې یو څه ورکړي دي. فکر کوم، دی په خپل ټول عمر کې ډېر کم وخت او که په زغرده ووایو یوه گړۍ هم بې قلمه او بې کاغذه نه دی پاتې شوی، خو دا ټول یې د چاپاره او د څه لپاره؟ ځواب یې روښانه دی، چې دا هر څه یې د خپلې ژبې، ادب، فرهنگ او خپلو وگړو لپاره کړي دي. زیار د خپل ژوند زیاته برخه د خپلو خلکو ادبیاتو ته ورکړې ده، دی وایي:

((لیکنه زما د ژوند نه جلا کېدونکې ټوک دی، له هغې راهیسې چې خپل نبي او کین لاس مې پېژندلی دی، زه لیکنه کوم او لیکنه مې د ژوند ملگري شوي ده)).

یو لیکوال دده په باب لیکي: ((زه استاد زیار د یو پرکاره خو دقیق لیکوال او محقق په توگه پېژنم. دی چې هر څه لیکي، په ژوره توگه یې لیکي، ښه یې لیکي، ښکلی یې لیکي او له یوه ژور احساس او پښتني احساس سره یې وړاندې کوي، دده هڅه په دې کې ده، چې په لیکنه کې د اړوندې موضوع ټولې پوښتنې او اړوي او نه پرېږدي، چې لوستونکی په تیاره کې پاتې شي (د نور محمد سهیم مقاله، د استاد زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپ)).

د هند يو ليکوال ((سادهن مکرجي)) د خپل کتاب ((افغانستان زوال سی عروج تک))، چې پر ۱۹۸۴م کال د هند په نوي ډهلي کې چاپ شوی دی. په ۱۳۲ مخ کې د پوهاند زیار یادونه کوي او هغه د پښتو يو ستر عالم بولي. همدارنگه په ((تاریخ نوین افغانستان)) کې هم د یوه ستر فرهنگي او ټولنیز شخصیت په نامه یاد شوی دی، نو باید د داسې ستر انسان درناوی وشي او په درنه سترگه ورته وکتل شي، چې د خپل زړه په وینو خپل فرهنگ او ادب ته د زمانې له ناخوالو سره سره کار کوي او پرمخ ځي. لکه څنگه چې د استاد زیار له لنډ نوم (تخلص) څخه څرگندېږي، دی یو زیارکنس انسان دی، له همدې امله خويې نن تردې ځایه ځان رارسولی دی او پر مور پښتو مینانو باندې یې د احسان سیوری پروت دی. زه دلته د استاد په باب له زیاتو خبرو تېرېږم، ځکه که هر څومره خبرې ورباندې وکړم، بیا به هم کمې وي. هغه د شاعر خبره دلته سمه راځي چې وايي:

کتاب وصف ترا آب بحر کافی نیست

که ترکم سر انگشت و صفحه بشمارم

او یا دا پښتو لنډی:

ستا د بنایست گلونه ډېر دي

ځولی مې تنگه زه به کوم کوم ټولومه

تردې وروسته راځو، د پوهاند زیار ليکوالی، اثارو او دده اثارو

څرنگوالي ته

لکه څنگه چې دمخه مو وویل، پوهاند زیار د خپلې ليکوالۍ له

پیل نه، یانې له هغه وخت نه، چې دی لا پنځلس کلن و، بیا ترننه پورې

د ادبیاتو په بېلابېلو برخو کې یې خپل قلم ازمویلی او د پښتو ادب په
بڼه هر ګوت کې یې زرغون نیالګی ایښی دي. د یوه لیکوال خبره ده
چې وایي:

((استاد زیار د خپلې هغې مینې له مخې چې د خپل فرهنگ له
غورږدا او سمسورتیا سره یې لري، د پوهې او ادب هېڅ یوه خوا یې
برخې نه ده پرېښې او د هغې هر نیالګی یې د زړه په وینو خړوب کړی
دی، روزلی یې دی، پاللی یې دی او ثمرته یې د رسېدو په هیله پر
خپل ځان باندي کړ او و نه ګاللي دي او اوس هم لګیا دی، کړ او و نه
ګالي، پر ځان سختی تېروي او بې خوبۍ زغمي، چې په دې توګه دغه
نیالګی زموږ راتلونکو پښتونو (نسلونو) ته له خوږو او په زړه پورې
مېوو سره وسپاري)).

لکه څنګه چې ښکاره ده، استاد زیار د ژبې، ادب او فرهنگ په
بېلابېلو برخو کې ډېر ګټور او ارزښتمن کارونه کړي دي. نو که موږ
اوس د استاد ټولې لیکنې او اثار په ځیر سره وګورو، ویې څېړو او
مطالعه یې کړو، نو د هغو څرنګوالي او شننه به موږ ته استاد زیار په
لاندې نومونو راوپېژني:

۱- ژورنالیست زیار ۲- شاعر زیار ۳- څېړنیال زیار ۴- کره کتونکی
زیار ۵- داستان لیکونکی زیار ۶- ژبپوهاند زیار ۷- ژباړونکی زیار.
دا ډلبندي ماله خپل فکره کړې ده، ښایي نور یې پر نورو برخو
ووېشي، خو له دې سره سره بیا هم د استاد نورې لیکنې شته، چې د
څرنګوالي له مخې د استاد په پورتنیو نومونو کې نه راځي، خو په

ٲوليز (عمومي) ٲول يې زياتې ليکنې په پورتنې نومونو کې په يوه نه
يوه کې راځي.

ژورنالیست زیار

استاد زیار د خپلې وینا له مخې لومړی ژورنالیستیکی کارونه پرمخ وړل او ژورنالیستیکی لیکنې به یې کولې، هغه هم په ډېره زیاته کچه دې کار بېلابېل لاملونه (عوامل) درلودل، یو دا چې استاد زیار د هغه وخت د ځینو لیکوالو، چې دا کارونه یې پرمخ وړل، تر اغېزې لاندې و او بل دا چې د خپلو اقتصادي ستونزو له کبله دې ته اړ و، چې له ورځپاڼو سره همکاري وکړي، د هغوی د خوښې مطالب و برابر کړي او ورسره ورسره خپله پښتني مینه خړوبه کړي.

یوه بله د یادولو وړ خبره داده، چې پر یوه مهال د ژورنالیستیکی لیکنو ترڅنګه ده شعرونه هم چاپېدل او له راډیو خپرېدل او ځینې لا تر ژورنالیستیکی لیکنو دمخه چاپ شوي دي، یانې استاد زیار مخکې تر هغه چې ژورنالیست شي، شاعرو، خواصلي خبره چې مور و ورباندې ټینګار کوو، هغه داده چې استاد زیار له ۱۳۳۵ کال راهیسې د هېواد اخبارو او مجلو ته به یې کچه ژورنالیستیکی مطالب کښلي او تیار کړي دي او له ۱۳۳۸ کال څخه یې د (هېواد) د ورځپاڼې د لومړي خبريال په توګه دنده ترسره کړې ده.

استاد زیار پر ۱۳۳۵-۱۳۴۵ کلونو له انیس ورځپاڼې سره قلمي همکاري لرله او همدارنګه به یې اصلاح ورځپاڼې ته مطالب برابرول. له ۱۳۳۷-۱۳۴۳ کلونو پورې د عرفان او پوهنې مجلو

خبريال او قلمي همکار و. هغه وخت او راوړسته يې د هېواد په بېلابېلو ورځپاڼو، جريدو او مجلو کې زياتره مرکې، راپورتاژونه، ليدنې کتنې، هنري او ورزشي ليکنې، خبرونه، گزارشونه، يونليکونه او داسې نورې ژورناليسټيکي ليکنې خپرې شوې دي. سره له دې چې استاد زيار تراوسه پورې کوم ځانگړی تيوريک ژورناليسټيکي اثر نه لري، خو د ژورناليسټيکي ليکنو شمېر يې خورا زيات دی. زه يې دلته د ځينو لاسته راغلو ژورناليسټيکي ليکنو سرليکونه له اخځونو سره راوړم او پر څرنگوالي يې غږېږم. چې استاد زيار د خپلې ليکوالۍ له پيل څخه تراوسه پورې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. خو د يوه ټکي يادول يې ضرور دي، چې استاد زيار ډېرې زياتې ژورناليسټيکي ليکنې چاپ کړي دي او د ټولو راټولول يې لا ډېر گران کار دی او لا بېخي کېدون (امکان) نه لري، په خپله وايي: ((ما به خپل ژورناليسټيکي مطالب په خپله د مرکز ورځپاڼو او مجلو ته ورکول، چې همکاري مې ورسره لرله همدا راز مې په ۱۳۳۵ او ۱۳۳۶ کلونو کې يو زيات شمېر ژورناليسټيکي ليکنې د مطبوعاتو مستقلي ادارې ته ورکولې چې کریم ((روهينا)) يې مسوول او سليمان لايق يې مرستيال و. هغو زما دا ليکنې د هېواد زياترو ولايتونو او مهالنڼو او ورځپاڼو ته لېږلې او ماته به يې ځای پر ځای حق الزحمه راکوله، په دې ډول زما يو زيات شمېر ژورناليسټيک مطالب د هېواد د ټولو خپرنی ارگانونو له خوا چاپ شوي دي)). خو زما هيله دا وه، چې زه د استاد ټولې ليکنې راټولې کړم، خو پر دې کار بريالی نه

شوم. زه لومړی عامه کتابتون ته ولاړم هلته مې پر کار پیل وکړ،
ځینې مطالب مې پیدا کړل زیاتره کلکسینونه نیمگړي وو او د
ځینو کلونو خولا هېڅ نه شته او د ولایتونو د ځینو خپرونو خولا
هېڅ پته نه لگي. بیا مې د علومو اکاډمۍ کتابتون ته مخه وکړه،
هلته مې هم دا حال ولید، په خپله له استاد زیار سره هم د هغو
ورځپاڼو، مجلو او جریدو گڼې، چې د ده لیکنې په کې چاپ شوي،
نه شته او له دې کبله یې د ټولو لیکنو راټولول او د هغو اخیستل
یو ناشونی کار دی، نو زما دلته هماغه ورځپاڼې، مجلې او جریدې
چې په ځینو کتابونو کې او یا له ځینو کسانو سره خوندي دي، تر
خپرې لاندې ونيولې او پر همدې مې بسنه وکړه.

۱- د میدان کتنه:

دا د استاد زیار د هغه ژورنالېستیکي لیکنې نوم دی، چې د
وردگو ولایت د یوه راپور تاژ په بڼه لیکل شوی دی. په دې لیکنه
کې د وردگو ولایت د میدان د خلکو دود دستور په باب معلومات
ورکړ شوي دي. همدارنگه له دې لیکنې سره یوځای د کرکيلې پر
وخت ځینې عکسونه چاپ شوي، چې په خپله یې اخیستې دي. دا
لیکنه د وړمې مجلې د ۱۳۴۲ ال کال د ۵-۶ گڼې په ۳۵-۴۳ مخونو
کې خپره شوې ده.

۲- د سړ کال د ښوونکي د ورځې گزار شونه:

د پوهاند زیار د هغه ژورنالېستیکي لیکنې نوم دی چې د یوه
خورا اوږد گزارش په بڼه برابر شوی، په دې لیکنه کې یې د ۱۷

غونډو گزارشونه راغلي، چې د بنوونکي دورځي په وياړ جوړې شوې وې. دا ليکنه د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د ۹ گڼې په ۷۴-۷۷ مخونو کې خپره شوې ده.

۳- د ازموينو گزارشونه:

دا د استاد زياد د يوې ژورناليسټيکي ليکنې نوم دی، چې په هغه کې له ۹ تعليمي موسسو څخه د نهايي ازموينو د اخيستلو گزارشونه برابر شوي دي. دا ليکنه د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لسمې گڼې په ۵۷-۶۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

۴- د خوبن او سوله ييز ژوند يوه بېلگه:

دغه ليکنه د المان په ديموکراتيک جمهوريت کې پر فاشيزم باندې د بري د څلوېښتمې کاليزې په وياړ د جوړو شوو خوشاليو او جشنونو يو لنډ راپورتاژ دی، چې د شور انقلاب حقيقت ورځپاڼې د ۱۳۲۴ کال د ۲۵۵ مې گڼې په ۵ مخ کې چاپ شوی دی.

۵- اگاهانه هرکلی:

دا ليکنه چې د اساسي قانون د طرحې د اعلان په اړوند تيا له ننگرهار ولايت څخه د يوه راپورتاژ په بڼه کښل شوې ده. په دې راپورتاژ کې د اساسي قانون په باب خبرې شوي دي. دا راپورتاژ د شور انقلاب حقيقت ورځپاڼې د ۱۴-۷-۲۶ نېټې په لومړي او درېيم مخ کې چاپ شوی دی.

۶- د استاد ميوندي ويرمن شهادت:

دا د پوهاند زیار بله ژورنالستیکی لیکنه ده، چې د پوهاند میوندي د شهادت په باره کې لیکل شوي ده او په هغه کې د میوندي د ژوند او شخصیت په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ گڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۷- د سویس له برن څخه لیک:

د پوهاند زیار یو لیک دی، چې د سویس له برن پوهنتون څخه یې کابل مجلې ته رالپړلی دی، دا لیک د کابل مجلې د ۱۳۴۹ کال د ۴ گڼې په ۵۷-۵۸ مخونو کې چاپ شوی دی.

۸- د وږمې اتلسم خپرنی کال:

د استاد زیار یوه سرلیکنه (سرمقاله) ده چې د وږمې مجلې په باب یې کښلې ده. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۳ کال د لومړۍ گڼې په ۱-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

۹- زموږ ملي واکمني بل الترنا تیف نه لري:

دا د هغه ژورنالستیکی لیکنې نوم دی، چې د یوې مرکې په ترڅ کې وړاندې شوی او د کابل پوهنتون اوونیزې د ۱۳۲۷ کال ۱۲ گڼې په ۲ مخ کې چاپ شوې ده.

۱۰- د شور انقلاب لسمه کالیزه د افغانانو د

نېکمرغۍ کالیزه:

دا هم يو ډول ژورناليسټيکي ليکنه ده، چې د کابل پوهنتون د اوونيزې د ۱۳۲۷ د ثورد اوومې نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۱- جنگيالي ځوانان بايد د پوهې او زده کړې په ډگر کې هم مخکښ اوسي:

يوه ژورناليسټيکي ليکنه ده، چې د (درفش جوانان) جريدې د ۱۳۲۰ کال د ۱۱مې مياشتې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۲- د ثور انقلاب او افغاني مېرمنې:

يوه ژورناليسټيکي او څېړنيزه ليکنه ده، چې د ((زنان)) مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۲ گڼې په ۱۹ او ۲۰ مخ کې خپره شوې ده.

۱۳- ټول ملي او هېواد پال ځواکونه دې د يوې نوې نېکمرغې ټولنې د جوړولو لپاره سره يو موټی شي: دا هم د پوهاند زيار يوه ژورناليسټيکي ليکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال د ۱۰مې مياشتې د ۲۳ نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۴- پراخه پلار وطنه ملي جبهه:

د ملي جبهې په باب د پوهاند زيار يوه ژورناليسټيکي ليکنه ده، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۰ کال د درېيمې مياشتې د ۱۹مې نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

۱۵- د شوروي ليدنه کتنه:

د استاد زیار په وینا تر یاد شوي سرلیک لاندې یې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ کال په یوه گڼه کې یو راپورتاژ خپور کړی دی. خو د دغه کال د اړتیا وړ گڼه زما لاس ته رانغله. همدارنگه استاد زیار وایي: د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۵۹ کال په یوه گڼه کې یې د هند سفر په نامه یو راپورتاژ خپور کړی دی.

دیموکراتیک المان د سولې او سوسیالیزم په سنگر کې:

دا هم د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د المان له دیموکراتیک جمهوریت څخه برابر شوی دی او د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه کې چاپ شوی دی.

دیموکراتیک المان د تېرو تاریخي خوږو ترخو د پاتوړي (وارث) په توگه:

د پوهاند زیار یو بل راپورتاژ دی، چې د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۱ کال په یوه گڼه کې خپور شوی دی. ټولنیزه هوساینه:

د استاد زیار یو بل راپورتاژ دی، چې له ختیز المان څخه یې برابر کړی او د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۲۱ کال په یوه گڼه کې خپور شوی دی.

هیتلري وژنځایونه:

د پوهاند زیاریو بل راپورتاژ دی، چې د المان له ختیځ
جمهوریت څخه برابر شوی دی او د هېواد ورځپاڼې د هماغه کال په
یوه گڼه کې خپور شوی دی.

شاعر زیار

شعر زمورد ادب یوه غوره برخه ده او ځانگړی څپرکی تراوسه پورې په پښتو ادب کې تر نورو ټولو ادبي ژانرونو او برخو د شعر برخه زیاته ده، زیات مینه وال لري، زیات لیکونکي لري او زیات لوستونکي. استاد زیار زمورد ادب په دغه برخه کې نه هېرېدونکي کارونه کړي دي او کوي یې. ده زیات شعرونه لیکلي، د وخت حالات یې په کې ښه ترا انځور کړي دي او تل تر تله د پښتو شعر د بهیر د مخکښانو په ډله کې پاتې شوی او لا کله ترې دمخه شوی هم دی.

استاد زیار د اوسني لیکوال لیکونکي استاد ((بېنوا)) په غوښتنه پر ۱۳۴۱ کال خپل ژوند لیک داسې کښلی و:

((له لسم ټولگي څخه نوی بریالی شوی وم، چې د تېر با مشقته کړکېچن یا له خواړه سوزه ډک ژوند خاطراتو مې د تحت الشعور له پردو څخه د شعور صحنې ته پرله پسې په راوتلو پیل وکړ، چې ورو ورو یې زما له معصومانه عشقي احساساتو سره اړخونه بدل کړل. دې احساساتو زما له فطري او کسبي انکشاف څخه الهام واخیست، لومړی یې زما ژبه و خو ځوله او بیا د قلم په ژبه د (شعر) په نوم راڅرگند شول)). (عبدالروف بېنوا: اوسني لیکوال ۳ ټوک، ۱۳۴۲ کال، ۱۱۰۸ مخ).

استاد زیار په زیاته کچه شعرونه لیکلي او وخت پر وخت یې د هېواد په مطبوعاتو کې چاپ کړي دي. د ده لومړنی شعر پر ۱۳۳۵ کال د زیري جریدې له خوا خپور شوی او وروسته یې بیا د هېواد، انیس، اصلاح، ننگرهار... ورځپاڼو او د پوهنې، کابل، عرفان په مجلو کې په زیاته کچه شعرونه چاپ کړي او له راډیو څخه یې خپاره کړي دي او په دې توګه د څومره والي (کمیت) له پلوه هم له خپلو هم مهالو څخه وروسته نه دی پاتې شوی. په دې ډول استاد له پښتو شاعرۍ سره یوځای - پارسي شاعري هم کړې ده، خو راوړسته یې پرې ایښې ده.

استاد لومړی پارسي شعر د ۱۳۳۳ کال د کب پر میاشت ویلی او د ۱۳۳۴ کال د نورو زېږونځ یې د ابن سینا منځني ښوونځي له خوا په جوړه شوې غونډه کې اورولی دی. د سر مصرع یې په دې ډول ده:

اوان وقت گل رسيد بشگفت گلها تازه تر

استاد زیار په بېلابېلو برخو کې خپل قلم ازمویلی دی او د پښتو شعر په زیاتو برخو او زیاتو فورمونو کې یې شعرونه لیکلي دي. څلوریزې یې کښلې دي، نظمونه یې لیکلي او اوس خو یې په زیاته کچه د ازاد شعر د مخکښۍ دنده پر غاړه اخیستې ده.

دلته د ده د شعر پر ټولو اړخونو باندې غږېدل او خبرې کول ډېر کار غواړي او زما غوندې د کم منګي او کم از مېښتې کار هم نه دی او غټو غټو لیکوالو او کره کتونکو ته اړتیا لیدل کېږي، چې د استاد زیار د شاعرۍ د اړخونو د څرنگوالي په باب څېړنې او لیکنې وکړي، خو زه دلته یوازې دومره څه لیکم، چې نورو ته یې لږ

تر لږه د شاعرانه هلو ځلو د پرله پسې بهير يو لنډ انځور هومره وړاندې کړم.

استاد زيار له ډېر پخوا راهيسې، يانې له ۳۲ کلونو راهيسې شعرونه ليکي، خو بيا هم تر ډېره وخته پورې يې د شعرونو ځانگړې مجموعه نه وه چاپ شوې. مټې يې پر ۱۳۵۹ کال لومړی شعري غونډ ((زنداني نغمې)) چاپ شو. دغه کار البته ځينې عوامل لري، چې زه يې دلته له څپرلو ډډه کوم، يوازې د ده پر شاعرانه فعاليتونو رڼا اچوم او هغه شعري غونډونه يې درپېژنم، چې تراوسه پورې چاپ يا چاپ ته چمتو دي.

يو بل تکي هم د يادولو وړ دی او هغه دا چې استاد زيار يو زيات شمېر شعرونه په بېلابېلو وختو کې د بېلابېلو جريدو، مجلو او ورځپاڼو او راډيو له لارې خپاره کړي دي، د هغو ټولو راټولول يو ناشونی کار دی، خو يو زيات شمېر يې په شعري غونډو کې راغلي دي. له همدې کبله يې يوازې د شعري غونډونو پر پېژندنه بسنه کوو. خو تر دې مخکې، چې د هغه شعري غونډونه ونيو، ښه به وي چې د پښتو شعر او شاعرۍ په برخه کې يې ستر نوښت يانې د ازاد شعر مساله هم له ياده ونه باسو.

زيار د هغو مخکښو شاعرانو سرلاری دی، چې په پښتو کې د شعر نويوالي او نړيوالي لپاره سرسخته مبارزه، هاند او هڅه کوي، کله خو دی د خپلې دغې سرسختې مبارزې او د هغې بې کچه مينې له مخې، چې د شعر له دې ځانگړي فورم سره يې لري، د ادبي چاپېريال د ځينو لنډ اندو او لنډ پارو دود پالو (عنعنه پښندانو)

له ناوړه چلند او د ځينو نورو له گونگسيو سره مخامخېږي. خو زيار هغه دومره ستر خنډ نه بولي، لکه څنگه چې د ده په پېژندنه کې مو وويل، دی په ډېره گټه گونډه کې هم خپله لار باسي او همدا راز په دې برخه کې هم د هېڅ راز خنډونو خيال نه ساتي.

دی په ځانگړې توگه زياتره ځوان شاعران د پته هڅوي، چې ازاد شعرونو ته مخه وکړي، خو دا په دې مانا نه ده، چې گڼې زيار زموږ د ادب او په ځانگړې ډول د شعر له پخوانيو فورمونو سره د بنسټي، بڼي، بلکې دی وايي:

((موږ بايد د شعر په نورو پخوانيو جولو (فورمونو) کې داسې شعرونه وليکو، چې تر مخکنيو غوره وي او قافيه او ردیف زموږ فکر او سوژې ته ضرر پېښ نه کړي. خو که چېرې د غزل غوندې د شعر په نورو پخوانيو چوکاټونو کې مو شعر ليکنه زموږ تر مخه شاعرانو ته نه شي رسېدې، نو بڼه به دا وي، داسې يوه لاره وسنجوو، چې هم تر پخوانيو شاعرانو دمخه شو او هم زموږ لپاره نوی وي او هم په کې خپل فکر او خيال په بڼه ډول ځای کړو)).

د استاد زيار پورتنۍ خبرې که ځينې غزل بول او دوديزوال شاعران راباندې راونه پارېږي، تر ډېره ځايه درستې دي. همدا اوس زه د يوه غزل بول شاعر، چې تر ټولو زيات ازاد شعر د رامنځته کېدو مخالف دی، تر ۸ ټوټو څخه زيات تش په نامه غزلې وړاندې کولای شم، چې په يوه قافيه، يوه ردیف په يوه محتوا او مانا او هغه هم په لا ډېره زړه او سولېدلې بڼه چې په سلگونو پلا زموږ په ادب کې تکرار شوې خپرې شوې دي.

خو له دې سره جوخت مور له بڼه مرغه داسې شاعران هم لرو، چې د غزل په فورم کې يې ډېر پياوړی اندوخيال رانغښتی دی او داسې شاعران بيا د ازاد شعر د رامنځته کېدو خنډ کېږي هم نه او د هر ادبي ژانر رامنځته کېدو ته په درنه سترگه گوري. په هره توگه هر څوک چې د شعر په هر چوکاټ کې څه لیکي، بايد بڼه يې وليکي او تر پخوانيو يې ډېر بڼه وليکي.

ازاد شعر په پښتو ژبه کې يوه نوې پدیده ده، نوې پدیده که هر څومره د خلکو په گټه هم وي، په پيل کې بيا هم له مخالفتونو سره مخامخېږي. په هر ډول استاد زيار په پښتو کې د ازاد شعر د يوه مخکښ او زړور مبلغ په توگه بايد له مخالفتونو سره مخامخ شي. خور اتلونکې يې روښانه ده او د پښتو ازاد شعر د لومړۍ مستقلې چاپي مجموعې د چاپوونکي او درلودونکي په توگه دا حق لري، چې د خپلې ټاکلې لارې دفاع وکړي او پر مخ ولاړ شي. لوی استاد ((حبيبي)) لا هغه وخت د استاد زيار په باب کښلي وو:

((د پښتو د اوسني شعر د تنکي بڼې يو بل غورېدلی گل دوکتور زيار دی. په زړو قالبونو کې نوي موضوعات ځايوي، خو په دې وروستيو کې يې د شعر فورم هم اوښتی او د فورم او فون په لحاظ منظومي نوی والی لري...)). (د اصف بهاند مقاله - د استاد زيار پنځوسمه کاليزه، ناچاپه.)

اوس راځو د استاد زيار شعري غونډونو ته:

خو تر دې مخکې چې د هغه د شعري غونډونو پر پېژندنه پيل وکړم، خپله ياده شوي خبره بيا راغبرگوم، هغه دا چې استاد گڼي

شمېر شعرونه پخوا په ورځپاڼو، مجلو او جريدو کې خپاره کړي دي. د هغو ټولو راټولول يو ناشونی کار دی، ځکه چې د ورځپاڼو، جريدو او مجلو کلکسينونه نيمگړي دي، دا دی دلته بيا يو ځل د هغو خپرونو نومونه اخلم، چې د استاد شعرونه په کې په زياته کچه په انفرادي ډول خپاره شوي دي:

د هېواد، انيس، پيام ورځپاڼې، د پوهنې او عرفان مجلې، د ننگرهار، کندهار او پکتيا مجلې، زيري جريده او نورې زياتې خپرونې، چې له دېرشو کلونو راهيسې يې خپرونې کړي دي. اوس يې دلته يوازې پر هغه شعري غونډونو، چې تراوسه پورې چاپ او يا ناچاپ دي، رڼا اچوو:

تر ټولو مخکې يې د لومړي شعر لومړی او وروستی مسره چې د زيري او ونيزې د ۱۳۳۵ کال په مني کې خپور شوی، راوړو:

خو به يو مور به له کاروانه پاتې

(لومړۍ مسره)

د وطن غم کې شه کوشانه پاتې

(وروستۍ مسره)

زنداني نغمې:

زنداني نغمې د استاد زيار د شعرونو لومړی چاپي غونډ دی چې پر ۱۳۵۹ کال د بيهقي موسسې له خوا په بنکلي کچه او سکنت چاپ شوی دی. په دغه شعري غونډ کې، چې ټول ۱۰۰ مخونه لري ۳۵ ټوټې شعرونه راغلي دي. د دې مجموعې په شعرونو کې هم د

استاد زیار د نورو شعرونو په شان د ده سیاسي کړنلاره او سیاسي
مفکوره له ورايه ښکاري. د دې مجموعې شعرونه د فورم له مخې
ازاد او ځینې نیمه ازاد او ځینې یې په نورو فورمونو کې راغلي دي.
پر دغه شعري غونډ باندې د (زنداني نغمې) تر سرلیک لاندې د
اکبر کرگر له خوا په ۴ مخونو کې یوه سریزه کښل شوې ده.
همدارنگه د مجموعې په پیل کې په ۲ مخونو کې د (زنداني
نغمې) په نوم په خپله د استاد زیار یادښت راغلی دی. د ادی دلته
له دغه شعري غونډ څخه یو دوه بېلگې را اخلو:

ازاده مینه

ستاله خوا نه بېلېدی نه شمه زه
ستاله مینې صبرېدی نه شمه زه
چې نیولې مې ده ستاد و فالاره
له دې لارې کړېدی نه شمه زه
نا امیده ستاد سترگو له ککونه
لکه او ښکه څخېدی نه شمه زه
یېم رنځور ستاد پېغلو تېو کرشموزه
بې وصال دې رغېدی نه شمه زه
له خپل ځانه تېرېدل ماته اسان دي
خو له تانه تېرېدی نه شمه زه
زه یېم ستا هغه ازاده مینه زیاره

چې په جېل کې ځايېدی نه شمه زه!

د زندان پسرلی

راغله مې خواته غلې غلې وږمه
د تور زندان له وسپنيزو پنجره
د ننگر هـارد سپر لنیو گلـو
دلـمـرد وړانگـو پـر زرينـو وزرو
دلته پراته ډېر د فاشيزم د بنسټ
د مېنې مینې په گناه بنديان
د يو ولس د يرغملو په نوم
د ستر بري په هيله گالي زندان
دلته بنديان د هغو زړو څښتنان
چې د وطن په عشق ټوپونه وهي
چې سر تر پايه يې په رگ رگ کې
انساني مينه غورځونگونه وهي.

وينه او مينه

وینه او مینه د پوهاند زیار دشعرونو هغه غونډه دی، چې پر ۱۳۲۰ کال د ملي دفاع وزارت په چاپ خونه کې د ۱۰۰۰ ټوکو په تیراژ په بنکلي کچه او سکنت چاپ شوی دی.

په دغه شعري غونډه کې د استاد ځینې هغه شعرونه راغلي دي، چې د ۱۳۳۹-۱۳۲۰ کلونو په اوږدو کې یې ویلي دي. دا مجموعه په بنکلي ډیزاین او انځور بنکلي شوې ده او د نورو کتابونو په پرتله په وړو کې (جیبي) کچه له چاپه راوتلې ده.

ددې غونډه په پیل کې د (سخن کوتاهی در باره وینه او مینه) د دوکتور اسدالله حبیب له خوا په درې مخونو کې د شاعر او د دې مجموعه د شعرونو د څرنګوالي په باب یوه سرریزه کښل شوې ده. په دې شعري غونډه کې چې ټول ۱۳۲ مخونه لري، ۱۱۹ ټوټې شعرونه ځای شوي دي، چې زیات شمېر یې څلوریزې او ځینې یې ازاد شعرونه او اډانې یا سپین شعرونه دي.

دا شعرونه د استاد زیار د اندو ژوند د څو اړخونو هندارې بلل کېږي. په تېره یې بیا د سیاسي ژوند، لکه چې وايي:

((زما دغه وینه او مینه زما د ۲۲ کلن ژوند او اند د بشپړتیا یې بهیر یو نیمګړی غونډې انځور دی. له یوه لنډ تنګ ولسوال نړۍ لیده نیولې تر ټولنوال او پرګنوال هغه پورې...)).

دلته به له دغه شعري غونډه سره د لا بلدتیا په موخه دوه ټوټې شعرونه راواخلو:

سم هوډ

سازېدل له زمانې سره اسان دي
زمانه سازول ځان سره زه غواړم
سازناسازې زمانې سره به نه شم
څه پروا که راغلم راغلم، لارم لارم.

چپه زمانه

زمانه راته چپه غونډې بنکارېږي
چپ ته بڼې او بڼې ته چپ چې ويل کېږي
(لېونی خاندي پر کلي پرده کلی))
د هوښیارو دا متل دلته جوړېږي.

سوزونه او سازونه:

د پوهاند زیار د شعرونو یو بل ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۲۴ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا په دولتي چاپخونه کې په افسېټ ډول د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ له چاپه راوتلی دی. د استاد دا شعري غونډ د کمیت او کیفیت له پلوه پوره بډایه دی. په دې شعري غونډ کې ۷۳ ټوټې شعرونه راغلي دي، چې د فورم له مخې ازاد- نیمه ازاد او یو شمېر یې په پخوانیو شعري فورمونو کې ويل شوي دي.

د دغه شعري غونډ په پيل کې د پيلامې په توگه د ((زما سوزونه او سازونه)) تر نامه لاندې په درو مخونو کې په خپله د استاد زيار يو يادښت راغلی دی، چې د دغه شعري غونډ په باب وايي:

((هسې خود مانا او محتوا له مخې دغه شعري انځورونه د يوه رېږدلي او کرېدلي انسان د ژوند يو داستان دی، چې د رنگارنگو مهالونو او چاپيريالونو رنگارنگيو په کې اړخونه بدل کړي، هر سوز يې د يوه مهال او هر ساز يې د يو چاپيريال ښکارندويي کوي، د هر هغه مهال او چاپيريال چې زه يې ستاسې او نورو مليونونو همخپلو (همنوعانو) د يوه استازي په توگه يوه جلا کېدونکې ټوک يم او له همدې کبله يې اوس د همدغه رنگين داستان آر لوبغاړی او اتل يم)).

پر دې شعري غونډ باندې په شپږو مخونو کې د ((زيار شاعري)) په نوم د اجمل خټک له خوا يوه سريزه کښل شوې او همدارنگه د سوزونه او سازونه په باره کې څو خبرې تر سرليک لاندې په درېو مخونو کې د دوست شينواري له خوا هم يوه سريزه کښل شوې ده.

اجمل خټک د استاد زيار په باب وايي:

((زيار په سينه کې د شاعر زړه هم لري او ژبه هم، د يو داسې شاعر زړه چې د ښکلا او مينې خوندونه او دردونه هم محسوسولای شي او د ژوند او محنت ارمانونه او محروميتونه هم دی داسې شاعر دی، چې ژبه يې د خپلو خواهشاتو له تاوه نه تاوېږي، بلکې د خپل محيط او انسانيت په غم ککړه ده، د انسان د ژوند له هرې موضوع، مضمون او کار سره خپل تعلق څرگندوي او

له هر تعصب او تنگ نظری، نه پرته په خلوص، بلکې لېونتوب سره خدمت کوي.)) دی همدارنگه زیاتوي: ((زیار د خپلو شخصي خواهشاتو په خوب ویده شاعر نه دی، د خپل هېواد او ولس په غم لړلی، بیدار لیکوال دی. زه هر وخت زیار صاحب او د ده ذهن د تحقق او څېړنې په کار کې مصروف وینم. د ده شعرونه د ده ذهن پیداوار دي...)).

یوه بله خبره چې د دغه شعري غونډ په باب د یادولو وړ ده، هغه دا ده چې په دغه شعري غونډ کې راغلي دوه سريزي د کتاب په پای کې راغلي دي، یانې د شعرونو تر پای ته رسېدو وروسته. که چېرې له دود سره سم دا سريزي د کتاب په پیل کې راغلي وای، ښه به وای او له لوستونکو سره به یې ډېره مرسته کړې وای. دا استاد زیار دا یاد شوی شعري غونډ د خپل هغه دروند ارزښت له مخې چې لري یې، پر ۱۳۵۸ کال د خوشال خان لومړۍ درجه جایزه وگټله. دا شعري غونډ له سريزو او وبي پانگې پرته ۲۲۵ مخونه لري. د کتاب پای ته په شعري غونډ کې د راغلو وبيونو ۲۲ مخه وبي پانگه هم راغلي ده، چې له لوستونکو سره د ستونزو په حل کې پوره مرسته کولای شي. دلته ترې یو ښکلی شعر را اخلو:

مین ارمانونه

دامې او ښکې ورتېې ورتېې...
راخوتکېږي او بهېږي
د لیمو له سرچینو نه

پر بار خو باندې مخ کښته...
که بهیر دی رانه لېږدي د نیمگړو ارزوگانو.
دا زما بېلتون خپلې
ارمانزلې، خور بدلې
سرتړپای ناکامه مینه
اوبو وړې شانې هیله...
په ارمان د یوه څرک د چا د مخ د رڼاگانو.
په دې زړه د تورې شپې کې
په تورتم تورو تیارو کې
د مینو ارمانونو...
برېښنا نه شته، ځلا نه شته
ورک را ورک او راورکي
نه بند او د سونگ د شمعې نه کړ او د پتنگانو
گوري گوري تورې ورېځې
چې دهسک مخ یې نیولی
پنا کړي یې له سترگو
دي د ستورو سترگو نه
پلوشې د وړمکې...
یا که سیوري دي چې بنوري د شهیدو ارواگانو!
لار لودن راځنې ورک دی
غورځم، پرځم، تپېرېږم...
لارښودنه لرم د مینې

چې مې بوځي تر درشله
د زړه سواندي خواږه يار...
پخسوي مې، ځوروي مې ياد د تېرو پېرزوگانو!

اور او وينې

د پوهاند زيار د ازادو شعرونو يو ښکلی غونډ دی، چې پر ۱۳۲۵ کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ په دولتي چاپخونه کې په ښکلی کچه او سکېنت چاپ شوی دی. په دې غونډ کې ټول ۴۳ ټوټې شعرونه راغلي او ټول يې ازاد دي.

دا غونډ ۱۹۱ مخونه لري. د شاعر دې شعرونو هم د نورو شعرونو په څېر ده اندو خيال په ښه ډول څرگند کړی دی، چې دا يې په شعرونو کې د برياليتوب يوه ستره نښه ده. په پيل کې د سريزې پرځای (ازاد شعر ته رابلنه) په نوم يو ښکلی ازاد شعر راغلی دی. د اور او وينې غونډ د ازاد نوي پښتو شعر لومړی بېلگه ده، چې د ځوانو زېږندويانو لپاره يو گټور لارښود گڼل کېږي.

دا غونډ د ژبني سبک له پلوه د (يوې نږه، خوږې، لنډې، روانې او بشپړې کره) پښتو تر ټولو غوره بېلگه گڼل کېږي او نوې رغونې او ترکيبونه په کې زيات راغلي دي.

د هنري پرداز، ايمارونو او انځورونو او په تېره د اساتيرو له پلوه ډېر لوړ او د فکري محتوا له مخې ډېر ژور دی په دې توگه دلته

په ټوله مانا د ژوند ((شعار)) پر ((شعر)) بدل شوی دی. دلته د هنري ارمان او ټولنيز ارمان، يا په لنډ ډول د شکل او محتوا ترمنځ ډيالتيک په رښتيني ((ډيالکتيکي)) مانا ټينگ دی. د ترخه ټولنيز واقعيت له ځلوني سره سره په کې پر ارمان بری او ايمان هم يوځای انځورل کېږي.

استاد زيار په دغه شعري غونډ کې زيار کښلی، چې (ادب د ادب يا هنر د هنر لپاره) او بل (ادب يا هنر د ژوند لپاره) دواړو بهيرونو ته پيوند ورکړي او په دې توگه د ښوونکي او کره کتونکي په توگه يوه نوې لاره پرانيزي. د استاد دا شعرونه د کوم اروپايي يا شرقي ازادو شعرونو پېښې نه دي، بلکې زېږندوی او نوبتگريې په دې گروهه دی، چې دلته د فولکور او منظومو ادبي دواړو ډولو شعرونو له تونیک سيلابیک خصوصيت څخه گټه اخيستل شوې، له قافيې پرته چې د نړۍ د هېڅ کومې ژبې د شعر بنيادي شرط نه دی، نور ازاد شعر له منظوم ادبي او فولکوري هغه سره کوم توپير نه لري، په دې مانا چې وزن او سېلاب د نړيوال بنسټيز شرط په توگه تر دا منځ يو شان واکمني لري.

دلته د شعر د څرمې (فرعي) ځانگړتيا په توگه قافيي قيد و بنديز نه شته او نه د مسرو د لنډوالي او اوږدوالي قيد. د ساري په توگه قافيه وال (يا بې قافيه ولسي شعرونه) په اوو څپيزو مسرو پيلېږي. حال دا چې په نوي ازاد شعر کې له څلورو څپيزو مسرو څخه پيل مومي او ان تر ۳۹ څپيزو رسېږي. تردې البته زيات

(جمله) او (سا) نه شي اوږد بدلای، په تېره سا ایستنه چې مسره سره ځای پر ځای دروي.

استاد زیار د دې مجموعې د نوم په باب وایي:
دا چې ما بیا هم د دې دفتر نوم شعار ډوله ټاکلی، زما د سر صفحې شعريې ځواب وایي:

ټول دفتر مې شو د مینې او رو وینې
ستاد سرو سگرو ټو شونډو له غزله!

د دغه غونډ ستر نوښت په دې کې دی، چې په پښتو ژبه کې د ازادو شعرونو لومړنۍ، ځانگړې بشپړه چاپي مجموعه ده چې شعرونو یې د پوځوالي زیاتې پورې وهلې دي. یو شاعر د دې مجموعې په باب لیکي: ((د شعرونو سبک یې عاطفي او روښانفکرانه دی او د هنري ارمان او ټولنیز ارمان ترمنځ یانې د شعري شکل او مضمون ترمنځ ژور ډیالیکتیکي اړیکې شتوالی لري. د رسالت دقیق او استادانه رعایت، شاعرانه مسوولیتونو (زمانی مسوولیت)، (مکانی مسوولیت)، (ټولنیز مسوولیت) او (ادبي مسوولیت) د محترم زیار شعرونه لاشتمن کړي دي)). (د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، ۱۳۲۲/۳/۱۱ ګڼه، ن. سیوری، اسحق ننگیال).

په هر حال دا غونډ پښتو ژبې ته د نوي فورم او نوي محتوا په درلودلو سره د پوره ارزښت لرونکی دی. باید زموږ ژبې داسې یوه مجموعه لرلای، خو ښه ده چې لري یې.

ددغه غونډه په باب ډېر څه ويلو ته اړتيا شته او موږ ترې د خپلې
ليکنې د ډېر اوږدوالي له کبله ډډه کوو. د زياتو معلوماتو لپاره
وگورئ: کابل مجله ۱۳۲۲ کال لومړۍ گڼه (اور او وينې ته يوه کتنه)
د نور محمد سهيم کره کتنه.

يوه بله خبره، چې د دې غونډه په باب د يادولو وړ ده، هغه داده،
چې په پای کې يې له ۱۲۷-۱۸۴ مخ پورې د هغو ويونو پانگه
راغلې ده، چې د دې شعري غونډه په شعرونو کې کارول شوي دي،
چې بې له شکه د شعرونو په ځينو پېچلو برخو کې له لوستونکو
سره مرسته کوي. دا دی، دلته له دې بنکلي شعري غونډه څخه د
طلايي شگې په نامه يوه ټوټه بنکلی شعر را اخلو:

طلايي شگې

په وزرو د مينه وړو
او خوږو خوږو شېبو
کرم گليون د سرو گلونو
گلکڅونو
دنگو دنگو چنارونو د وارنا...
د الواک نيلى مې ځغلي او راځغلي
کښته پورته
د شنه هسک و شنه درياب په همغاړې او همبريدې
ارتې ارتې

او ناپايې شنې ورشو کې
سپينې سپينې بڼکلي بڼکلي
او جوړه جوړه کوترې
سره خاندي او مستي کړي
خوله پر خوله غاړه پر غاړه
پر پستو ((طلايي شگو))
تر تودو زرينو وړانگو
د لمر لاندې...
او زه ناست ورته پر غاړه
جوړوم د طلايي شگو کورونه
په پر غز، غر خپه راشي
بېرې ډوبه مې د اند شي
کړي را وړان خيالي کورونه.

گلکڅونه:

د پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار د شعرونو هغه بڼکلي غونډې
دی، چې د افغانستان د ليکوالو د انجمن له خوا په دولتي مطبعه
کې په بڼکلي کچه او سکېټ د ۲۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه
راوتلی دی. دا غونډې ټول ۱۳۲ مخونه لري او د شاعر ۲۰ ټوټې
شعرونه په کې راغلي دي. د دغه غونډې زياتره شعرونه غزل دي. يو
شمېر نيمه ازاد او يولرېي په نورو پخوانيو فورمونو کې ليکل

شوي دي. پر دې غونډ باندې د استاد عبدالروف بېنوا له خوا په
خلورو مخونو کې يوه سريزه کښل شوې ده، چې په هغه کې د استاد
زيار د ژوند او د ده د شاعرۍ په هکله رڼا اچول شوې ده او په خپله
د همدې غونډ په باب خبرې شوې دي. په دغه غونډ کې د استاد
زيار د زلميتوب د وخت ځينې شعرونه راغلي دي، چې استاد بېنوا
په دې باب ليکي:

((ده دا خپل گلکڅونه يوازې د زلميتوب د مينې او هوس لپاره
حصار کړي نه دي، بلکې د خپل هېواد، د خپل ولس او د اوسنۍ
نړۍ د ټولنيزو نابرابريو هغه نارې سورې او کوکې يې هم په کې
وهلې دي، چې د ده انساني عواطف يې لړوزلي او بشري
احساسات يې راپارولي دي)).
دا دی، دلته يې يو ښکلې غزل را اخلو:

د استاد حمزه په ژبه

پرون دې پرېکړې د جرگو په ژبه
نن دې هر څه د ولولو په ژبه
درنه پښتو ده هېره شوې که څه
چې اوس غږېږي د وسلو په ژبه
خوبه په څو يې زما وينو ته ناست
خوبه مې وژنې د دښمنو په ژبه
که وو تېرونه خو پردو ته يو وو

ولې پردې شود د پردو په ژبه
له ولس وځه خوله نرخ مه وځه
درته يم سرد پښتنو په ژبه
خیردی که کرم درته د زړه خبرې
د اوبنکو وینو د سلگو په ژبه
وايم رښتیا درته، ترخه که هم وي
د اوسمهال د اسو پلو په ژبه
پرې چې پیغام د ژوند درواستومه
د انقلا ب د پلوشو په ژبه
ځم د استاد حمزه په لار د سره
گوندي شي پوه مې د شعرو په ژبه.

گله نړۍ:

دا د يوې درې کسيزې مشاعرې بڼه لري، چې له ۱۳۴۰-۱۳۴۴ پورې د زیار، ممنون او فنا له خوا پرله پسې تر سره شوې او پر خپل وخت د مېرمن مجلې او هېواد ورځپاڼې له خوا خپره شوې ده او په راوړسته کلونو کې سېلاب ساپي او نصرالله حافظ هم په کې برخه اخیستې ده.

دلته له دغو درې کسيزو مشاعرو څخه لومړۍ مشاعره، چې د استاد زیار د شعرونو په دې طرحې جوړه شوې، راوړم.

بیا مې ښکلی یار په زړه ور پېرې نن
گاتې مې د سترگو پسې لو پېرې نن
د محمد جان فنا شعر په دې ډول دی:

اند پښنه

ساز د محبت راته غږ پېرې نن
پېغله د هنر راته نخ پېرې نن
یو نظر مې ستا د مخ ښایست ولید
یو جهان رڼا پر ما ور پېرې نن
تش چې تصور دې د بشر و کرم
ټول جهان مې خیال کې نه ځای پېرې نن
خوب کې چې مې ستا سترگې لیدلې دي
څاڅکی دماتم پر ما تو پېرې نن
ویې کتل په ناز راته ښو لاندې
ځکه مې اغزي په سترگو کېرې نن
ښکل مې کړی خوږې سرې خندنی شونډې
زړه مې اورد مینې کې سوځېرې نن
مرگ او ژوند ((فنا)) راته جنون ښکاري
خیال چې د لیلی راته پسې پېرې نن

دا هم د ممنون شعر:

ناکامه هیله

غم مې بیاد خیال په کور گډه پېري نن
هیله مې ناکامه شوه ژر پېري نن
ماد زړه په وینو چې اباده کړه
داد محبت مانی نر پېري نن
مسته بنه ورشود اسماني مینې
زړه لکه هوسی ورنه تېر پېري نن
ستاد تصور درشل به پالمه
تېرې زمانې راته غر پېري نن
ستاد مکېزونو رنیاگانو کې
پرېرډه دا ((ممنون)) چې وسو خېري نن

اندو ژوند:

اندو ژوند د استاد زیارد کوچنیو ټوټو د لړۍ دویمه شعري مجموعه ده، چې په هغه کې د جولې له مخې زیاتره څلوریزې او ((سپین)) شعرونه راغلي دي او انتقادي، طنزي او حماسي رنگ لري. دغه غونډه پر ۱۳۲۸ کال د سرحدونو چارو وزارت له خوا په اریانا چاپخونه کې چاپ شوی دی. دلته یې دوه بېلگې راوړو:

بلهاري

ما په مينه کې زده کړې له پتنگه بلهاري ده
ولوله مې پښتنه او اراده مې منصورې ده
لړم، ۴۳ کال

نکريزي او رانجه

د زړه وينې مې نکريزي
شوي د پېغلو هيلو پښو ته
شور رانجه راته گرومونه
غر مې نه رسي غوږو ته
۱۸-۹-۲۲

گلوبیونه:

د استاد زيار يو ناچاپ غونډ دی، چې په هغه کې د فورم له مخې
د گلکڅونو شعري غونډ ته ورته شعرونه راغلي، دي چې زياتره يې
غزليز رنگ لري.

سپين غر:

د استاد زيار هغه شعري غونډ دی، چې په هغه کې د ده له
۱۳۳۸-۱۳۴۵ کلونو پورې ځينې شعرونه راغلي دي، چې د

((پښتونستان)) او ټولنيزو موضوعاتو په باب يې ويلې دي. په دې شعري غونډه کې اوږده نظمونه راغلي دي، چې يو شمېر يې په راډيويي مشاعرو کې ويل شوي او يو شمېر يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي. دلته له دغه شعري غونډه څخه يوه بېلگه را اخلو:

پښتني غمونه

زه پښتون د پښتونخوا يـم
پښتونخوا کې پښتون غـواړم
پښتني دردونه ژاړم
افغانې غمونـه ژاړم

بيامې وينې راخوتېږي
د زخمي زړه لـه پرهاره
خوږېدلې تلوسې مې
له درد سوزه وهي خړيکې..
په خوگلن کې د گوگل مې
د مـروژوانـدو ارمـانونو
آواړه واړه بـخړکـي
په ورو ورو راتـازه کېږي

اسو بلي مې لمبه اخلي..
د پلرونو او نیکونو
د آتې پرو پرمونو
هغه تېرې خاطرې بیا
هغه هرې خاطرې بیا
زما زړه باندي ورپرې
دالمبې به پتې پتې
نور په زړه کې څنگه نغلم
پنې تنې دردونه ژلم
افغانې غمونونه ژلم

په ترپکو مې شي زړه کې
پنې تنې سپېڅلې مينه
لېونې شانې احساس مې
کومې لور ته لېږدوي بیا
د هونې یارو په نړۍ کې
لېونتوب راتنه پیغور شي
چېرته بڼه هلته به ځمه
که وي سمې او که غرونه
کور و کلی به پرېږدمه
واييم ځان مې کړای ازاد
له هر قید او له جنجاله

خپل غم چې د ځان مل کړم
پرې به پام غلطومه
مرگ ته شپې به تېرومه
څوک به نه نيسي مې ستونی
په خپل واک اختيار به ژاړم
پنښتني دردونه ژاړم
افغانی غمونه ژاړم

چېرې مينه چې گناه ده
چېرې زړونه چې ساړه دي
چېرې ژبه او قلم چې
نبورول دار ته ختل دي
چې په نوم انسان يادېږم
او انسان نه بلل کېږم
يو موجود دې د جهان يم
او جهان کې بې اختياره
د شمال په يوه رېږه
لکه پانه هسې رپم
د نانځکې غونډې هسې
له هوس سره لوبېږم
ټول کار زيار مې بل لپاره
هېڅ مې واک د خپل ځان نه شته

څومره شرم و څومره ننگ دی
که پردې ژوندانه ویاړم
پښتني دردونه څاړم
افغاني غمونه څاړم

چې يو ځل په حقه مينه
دار په خپلو سترگو بڼکل کړم
د خپل سراو مال په بيه
پښتونواله کړم ترسره
د خوشال له سپينې توري
د ايمل، درياله ننگه
د تيارو گوگل شي څيرې
د خيبر له دنگې څوکې
د شمشاد له هسکه سره
پلوشې د ژوند خورې شي
د بارې او سوات سيندونه
اباسين لره بيا يوسي
د خپلواک ژوندانه زېري
له خپلواک پښتونستانه
څه ارمان به مې بيان وي
له دنيا که زياره ولاړم

پښتني دردونه ژاړم افغاني غمونونه ژاړم

استاد زيار د پورتنې شعر په باب وايي: ((د ۴۴/۲/۹ کال د پښتونستان په راډيويي مشاعره کې واوراونه رسېد. همداسې مې د موسی شفيق په غونښتنه په سټډيو کې واوراوه. يو کال وروسته ۴۵/۲/۹ قدیر، فهيم اورولې و. په دغه کال سويس ته تللي وم. له دې سره سره دا زما تر ژباړلي شعر ((بلنه)) ۱۳۴۰ وروسته لومړی نیم ازاد شعر دی او تر دې را وروسته مې دغې خواته ورو ورو هڅه زياتېږي. دغه راز د ((گلولي)) په نوم د استاد زيار د ازادو شعرونو دويم غونډ هم چاپ شوی دی.

دا شعري غونډه پر ۱۳۲۹ کال د افغانستان د ليکوالو د ټولني له خوا د ۲۰۰۰ ټوکونو په شمېر خور شوی دی، چې د استاد ۲۰ ټوټو په شاوخوا کې ازاد شعرونه په کې خوندي دي. دغه راز يې د ازادو شعرونو د لړۍ درېيم غونډه ((د سبرونو نڅا)) او د کوچنيو ټوټو د لړۍ درېيم غونډه چاپ ته چمتو دي.

څېړنيال زيار

پوهاند دوكتور مجاور احمد زيار د خپلې هر اړخيزې ليكوالۍ په ترڅ كې علمي څېړنې او پلټنې هم له ياده نه دي ايستلي او په دې برخه كې يې زياتې مقالې كښلي او ليكنې يې كړې دي. په حقيقت كې څېړنه د استاد د ليكوالۍ يوه زياته برخه را اخلي. موربه دلته له گړدودي څېړنو پرته دده نورې ژبنۍ څېړنې دده په ژبپوهنيزه برخه كې راوړو او دلته به يې هغه تحقيقي ليكنې له اخځ او څرنگوالي سره يادې كړو، چې په بېلابېلو برخو كې يې كړي دي او بيا به يې پر خپلواكو څېړنيزو اثارو رڼا واچوو:

په پښتو كې ازاد وگړنۍ او ليكنې شعر پر سېلابي تونيكو آرونو او ويونو ولاړ دي:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې د پښتو شعراو په ځانگړي ډول د پښتو ازاد شعراو د هغه جوړښت د څرنگوالي په باب په كې هر اړخيز او په زړه پورې معلومات وړاندې شوي دي. فكر كوم دا په پښتو كې د لومړي ځل لپاره د ازاد شعر په باب يوه ژوره علمي ليكنه ده.

دا ليكنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ل كال د لومړۍ گڼې په ۲۲ مخونو كې خپره شوې ده، دغه راز يې د همدغې مجلې د همدغه كال په پنځمه گڼه كې دغې لړۍ ته دوام ور كړی دی او ترڅنگه يې د همدغه كال په كابل مجله كې يو لړ نورې ورته ليكنې هم خپرې كړې

دي (دغه ليکنه را وروسته د کتاب بڼې (پښتو شعر څنگه جوړېږي؟)) ته لور تيا موندلې ده.

راورتي او پښتو گرامري:

دا يوه څېړنيزه ليکنه او ژباړنه ده، چې د مستر راورتي د ژوند او د هغه د پښتو گرامر په باب معلومات په کې ورکړ شوي دي. دا ليکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۴ گڼې په ۵۰-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده او بيا پر ۱۳۵۷ کال د (پښتو چاپي اثار په دوو تېرو پېړيو کې) د اطلاعاتو او کلتور وزارت د مقالو په غونډه کې هم راغلي ده.

د امير شېرعلي خان د پښتو بوليو يوه قلمي نسخه:

دا په متنپوهنه کې د استاد زيار يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د امير شېرعلي خان د فرهنگ پالنې او پښتو پالنې په برخه کې په کې زيات معلومات وړاندې شوي دي، دا ليکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۱۱ گڼې په ۳۴-۴۲ مخونو کې چاپ شوې ده.

پته خزانې د پښتو د تاريخي گړدود څېړنې د يوه

غوره اخځ په توگه:

دغه څېړنيزه ليکنه په ((د محمد هوتک ياد)) نومي کتاب کې د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۲۲ کال خپره شوې ده.

د ملا درمحمد حائي شاعري:

د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې د یاد شوي شاعر د شاعری په باب په کې معلومات راټول شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۷-۸ گڼې په ۲۳-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

نومیالی نور سیب:

دا یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې له گڼو بېلگو سره په کې د نور سیب د شاعری په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۲ کال د ۹ گڼې په ۱۴-۳۲ مخونو کې راغلې ده.

د لال پورې شریف:

په دې تحقیقي لیکنه کې له لاسته راوړو بېلگو سره د لال پورې شریف د ژوند او شاعری په باب پوره معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۴۳ کال د ۴ گڼې په ۷-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

الفت (۱۲۸۸-۱۳۵۲) د پښتو ادب د نوي ادبي

سنتیز پر پېچومي:

په دې لیکنه کې د استاد گل پاچا الفت د لیکوالۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۲ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې راغلې ده.

د سید راحت الله راحت زاخيلي مهال او چاپېریال:

دا د سيد راحت زاخيلي په باب د استاد زيار يوه تحقيقي ليكنه ده، چې د كابل مجلې د ۱۳۲۳ كال د لومړۍ گڼې په ۲۹-۳۹ مخونو كې خپره شوې ده. همدارنگه نوموړې ليكنه ((د راحت ياد)) نومي كتاب په ۵۷-۶۵ مخونو كې هم راغلې ده. چې د كابل پوهنتون د فرهنگي شورا له خوا په ۱۳۲۳ كال كې خپور شوی دی.

په افغانستان كې پښتو داستان ليكنه:

په دې څپر نيزه ليكنه كې په افغانستان كې د پښتو داستان ليكنې د څرنگوالي په باب معلومات وړاندې شوي دي. دا ليكنه د كابل مجلې د ۱۳۲۲ كال د ۱۲ گڼې په ۱-۸ مخونو كې چاپ شوې ده.

د انقلابي شاعر نور محمد غمجن د شهادت د لومړي تلين په درناوي:

په دې تحقيقي ليكنه كې د پوهندوی نور محمد غمجن د ليكوالۍ او ژوند په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليكنه د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ كال د لومړۍ گڼې په ۹-۱۲ مخونو كې خپره شوې ده.

ماياكوفسكي په هاوانا كې:

د ماياكوفسكي په باب د استاد زيار يوه څپر نيزه ليكنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ كال د ۲ گڼې په ۵۵-۶۲ مخونو كې خپره شوې ده.

مایاکوفسکي د ستر سوسیالیستي انقلاب د
شاعر په توگه:

د مایاکوفسکي په باب د استاد زیار دویمه خپرنیزه لیکنه ده،
چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۴ گڼې په ۹-۱۵ مخونو کې خپره
شوې ده. دغه ډول دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۳ گڼې
په ۸۰-۸۴ مخونو کې هم را اخیستل شوې ده.

نومیالی انقلابي لیکواله انازیگر به خپل ادبي
شاهکارونه ژوندي وساتي:

دا د یوې خپرنیزې او ژباړیزې لیکنې نوم دی، چې د یادې شوې
لیکوالې د مړینې له کبله لیکل شوې ده. دا لیکنه د ژوندون مجلې
د ۱۳۲۲ کال د ۲ گڼې په ۷۲-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع
ډیالکتیک:

یوه بله علمي لیکنه ده چې په یوې اوږدې لړۍ پورې اړه لري او د
ژوندون مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۳ گڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې
ده.

کارپوهه (Ergology):

دا د پوهاند زیار د یوې بلې څېړنیزې لیکنې نوم دی، چې په هغې کې د فولکور او وگړنۍ تکنالوژۍ په باب معلومات ورکړ شوي دي او په دې لړ کې د کت او بدنې په باب څېړنه شوې ده. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۱۱ گڼې په ۱۵۷-۱۶۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د کرنې لوښي او سامان او د هغوی د کارونې چمونه: دا هم یوه څېړنیزه لیکنه ده، چې د کرنې سامان الاتو په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۳ گڼې په ۲۵-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه (او بدنې او رغاونې):

په دې لیکنه کې د ولسي کارونو د یو ډول (اوبدنو او رغونو) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۶ ل کال د ۲ گڼې په ۳۹-۴۳ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لومړۍ لارې چارې او ډولونه:

د فولکور په برخه کې یوه بله څېړنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د لاسي کارونو د ځینو ډولونو په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ ل کال د ۴ گڼې په ۳۲-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

پسته انځورگري یا رنگونه (رنگریزي):

په ولسي لاسرغاوي (لاسي صنعت) کې يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۳ گڼې په ۲۸-۲۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

کارپوهه (Ergology):

يوه بله ليکنه ده، چې په هغې کې د ولسي جامو (خادر) په باب معلومات ورکړ شوي دي. دا ليکنه د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۲ گڼې په ۲۲-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

اوبدنه او د هغې لارې چارې او ډولونه:

دا د تېرې يادې شوې ليکنې يوه برخه ده، چې د فولکور مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۵ گڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

کارپوهه:

يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د (فرهنگ خلق) جريدې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۱۲-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په پاتکيزه (طبقاتي) جگړه کې د هنر ونډه:

د هنر په باب يوه علمي تحقيقي ليکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۲۴-۲۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ټولنووال ريباليزم د رښتيني ټولنيز هنر استازي

(رسالت) پرځای کولای شي:

يوه علمي تحقيقي ليکنه ده چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د لومړۍ گڼې په ۵-۲ مخونو کې خپره شوې ده.

رښتیني ټولنيز هنر د وگړو زېږونه ده او د همدوی
د غوښتنو او اړتیاوو څرگندونه:

د هنر په باب یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د
۱۳۵۸ کال د ۴-۵ گڼې په ۱۸ او ۸۴ مخ کې خپره شوې ده.
د ټولني په ژغورتيايي بهير کې د ټولنوال رياليزم
اغېزه او ونډه:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده، چې د هنر مجلې د ۱۳۵۹ کال د
۵-۶ گڼې په ۱۷-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظام تحلیل او څېړنه د روحياتو
له مخې:

د پورتنۍ یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پوهنې مجلې د
۱۳۴۱ کال د ۴ گڼې په ۳-۶ مخونو کې خپره شوې ده.

د پښتو د اوسني نظم تحلیل او څېړنه:
د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پوهنې مجلې د ۱۳۴۱
کال د ۵ گڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې چاپ شوې ده.

سپیتامه زره تو شتره یا سپین خواکي زردبنت د
بامي بلخ ستر نومیالی بچی:

د یاد شوي شخص په باب یوه تحقیقي لیکنه ده، چې د بلخ
مجلې د ۱۳۵۷ کال د لومړۍ گڼې په ۱۴-۱۵ او پاتې په ۵۱ او ۵۳
مخونو کې خپره شوې ده.

د ټولنوال ریالیزم په رڼا کې د میتود او موضوع
دیالتيک:

یوه علمي او تحقیقي لیکنه ده چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۲ کال
د ۳ گڼې په ۵-۹ مخونو کې خپره شوې ده.

پرده پوښي او سپېڅلتیا له ټولنوال ریالیزم او
ژمنتیا څخه تېښته ده:

دا هم یوه علمي تحقیقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱
کال د لومړۍ گڼې په ۱۲-۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

د واقعیت تشې پېښې په وزن او قافیه شعر
کېدی نه شي:

یوه تحقیقي او علمي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۶۱ کال
د ۳ گڼې په ۱۱-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

دمعیاري لیکنې پښتو اړتیا، پرنسیپونه او
لارې چارې:

یوه علمي او تحقيقي لیکنه ده، چې د ژوندون مجلې د ۱۳۲۱ کال د ۴ گڼې په ۴۴-۴۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د گویتې پر پلونو:

گویتې په باب یوه علمي او تحقيقي لیکنه ده، چې د ((اجتماعي علوم)) مجلې د ۱۳۲۱ کال د ۳ گڼې په ۱۲۳-۱۷۲) مخونو کې خپره شوې ده.

کوشاني د یوې آرې (اصلي) باختري ژبې په توگه:

یوه تحقيقي او علمي لیکنه ده، چې د (تحقیقات کوشاني) مجلې د ۱۳۵۹ کال د ۲ گڼې په ۱۱-۱۱۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي گډ فرهنگي میراثونه:

یوه خپرنیزه لیکنه ده، چې د شوروي اتحاد او افغانستان د گډ فرهنگ په باب په کې معلومات ورکړ شوي دي. دا لیکنه د دوستي مجلې د ۱۳۵۹ کال د ۲-۳ گڼې په ۴-۳۸ مخونو کې چاپ شوې ده.

د ملي سپورتونو په لړ کې (هله داد):

د ورزش په باب یوه خپرنیزه لیکنه ده، چې په هغې کې د (هله داد) لوبه بیان شوې ده. دا لیکنه د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۳۹ کال د ۳ گڼې په ۱۲-۱۴ مخونو کې خپره شوې ده.

د کېدې لوبه:

دا هم د کېدې ورزش په باب د استاد یوه خپرنیزه لیکنه ده، چې د بدني روزنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لومړۍ گڼې په ۱۱-۱۳ مخونو کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اجباري او اختياري ودونو کړکېچونه:

دا په ټولنه کې په اجباري او اختياري توگه واده کول او د هغه د راتلونکې د څرنګوالي په باب يوه څېړنيزه او تحليلي ليکنه ده. د استاد داليکنه د هغه د مېرمنې په نوم ((سکينه زيار)) د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ کال د اسد گڼې په ۱۱ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوې ده.

په افغانستان کې د اختياري او اجباري ودونو کړکېچونه:

د پورتنۍ يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د مېرمن مجلې د ۱۳۴۴ کال د سنبلې او ميزان گڼې په ۲۳ مخ او پاتې يې په ۵۳ مخ کې خپره شوې ده.

دغه ډول يې د هنر په باب يوه بله علمي څېړنيزه ليکنه د اجتماعي علوم مجلې په لومړۍ گڼه کې هم خپره شوې ده.

د افغان- شوروي گډ فرهنگي اړيکي د موسيقي په برخه کې:

يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۳ ال کال د ۴ گڼې په ۲۷-۲۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي گډ فرهنگي اړيکي، د فلم او
سينما په برخه کې:

يوه بله تحقيقي ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۰ کال د ۸
گڼې په ۴۴-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان- شوروي فرهنگي اړيکي، د فلم او سينما
په برخه کې:

د يادې شوې ليکنې دويمه برخه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۶۲
کال د لومړۍ گڼې په ۵۱-۵۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د شوروي اتحاد په شپېته کلن پېر کې د افغان-
شوروي دوستۍ پرمختيا:

دا هم د پوهاند زيار يوه څېړنيزه ليکنه ده، چې د دوستي مجلې د
۱۳۶۱ کال د ۱۱ گڼې په ۵۷-۶۳ مخونو کې خپره شوې ده.

۷۶ کلن مصري ليکوال نجيب محفوظ د نوبل
سړنۍ جايزه وگټله:

د استاد يوه بله څېړنيزه ليکنه ده، چې د مصري ليکوال نجيب
محفوظ د اثارو او ژوند د څرنگوالي په باب په کې معلومات
وراندې شوي دي. دا ليکنه د ژوندون مجلې د ۱۳۶۷ کال د ميزان او
عقرب مياشتو د گڼې په ۵۳-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده او همغه

مهال په دري ايديشن کې د همدې له خوا په دري ژبه هم خپره شوې ده.

ارتوگرافیک ريفورم (الفبايي سمون) زموږ له ملي انقلابي هيلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

دا يوه پيشنهاده ي ډوله خپرنيزه ليکنه ده. دلته استاد زيارد اوښتون په پلمه خپلو هغو الواکونو (نظرياتو) ته يوه ټولنيزه بڼه ورکړې، چې له کلونو راهيسې يې د پښتو د اوسنۍ ليکنې يا الفبايي سيستم د ريفورم يا سمون په برخه کې خپاره کړي وو. ده په دغه وېره خپرنيزه ليکنه کې د عربي سيستم ټولې نيمگړتياوې په گوته کړي او دا يې زياته کړې ده چې يو يوازينی فونيمیک الفبايي سيستم کولای شي د ټولو افغاني ژبو لپاره رامنځته شي او دود وومي. ده د همدې موخې لپاره پر بېلابېلو لارو چارو رڼا اچولې او د دغه الفبايي اوښتون د ترسره کولو لپاره يې يو لړ پلانونه په گوته کړي دي. دغه ليکنه د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ل کال د سرطان-اسد او عقرب-قوس په گڼو کې له يوه الفبايي جدول سره خپره شوې او ۱۲ مخه يې نيولي دي.

د حميد مومند ليکلار:

دا يوه شپاړس مخيزه خپرنيزه ليکنه ده چې استاد زيارد عبدالحميد مومند د شاه وگدا د ترجمې د دوه سوه اويايمې

کالیزې په سیمینار کې اورولې وه او بیا پر ۱۳۲۲ کال په اړوند غونډ کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوې ده.

د حمزه ژب- بنکلابیز سبک:

دا د پوهاند زیار یوه پنځه ویشت مخیزه علمي څېړنه ده چې د حمزه شینواري د اتیایمې کالیزې په سیمینار کې یې اورولې او بیا په ((د حمزه یاد)) غونډ کې پر ۱۳۲۲ کال د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو له خوا خپره شوې ده.

د رحمان بابا لیکلار:

دا یوه پنځلس مخیزه څېړنه ده، چې د کابل پوهنتون له خوا د رحمان بابا د دوه سوه اتیایم تلین له کبله په جوړ شوي سیمینار کې اورول شوې او بیا وروسته ۱۳۲۹ کال په اړوند غونډ کې د نوموړي پوهنتون له خوا چاپ شوې ده.

د تاریخ مرصع لیکلار:

په دې نامه هم د استاد زیار یوه مقاله خپره شوې ده چې په هغې کې د تاریخ مرصع د لیکلار او لیکدود په باب خبرې شوي دي. هغه انقلابي لیکوال او پوهاند چې اندو ژوند یې د انسان ژغورتیا ته وېنل:

دا د هغې څېړنې نوم دی، چې استاد زیار د الماني لیکوال گیورک بیوخر د یو سلو پنځوسم تلین له کبله ترسره کړې ده او د بیوخر د لیکوالۍ په باب په کې خبرې شوي دي. دا لیکنه د

ژوندون مجلې د ۱۳۶۶ کال د لومړۍ گڼې په ۴۷-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي او نامعياريتوب يې کوپړی:

يوه علمي ليکنه ده، چې د (پښتو په ټوليزو رسنيو کې) د سيمينار په غونډه کې چې د علومو اکاډمۍ له خوا په ۱۳۶۷ کال چاپ شوی دی راغلي دي. همدارنگه د پته ورته مقاله د ژورنالستانو د ټولني له خوا د همداسې يوه سيمينار په غونډه کې راغلي دي.

وگړپوهنه (اتنولوژي):

د يوې نيم خپرنيزې او نيم ژباړيزې ليکنې سرليک دی چې د فرهنگ مجلې د ۱۳۶۸ کال په لومړۍ (وري-غويي) گڼه کې خپره شوې ده.

د ډگريزې خپرني لارې چارې:

دا هم د استاد زيار د يوې علمي ليکنې نوم دی چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو خپرندو نړيوال مرکز د ۱۳۶۷ کال په سمپوزيم کې وړاندې شوې او په اړوند غونډه کې چاپ ته سپارل شوې ده.

Jams Darmesteter:

د استاد زیار لیکنه ده، چې په پښتو مجله کې په انګلیسي ژبه د ۱۳۲۲ کال د ۳ گڼې په ۴۵-۵۰ مخونو کې خپره شوې ده.

لویه جرگه:

په الماني ژبه ((Der Rat des Jirgas)) د استاد یوه لیکنه ده چې د دیموکراتیک المان د ((ویلت بیونې)) نومي مجلې په ۱۷-۶-۱۹۸۲ گڼه کې خپره شوې ده.

" The Ethno – Linguistic Composition of Afghanistan"

د افغانستان وګر- ژبیز جوړښت:

دا لیکنه استاد زیار په انګلیسي ژبه د هند ((انجمن فارسي)) اورګان ((بیاض)) د ۱۹۸۳م په لومړۍ گڼه کې خپره کړې ده او د افغانستان د علومو اکاډمۍ د پښتو مجلې د همدغه کال د درېیمې گڼې په ۲۵-۲۷ مخونو کې هم خپره شوې ده.

نوي ازاد شعر پړواندي:

یوه علمي تحقيقي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۷ل کال د ۵ گڼې په ۳۵-۵۴ مخونو کې خپره شوې ده.

همدارنگه یې د نوي ازاد شعر په باب د همدې کال په یوه بله گڼه کې هم یوه مخ لیکنه خپره شوې ده.

دغه راز یې دوه نورې لیکنې، یوه د سید حسن حسن په باب او بله د سعد الله جان برق د شاعرۍ په باب د جرګې په مجله کې خپره

شوي ده. همدارنگه يې د استاد خادم په باب يوه ليکنه په ژوندون
مجله کې خپره شوې ده.

ځانگړي څېړنيز چاپي او ناچاپي اثار

کارپوهه:

يو علمي تحقيقي اثر دی، چې په پنځوسمو کلونو کې د اطلاعاتو او کلتور وزارت د فولکور مجلې او ((فرهنگ خلق)) له خوا برخه برخه خپور شوی دی. مگر د خپلواک يوځايي چاپ پر وخت يې بنسايي دغه اوسنی نوم په ((د افغانانو وگړنۍ تخنيکپوهنه)) په نوم سمون ومومي.

ټولنوال رياليزم:

يو علمي څېړنيز اثر دی، چې د ټولنوال يا اجتماعي (سوسياليسټي) رياليزم په باب په کې يو لړ تيوريکي څېړنې شوي دي. د دغه اثر يوه زياته برخه د شپېتمو کلونو له پيل سره د هنر او ژوندون په مجلو کې خپره شوې ده.

د افغان - شوروي فرهنگي اړيکي:

د پوهاند زيار يو بل څېړنيز اثر دی، چې د دوستۍ په مجله کې يې ځينې برخې خپرې شوي دي.

د پښتو، دري، پشه يي فولکوري څېړنې:

د استاد زيار يو څېړنيز علمي اثر دی، چې په هغه کې د يادو شويو ژبو فولکوري څېړنې شوي دي.

گړدودي (لهجوي) څېړنې:

د پوهاند زیار تر ټولو ستر تحقیقي علمي اثر دی چې د څلورو کلو په موده کې یې کښلی دی. دا اثر ۱۰۴ ټوکه لري چې په هغه کې د افغانستان د ۱۴ ژبو د گړدودونو په باب هر اړخیز معلومات ورکړ شوي دي او له څو کلونو راهیسې د سویس د ملي فونډ له خوا د یونسکو په سپارښتنه ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره په برن پوهنتون کې تر کار لاندې دی.

لیکونه:

لیکونه د استاد زیار یو بل اثر دی، چې په هغه کې په پښتو، دري، الماني او انگلیسي ژبو هغه لیکونه راغلي دي چې استاد ځینو کسانو ته د بېلابېلو ادبي، هنري او سیاسي موضوعاتو په باب لېرلي دي. دا اثر تراوسه چاپ نه دی ورکړ شوی.

پښتو بدل میچ یا پښتو شعر څنگه جوړېږي؟

دا کتاب د استاد زیار له خورا نوښتگرانه علمي-تحقیقي اثارو څخه دی. په دغه کتاب کې د پښتو شعر ((سېلابونیک)) قواعد وړاندې شوي چې د لومړي ځل لپاره د همدغه له خوا را ایستل شوي او پر درې گونو پښتو وگړنیو (فولکوریکو) لکینیو یا دیوانی او اوسنیو ازادو شعرو باندې تطبیق شوی دي. دغه کتاب چې له یادښت، ویی پانگې، سمونلیک او نیولیک پرته ۱۷۸ مخونه او یو لړ کلیشې، یوه ټټری او د اوسترېلونو جدول لري، د اطلاعاتو او کلتور وزارت د خپرونو له خوا د ۱۳۶۹ پر اوړي په ښکلي کچه او سکښت له چاپه راوتلی دی.

ددغه کتاب د ټټیری (واسکت) پر یوه پیڅکه داسې کښل شوي دي: ((پوهاند زیار د یوه ژبپوهاند، ادبپوهاند او ۳۳ کلن شاعر او لیکوال په توګه تر خپلو اوږدو څېړنو وروسته دې پایلې ته ورسېد، چې د هرې ژبې او بیا پښتو پوښتیکس او فونیتیکس (شعر پوهه او غږ پوهه) سره نه شلېدونکي اړیکي لري او په دې توګه د پښتو شعر رغښت سېلابوتونیک (خپیز-خجیز) دی، نو دا دی د لومړي ځل لپاره د همدغه سیستم د دودونو او د ویونو (قواعد او قوانینو) پر را ایستنه بری مومي او زړو بېولالو ته د پای ټکی ږدي. څنګه چې دی شعر ((موزونه او مقفی)) نه بلکې ((موزونه او مخیله)) وینا بولي، نو ((نوی آزاد شعر)) رښتیني شعر ګڼي او د رغښت مخبیلګه یې ولسي آزاد شعر دی (لنډی، سروکي...) نه اروپایي هغه دغه کتاب د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د ادبي فنونو، عروضو او قافیې او څه ناڅه متنپوهنې د ټکسبو کونو ځای نیولای شي)).

پوهندوی عبدالحکیم د یوې کره کتنې (کابل مجله د ۱۳۷۰ دویمه ګڼه) په ترڅ کې داسې لیکي: ((... د ژبپوهنې او ادبپوهنې د ګڼ شمېر خپرو شوو لیکنو، څېړنو او تدریس په لړ کې په همدې وروستیو وختو کې د ادبپوهنې د تیورۍ د شعر پوهنې په برخه کې د محترم پوهاند دوکتور زیار یو نوی اثر چې په هغه کې د پښتو شعر جوړونې تیوري وړاندې شوې ده... پوهاند دوکتور زیار د ((پښتو شعر څنګه جوړېږي؟)) د اثر په لیکلو سره د ادب تیورۍ د شعر پوهنې او شعر جوړونې په برخه کې لومړنۍ ژوره او جامع

خېږنه وړاندې كړه، چې دا خېږنه د نړيوالو ادبي خېږنو په شان
يوازې د پښتو ژبې د ځانگړنو او قواعدو پر بنسټ ولاړه ده...)).

کره کتونکی زیار

وايي چي: ((ادبي کره کتنه د ادبياتو روح دی، کره کتنه د ادبياتو د ودې او تکامل اساسي او عمده عامل دی.))^۱ او ((په حقيقت کې د ټولنيز نظارت يوه مهذبه بڼه ده چې د صميميت او خواخوږۍ له مخې روشنفکره ايجاد گرانه لارښوونه کوي.))^۲

((داد ادبي کره کتونکي وظيفه ده، چې د يوه ادبي اثر محتوا، تکنیکي اړخونه او بديعي پرابلمونه او ځانگړنې وڅېړي، په ادبي اثر کې ژور ټولنيز پرابلمونه راوسپړي، د هغه ليکوال يا شاعر ملاتړ وکړي، چې په خپل خلاقيت سره د ژوند واقعيتونو او بشري لوړ اړمانونه يې په بسکلي او عاطفي بڼه انځور کړي دي او ددې خلاف هغو کسانو ته چې اشتباه کوي د منطقي استدلال له لارې قناعت ورکړي.))^۳

استاد زیار هم زموږ د ادب دغه ارزښتناکه برخه له خپل زیاره بې برخې نه ده پرې ایښې. سره له دې چې ده تر اوسه پورې په دې برخه کې کوم ځانگړی اثر نه دی خپور کړی، خو زیات کار يې پرې کړی دی، په لسگونو مقالې يې ليکلې دي، د کره کتنو په زیاتو غونډو

(۱) ژوندون مجله، ۱۳۲۵ل کال، ۵-۶ گڼه، د پښتۍ څلورم مخ.

(۲) محمد صديق روحي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ گڼه، ۸مخ.

(۳) محمد صديق روحي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ل کال، ۵ گڼه، ۱۳مخ.

کې يې برخه اخیستې او زیاتې ادبي غونډې او مشاعرې يې تر کره کتنې لاندې نیولې دي.

دلته به يې هغه لیکنې راوړم، چې په دې باب يې په بېلابېلو وختونو کې لیکلي او په بېلابېلو خپرونو کې خپرې شوي دي:

خوان ژمن (متعهد) پښتو ادب ته یوه کره کتنه:

د استاد د هغې لیکنې نوم دی، چې د پښتو ادب بېلابېل فورمونه، چوکاټونه او لیکنې په کې تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي. دا لیکنه د کابل مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۹-۱۰ گڼې په ۲۵-۳۷ مخونو کې خپره شوې ده.

کره کتنه:

د پوهاند زیار د هغې کره کتنې نوم دی، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۱-۲ گڼې په ۱۷۴-۱۸۰ مخونو کې خپره شوې ده. په دې لیکنه کې درې کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي. لومړی د ((فردی او اجتماعي ژوند لارښوونکی)) د سید حکیم کمال شینواري اثر دی.

دویم د چارگل په نوم د همېش خلیل د لنډو کیسو مجموعه ده. درېیم روسي-پښتو قاموس دی چې (نژدې ۳۲۰۰۰ لغتونه) لري.

د پښتو غزل مشاعرې ته یوه کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار د یوې لیکنې نوم دی چې په هغې کې د پښتو ژبې یوه مشاعره تر کره کتنې او ارزونې لاندې نیول شوې. دغه مشاعره د همدې په هڅه د سعد الله جان برق په یوه شعر:

((بیا مې په تیارو کې ستا د خیال لمنه و نیوه

بیا یو سېلاب وړي د یو جال لمنه و نیوه))

د سرحدونو چارو وزارت د خپرونو ریاست له خوا جوړه شوې وه او د کابل مجلې د ۱۳۲۲ ال کال د ۸ گڼې په ۱۵-۴۱ مخونو کې خپره شوې ده.

نوی قاموس او نوې لار:

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۴۹ ال کال د ۸ گڼې په ۴۴-۵۱ مخونو کې خپره شوې ده.

لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردیو ژبو رنگ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ ال کال د حوت گڼې په ۱۰ مخ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده. د غلته تر پورتنۍ کلیشې لاندې استاد د کره کتنې په برخه کې نورې لیکنې هم کړې دي.

لیکنې که ژباړنې! ولې زموږ لیکنې د پردیو ژبو یو رنگ لري!؟

د کره کتنې په برخه کې یوه بله لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۴ کال د سلواغې د گڼې په ۱۵ او ۳۹ مخ کې خپره شوې ده. ټولنپوهنه یا د پښتو علمي کېدو یوه غوره بېلگه: دا هم د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د مرغومي او سلواغې د گڼې په ۲۷ او ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۳ گڼې په ۴ مخ کې خپره شوې ده. دلته ترپورتنۍ کلیشې لاندې د کره کتنې په برخه کې د استاد زیاتي لیکنې راغلي دي.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۴ گڼې په ۲۲-۲۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو (اصولو) په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۲ گڼې په ۱۲ مخ کې چاپ شوې ده.

کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زیار د یوې بلې لیکنې نوم دی، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۴ کال د ۳ گڼې په ۱۷۳-۱۷۷ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د کره کتنې په برخه کې یوه علمي لیکنه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۷ گڼې په ۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۱-۲ گڼې په ۱۲ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۳ گڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده.

د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۷ گڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.
د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۴ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.
د ژبنيو آرونو په رڼا کې د لیکنې او خپرني پښتو کره کتنه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د پکتیا مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۵ گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.
ټولپوهنه یا د پښتو د علمي کېدو یوه غوره بېلگه:
د کره کتنې په برخه کې د استاد زیار یوه علمي لیکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۳ کال د مرغومي او سلواغې د گڼې په ۲۷ مخ او ۳۰ کې خپره شوې ده.
کره کتنه:

بیا هم تردغې کلیشې لاندې د پوهاند زیار درې لیکنې راغلي، چې په هغو کې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ گڼې په ۱۱۱-۱۱۲ مخونو کې د پښتو لیکنه، مطبوعاتو ته یوه کتنه او برشنا کتابونه تر کره کتنې لاندې نیول شوي دي.
دغه راز یې د کره کتنې په برخه کې خو بېلابېلې لیکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۴-۵ گڼې په ۱۲۴-۱۷۸ مخونو کې چاپ شوي، چې په هغو کې د عصبي جهاز توصیفي تشریح، نننۍ ادبي پښتو،

دويي پوهنې يادښتونه، د تورې شرنگ، مظلومه دنيا، د ملگرو ملتو منشور او مرغلرې کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي. دا راز د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۲ گڼې په ۱۷۲-۱۷۲ مخونو کې خپره شوې ده، چې دلته هم دوه کتابونه (کندهار او کاکړي سندرې) تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

همدا راز د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۳-۴ گڼې په ۱۵۲-۱۲۴ مخونو کې بيا هم د کره کتنې په برخه کې د استاد زيار دوه ليکنې خپرې شوي، چې په هغې کې ابدالۍ توره او غورځنگ کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په برخه کې يې دوه ليکنې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال د ۵ گڼې په ۱۲۱-۱۲۹ مخونو کې خپرې شوي، چې په هغې کې د ((مزارات)) او بلې کې د ((تلوسي)) کتابونه تر کره کتنې لاندې نيول شوي دي.

د کره کتنې په لړ کې يې د نجيب د پوان او زما سندرې کتابونه هم تر کره کتنې لاندې نيولي دي، دا ليکنه يې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ کال په ۲ گڼه کې خپره شوې ده.

نصر الله حافظ دوديزوال وگړنی شاعر:

د کره کتنې په برخه کې د پوهاند زيار يوه بله علمي ليکنه ده، چې په هغې کې د نصرالله حافظ د شعرونو د څرنگوالي په باب خبرې شوي دي. دا ليکنه د سباوون مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۵ گڼې په ۳۵ او ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.

پيوند د اسطورو او تلمیحو شاعر:

دا د استاد زيار هغه كره كتنه او ارزونه ده، چې پر ۱۳۶۸ل كال
يې د علي گل پيوند پر شعرونو او بيا پر ((سيلی)) نومي شعري
غونډ باندې كړې وه او د ليكوالو د انجمن په كلوپ كې يې يوې
غونډې ته اورولې وه. دا چې ولې ژوندون له چاپه لرې كړه او تري تم
يې له منځه يوړه، تراوسه يې كومه پته ونه لگېده.

داستان لیکونکی زیار

وايي چې: ((کیسه ژوند دی او ژوند کیسه په ژوند کې کیسه جوړېږي او کیسه له ژونده جوړېږي. ژوند د پېښو یو بهیر دی او پېښې د کیسو اساسي شرط. ژوند پېښې جوړوي او پېښې کیسه کیسه د ژوند یو تصویر دی او د تصویر یو اړخ په کیسو کې ژوندی کېږي او کیسه هستېږي. یون د ژوند یو نوم دی او که یون نه وي کیسه هم حرکت نه شي کولای او نه شي جوړېدلای. ژوند او د ژوند هره شېبه تنظیم او برابری ته سخت ضرورت لري او کیسه د همدغسې یو تنظیم لپاره تلاش دی او باید وي. ژوند د خپل وړاندې تگ په سلسلو کې قهرمانان خلقوي، قهرمانان بیا کیسه جوړوي او په کیسو کې قهرمانان باید خلق شي. ژوند د غورځو پرځو یو نوم دی او کیسه له همدغو حالاتو څخه ایجادېږي.))^(۱)

نو استاد زیار هم د کیسه دغومره ستر ارزښت په پام کې نیولو سره کیسه هېڅکله له یاده نه ده کېښلې، تل یې په دې برخه کې کار کړی دی، د کیسو په باب یې علمي او تحقيقي لیکنې کړي، د هغو پر شکل او محتوا پوره غږېدلې دی او ان که ووايو پوره استادي په کې لري، زیاته به مې نه وي ویلي، نو ځکه یې کیسه لیکلي دي، دېرې یې لیکلي دي او ښې یې لیکلي دي.

(۱) زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، لومړۍ گڼه، ۱ مخ

دلته په لنډه ډول د ده پر چاپي او نا چاپي کيسو رڼا اچوو:

د يوولسم پوړ کړکۍ (مينه د زړه په وينه):

دا يو رومان دی، چې استاد زيار په ديموکراتيک المان کې پر ۱۳۲۴ل کال کښلی دی. په دغه رومان کې له يوې الماني پېغلې سره د يوه مېلمه افغاني استاد مينه انځور شوې او په دې ترڅ کې د هيتلري فاشيستي جنگ ناخوالو او پايلو ته ګوته نيول شوې ده. له دې سره سره په کې د افغاني ټولني جنگ ځپلی اکر هم رانغښتل شوی او په دې توګه په کې د ((ولسيتوب)) او ((ژمنتوب)) توګه له ورايه ځلېږي.

دغه رومان څه د پاسه (۲۰۰) ټايبې مخه او (۱۲) څپرکي لري چې د سرحدونو چارو وزارت له خوا چاپ ته وړاندې شوی دی.

او خدايي راويښ کړم:

د استاد زيار يوه لنډه کيسه ده، چې د سباوون مجلې د ۱۳۲۷ل کال د ۲ ګڼې په ۱۸-۱۹ مخونو کې خپره شوې ده. همدارنگه همدغه کيسه د مېرمن مجلې د ۱۳۲۴ل کال په ۵ ګڼه کې هم خپره شوې ده.

د غرونو او ځنگلونو شپه:

د غرونو او ځنگلونو شپه د استاد زيار يوه داستاني اډانه (طرحه) يا تکل دی، چې په ښکلو الفاظو کې رانغاړل شوی دی. دا

داستاني طرح د کتاب مجلې د ۱۳۲۵ کال د ۷-۸ گڼې په ۷۱-۷۴
مخونو کې خپره شوې ده.

همدا ډول يې يوه بله اډانه د زېري جريدې د ۱۳۲۵ کال په يوه
گڼه کې هم خپره کړې ده.

پته پلوشه:

پته پلوشه يو منځنی داستان دی، چې استاد د څرخي پله زندان
تر اغېزې لاندې ليکلی دی. دا داستان شل مخه لري او تراوسه
پورې خپور شوی نه دی.

د سترگو دروږ:

د سترگو دروږ د هغې منځنۍ کيسې نوم دی، چې د هېواد د
ځوان شاعر باقي بريال ژوند په کې بيان شوی دی. دا کيسه پر
۱۳۲۵ کال د بريال په وياړ ليکل شوې ده او د څارندوی مجلې د
۱۳۲۷ کال د لسمې گڼې په ۲۸-۷۲ مخونو کې له چاپه راوتلې ده.
په همدې ډول يې د ۳۹-۱۳۴۰ کلونو په اوږدو کې يو شمېر نورې
لنډې کيسې ليکلي او په هېواد او اصلاح ورځپاڼو کې خپرې شوي
دي. دا دی، دلته يې يوه لنډه کيسه د بېلگې په توگه وړاندې کوو:

او خدا يې راوینس کړم

د يوه لرې سفر په تکل د برلين ښار د (رنا غر) لوی تمځي ته
ورسېدم. بار بستره مې ښه پوره درانه وو. شاکڅوړې مې دواړې
اوږې سره ټينگې کېښکلې وې، ملا مې ورسره کړوپه کړوپه کېده
او سم مې پورته ښځ کتلاي نه شول.

لویو او وړو کڅوړو مې لاسونه هم خورا بې د مې کړي وو. په پښو کې مې متره پاتې نه وه او په ډېره خواری مې په ځان پسې راکښلې. دا اند پښه هم راسره وه، چې که لږه دمه ونیسم او سا هومره واخلم، نو خپل ټاکلی اورگاډی به راڅخه وخوځېږي. په دې کې مې ناڅاپه پریوې ښکلې نجلۍ سترگې ولگېدې، چې زما غوندې دا هم له یوه ښاري گاډي څخه نوې پلې شوې وه او د اورگاډي په هڅه لېږد او غبرگ بکسونه د تمځي پروچې کانکریټي ډیوډی ورو ورو کښوي او پایۍ پایۍ پلونه ورسره اخلي، په هغه گڼه گڼه کې یو زړه سواند لاروی نه پیدا کېده، چې د بکسونو په لېږد کې ورسره مرسته وکړي او تریوې بلې ډیوډی یې ورسره ورسوي.

ما په دغه ښار او ټول هېواد کې وخت ډېر تېر کړی و، ډېرې رنگیزې څېرې مې لیدلې وې، مگر د دغې ښکلې پېغلې سره سپینه او زړه راکښونکې څېره یوازې ماته نه، بلکې ټولو ښاریانو ته نوې برېښېده، دومره چې تابه ویل له ارمه کومه ښاپېری راغلي او یا له اسمانه کوهم پرېنښته راکښته شوې ده.

زما غوندې پرې د هر چا دا اټکل راته، چې یا خود کوم بل هېواد گرځندویي ده او ښایي د کوم یار اشنا یا خپل خپلوان تر لیدنې وروسته بېرته خپل ټاټوبي ته ځي. زړه مې ډېر غوښتل ورسره مرسته وکړم، نه یوازې د هغې د بې سارې ښکلا او بې کچه پېغلتوب په پار، بلکې د یوې پردېسې ښځمنې په توگه، مگر خپل درانه پېټي له دغه ویاړه بې برخې کړی وم. خو نورو تش لاسو او

هو سا لارويانو ته مې له پخساکه بينگۍ ايشيده چې ولې پر هغې
بنلکې پردېسې زړه نه سپزي او پېتې ورسره نه سپکوي.

زه هله پوه شوم، چې لوديحيان له پرمختللي کولتور سره سره بيا
هم کلک زړي دي. خپلې پردېسې ته مې زړه خټه شو چې نه چېرې زه
هم له داسې تنگسې سره لاس وگرېوان شم او خپل بار پر خپلو اوږو
تر منزله ونه شم رسولای. سره له دې مې هم خپل پېتې دومره نه ژاړه
او ځانته مې ډاډ ورکاوه، مگر د هغې بنکلې پردېسې او بېوسې
مې يوه شېبه هم له زړه نه وته او همدا سودا راسره وه، چې کېرې
خپل گاډی لاندې نه کړي او بل ورپسې گاډي ته يوه گړۍ دوه
سترگې پر لار پاتې شي.

زما گاډی پر خپلې ټاکلې شېبه له تمځي و خوځېد او زړه مې له
هغې پردېسې سره په تمځي کې تم پاتې شو. اورگاډی لکه د ژوند
بهير ډېر گرندی او بېرندی له بنکلو غرونو، سيندونو او گلکڅونو
څخه تېرېده. ځنډ و ځنډ يې نه پېژندل او د سيمه ييزو گاډو غوندي
هر کلي او بانډې ته نه ودرېده په بنکاره د نورو سپرليو غوندي ما
هم پر بنکلو شا او خوا منظرو سترگې بنځې کړې وې، خو له زړه مې
يو خداى خبر و. د پاتې نيمې ورځې له تېرېدو سره د کوربه هېواد تر
پولو او اوبستو، مگر د ((ايلبې)) بنکلې سيند مو له خپل بنکلې
چاپېريال سره هماغسې ملگرى و. ترڅو يې د دو ناو په څپانده
سيند او د الپ په ننداريزو ځنگلي گلکڅونو وسپارلو. لمر راڅخه
خپلې تودې طلايي وړانگې ورو ورو لېږدولې او د اسمانڅکو
غرنیو ونو د څوکو په بنکلولو يې له مور سره هم مخه بنه کوله او

بېرته راڅخه مخ پر لويديځ ستنېده، تر څو د سکنې ماښام تياره ولگېده، تورې ترورمې شپې رانه هر څه له سترگو پنا کړل، سپرلې هم په خپلو څو کيو او سفري کتونو کې ځای پر ځای شوې. ما په خپل کت کې هسې پښې غځولې وې او کمپله مې نيمکښه غوندې پر ځان راکښلې وه. هر څه چې مې ځان تلقيناوه، د خوب نړۍ ته پناه يوسم، خو خوب چېرې و. يوازې د گاډي د گړب گړوب له کبله نه، بلکې د پردېسې پېغلې اندېښنې مې هم لکه ماران په زړه کې کښته پورته ځغليدې راځغليدې.

شپه به نيمایي ته رسېدلې وه او سترگې مې سره سمې نه وې ورغلې، چې ناڅاپه د گاډي يوې بورونونکې کړيکې بېرته راوینښ کړم. کوم همخونې مې د کړکۍ پرده يوې خواته کړه او سترگې مې د پراگ د بنکلي ښار په څراغان تمځي ولگېدې. له تمځي او بيا له ټول ښار څخه له وتو سره مې چې هر څو هڅه وکړه، تننېدلې خوب مې سترگو ته بېرته کډه راوکړي، خو بريالی نه شوم او هسې مې له نيمکښې کړکۍ څخه د تور مخي اسمان په ناپايه ورشو کې د يونيم ستوري ننداره کوله. په همدې همدې کې ورو ورو د ختيځ له خوا د شلمې يا دوه ويشتمې سپورمې نيمزالي غوندې رڼا د کړکيو ښيښې راوبرېښولې او له يوه اوږده تورتم تونل څخه له وتلو سره بيا د شپې نوراني پېغله د اسمان نيمایي ته رانېغه شوې وه او د هسک په ارته ورشو کې يې راسره تېز تېز ځغاستل. زما لپاره دا رومانتيکه شاعرانه او شپېنۍ ننداره تر ورځنۍ هغې هم ډېره په زړه پورې وه، ځکه له کومه راهيسې چې د يو گڼ مېشتي اروپايي

بنار په اسمانخکو کې مېشت شوی وم. سپوږمۍ ته مې هډو پام شوی نه و او د چا خبره بېخي يې راڅخه وننگه هېره شوې وه. شپه به متې پار نیمه پاتې وه، چې سخت خوب راغلی و، یو له ډېرو رنگینو ډک خوب چې له ډېرو خوږو خوږو خوبونو سره ملگری و. له زړه مې هغه ټولې ورځینې اندېښنې او ستړیاوې لښېدلې وې او د یوه زړه راکښونکي روښان سباوون هیله منو ولولو مې په زړه کې غځونې کولې. خدایزده چې نور به مې څه خواږه خواږه خوبونه کتل او خپلې مرورې او تمبېدلې هیلې او اسرې مې پرې غولولې او پخلا کولې، چې یو ناڅاپه یوې مستې زړه وړونکې خندا راوینس کړم.

له کټه مې ورو ورو ځان رانوی کړ، د کرکۍ هنداره مې په بیړه بیړه راکښې ایسته او د باندي مې سرو کینښ. گورم چې لمړنوی څرک راوهلی او د پسرلني سباوون خوشبویه او پسته وږمه د غرنیو گلانو عطرونو زموږ پر گاډي راشیندي.

ترور ترور مې گاوندیو کړ کیو ته غلچکي غلچکي وکتل او سم مې په هماغسې پرونی پېغلې سترگې ولگېدې، چې سپینه نری غاړه یې له کرکۍ راکښلې وه او اوږدې وړبښمینې طلايي څنې او اوربل یې د اورگاډي د توند باد له څپو سره شیند پر شیند اخوا دېخوا اوښتل را اوښتل.

همدا چې یې هوسۍ وږمه ترندې او برندې سترگې پرما ولگېدې، نو ما پرې هم بېواکه غږ وکړ: سهار مو نېکمرغه! هغې هم لکه ټول عمر چې لیدلی او کتلی او سم، په یوه پېژندویه او مینه

وړي شان گړدود زما د سلام غبرگون وکړ او بېرته د لمر څرک په
بنکلي ننداره بوخته شوه، زه هم ترې را شا کوچ شوم. یخ پخ پرځای
کېناستم، تندي ته مې یو ټس ورکړ او په زړه کې مې له ځان سره
وویل: ((هغه مې چې پر اسمان غوښتله، خدای پر ځمکه راکړه!!)).
هو، ما نوره خپله ورکه او د لارې مله موندلې وه، داسې مې
انگېرله چې د لمر وړانگې او د سباوون زړه راکښونکې وږمه او بیا
شاوخوا غرونه، ځنگلونه، سیندونه او گلکڅونه طلايي کورونه او
پرتمین ښارونه راسره یوځای ځغلي او د لمرین ختیځ پر لور زما د
پردېسو هیلو بدرگه کوي. نور مې نو د ارمانونو غوټې باغ باغ
غوړېدلې وې او ټوله نړۍ راته د گل په څېر موسکۍ موسکۍ
کېده.

له کیسه لیکنې پرته استاد زیار یو زیات شمېر ادبي ټوټې هم
لیکلي چې ځینې د تکلونو بڼه لري او چاپ کړي یې دي. دلته یې د
لاسته راغلو ټوټو یادونه کوم.

د توبې ورونه:

د توبې ورونه د استاد زیار د هغې ادبي ټوټې نوم دی، چې
(افراطینو ته) تر سرلیک لاندې د کابل پوهنتون او ونیزې د ۱۳۲۲
کال د ۵ میاشتې د ۲۱ نېټې په گڼه کې خپره شوې ده.

تلک:

د پوهاند زيار يوه بله ادبي ټوټه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۳ گڼې په ۲۹-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده. دغه ډول د زېري جريدې د ۲۵-۲۶ کلونو په گڼو کې د استاد زيار ځينې نورې ادبي ټوټې هم خپرې شوې دي.

خوب کالي:

خوب کالي د پوهاند زيار د يوې بلې ادبي ټوټې نوم دی چې لاندې به يې متن په بشپړ ډول راوړو:

زه په ختيځ کې وم،
ته په لويديځ کې
لومړی
پر ما ورځ راغله
او بيا پرتا
خو ته،
تر ما دمخه راويښ شوې
او دمخه ولښېدې
او زه
ځای پر ځای ويده پاتې شوم
ستاد کاروان د غږو غوږ
زما په غوږو کې
هسې خوبولې انگازې شوې
او زما خوب يې نور هم پسې لا درون کړ
تا

زما له خوبولتيا نا وره گتیه واخيسته
بپرتنه راپسي راستون شوې
په خوب کې دې رانه هر څه ولجه کرل
اوزه دې
پروچ ډاگ
ميرات او کور گډی
ويده پرېښودم...
هو

تر څو چې زما د راوينښدو وار راسپده
او عقل مې سرته راته
بيا پېرې اوښتې وې
او پراوونه پراوونه
ترتا لري پاتې وم
اوس نو
که يو خوا

له ډېرې بېوسي او نهيلی نه
زما د پښو سپينې غوتې شوې
نوبل خوا

تا هم راباندې داسې کوډې کړې دي
چې په سپېره خاورينه کنډواله کې
پر سپينه رڼا ورځ
په غرېدلو سترگو
خوب وړی يم
له کار او ژوند سره هماغسې مورويم

او خوب کالي مي لا
پر کار کاليو نه دي بدل کړي !!؟

ژبپوهاند زیار

وايي چې ((ژبپوهنه هغه علم دی، چې د یوې ژبې داخلي ساختمان او جوړښت تر څېړنې لاندې نیسي)).^(۱) پوهاند زیار هم په دې برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې کله په هېواد کې څوک د ژبې یا ژبنيو مسایلو په باب غږېږي، نو د استاد زیار نوم به یې تر ټولو لومړی په خوله کې وي.

ده تراوسه پورې په سلگونو علمي او تحقيقي مقالې د ژبپوهنې په برخه کې په ملي او هم بین المللي کچه لیکلې دي او ځکه خويې باید لیکلې وای، چې د ده رسمي څانګه او مسلک همدا ژبه ده او په دې برخه کې یې لومړۍ درجې او علمي رتبې هم اخیستې دي.

ده د ژبپوهنې په برخه کې دومره زیات کار کړی دی، چې ګرد یې د ده پر نورو ادبي کارونو او نوښتونو هم پرېوتی دی. ټول خلک لومړی دا فکر کوي، چې د یو ستر ژبپوهاند نوم اخلي او د هغه په باب خبرې کوي، خو ځینې خلک لا په دې پوه نه دي، چې استاد زیار نه یوازې په ژبپوهنه کې استاد دی، بلکې په شعرو شاعري او داستان لیکنه کې هم استادي لري. مور دلتته دده په باب له زیاتو خبرو څخه تېرېږو. د ده کار ټولو ته ښکار او څرګند دی، زموږ ډېرو خبرو او نه خبرو ته حاجت او اړتیا نه شته، هغه د خوشال بابا خبره:

لمر په ګوته پټاوه نه شي خوشاله

(۱) پوهندوی نور احمد شاکر، ژبني څېړنې، ۱۳۵۰ کال، مخ

هېڅ منکر مه شه له خپلې عاشقۍ

اوس به دلته لومړی د پوهاند زیار هغه ژبنی لیکنې چې پر بېلابېلو وختو یې په بېلابېلو جریدو، مجلو او ورځپاڼو کې خپرې کړې دي له اخځ سره یادې کړو او د هغو پر څرنگوالي به لنډه رڼا واچوو او بیا د هغه په ځانگړو ژبنيو اثارو وغږېږو.

د ژبپوهنې نومونې:

د ژبپوهنې نومونې د استاد زیار د یوې اوږدې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د وړمې مجلې په بېلابېلو گڼو کې خپره شوې ده. استاد زیار د دې لیکنې د لومړۍ برخې په پیل کې وایي:

((د لوی څښتن په نامه د ژبپوهنې په نومونو لاس پورې کوم او په دې توگه په پښتو کې لومړی پلا د نومونپوهنې (Terminology) بنسټ ږدم دا ځکه یوه اړتیا گڼم، چې زموږ ژبه نن سبا د نړۍ له سترو ژبو سره سیالۍ ته ملا تړلې ده.))^۱

په دې لیکنه کې د ژبپوهنې نومونې (اصطلاحات) په پښتو، دري، الماني او انگلیسي ژبو کښل شوي دي. د دې اوږدې ژبنۍ لیکنې لومړۍ برخه د وړمې مجلې د ۱۳۵۰ کال د ۵-۶ گڼې په ۱۱۲-۱۱۵ مخونو کې خپره شوې ده.

ترکیبات اسمی در زبان دری:

ترکیبات اسمی در زبان دری د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی چې په دري ژبه کښل شوې ده. په دې لیکنه کې د دري ژبې د نومونو د

(۱) دوکتور زیار، د وړمې مجله، ۱۳۵۰ ل کال، ۵-۶ گڼه، ۱۱۲ مخ

جوړښت او څرنگوالي په باب گټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه د خراسان مجلې د ۱۳۲۰ل کال د ۵ گڼې په ۱۵۰-۱۵۳ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د پورتنۍ یادې شوې لړۍ بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ل کال د ۶ گڼې په ۴۷-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۶ گڼې په ۵۵-۵۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو گړدودونه ((لهجې)):

پښتو گړدودونه د هغې اوږدې لیکنې نوم دی چې د پښتو ژبې د بېلابېلو گړدودونو (لهجو) په باب په کې گټور معلومات وړاندې شوي دي. دا لیکنه چې تر ۷۰ څخه زیات مخونه لري، د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز د نړۍ وال سیمینار د مقالو په مجموعه کې، چې پر ۱۳۵۴ کال جوړ شوی و، راغلي ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۵ گڼې په ۵۷-۵۹ مخونو کې خپره شوې ده.

د ژبپوهنې نومونې:

د يادې شوې ليکنې بله برخه ده چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۱ کال
د ۱-۲ گڼې په ۱۳۹-۱۴۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

پښتو آريو هه د استاد زيار د هغې ژبنۍ علمي خپرنيزې اوږدې
ليکنې نوم دی، چې د وړمې مجلې په زياتو گڼو کې په پرله پسې
توگه خپره شوې ده. په دې ليکنه کې د هغو لغتونو ريښې له نورو
ژبو، لکه هندي، پارسي، بلوخي، مונجي، سوغدي... سره خپرل
شوي دي، چې اوس په پښتو کې کارول کېږي. دا ليکنه د وړمې
مجلې د ۱۳۵۱ کال د ۱-۲ گڼې په ۹۸-۱۰۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د يادې شوې ليکنې څلورمه برخه ده، چې د وړمې مجلې د
۱۳۵۱ کال په ۲ گڼه کې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د يادې شوې ليکنې اوومه برخه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲
کال د ۵ گڼې په ۶۳-۷۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د يادې شوې ليکنې اتمه برخه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۲
کال د ۲ گڼې په ۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آريو هه:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ل کال د ۱-۲ گڼې په ۸۹-۹۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې بله برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۲ گڼې په ۴۷-۴۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۴-۵ گڼې په ۱۱۷-۱۲۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د زیات پیاوړتوب په هیله یوه نوې هڅه:

دا د استاد زیار د هغې لیکنې نوم دی، چې هغې کې ده پر خپلې نوې وظيفې باندې د ټاکل کېدو له امله خپل هوډ ښوولی او د لیکلار په برخه کې یې لږ وډ پر معلومات وړاندې کړي دي. دا لیکنه د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۳ گڼې په ۱-۳ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو آریو هه:

د یادې شوې لیکنې یوه بله برخه ده چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۱ ل کال د ۳ گڼې په ۸۶-۸۸ مخونو کې خپره شوې ده.

ارتوگرافیک ریفورم (الفبایي سمون) زموږ له ملي انقلابي هیلو سره سمون لري، نوې افغاني الفبا د ټولو افغاني ژبو لپاره:

د ژبپوهنې په برخه کې د پوهاند زیار یوه علمي لیکنه ده چې د عرفان مجلې د ۱۳۵۷ ال کال د ۴-۵ گڼې په ۲۱-۲۷ مخونو کې یې یوه یوه برخه خپره شوې ده. همداسې یې یوه وړه لیکنه کال دوه دمخه په جمهوري پلوشه کې هم وړاندې شوې ده (زیاته څرگندونه: د لومړي څپرکي وروستی برخه).

د تذکرة الاولیا ژبني خوا:

د تذکرة الاولیا ژبني خوا د پوهاند زیار د یوې بلې ژبني لیکنې نوم دی، چې په ((د امیر کروړ یاد)) نومي کتاب کې چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۴۲ ال کال خپور شوی، په ۳۹۰-۳۹۹ مخونو کې راغلي ده.

پښتو آریپوهه:

د یادې شوې لیکنې یوه برخه ده، چې د وږمې مجلې د ۱۳۵۲ ال کال د ۳-۴ گڼې په ۱۲۵-۱۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو څنگه په پښو ودرېږي او څنگه پل واخلي:

یوه ژبني علمي لیکنه ده چې د کابل مجلې د ۱۳۴۲ ال کال د ۹ گڼې په ۲۰-۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

ژبپوهنه د پښتو په چوپړ کې:

یوه ژبني لیکنه ده، چې د کابل مجلې ۱۳۵۷ ال کال د ۲ گڼې په ۱۲۰-۱۷۰ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ويي پوهنې ته يوه لنډه کتنه:
يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ل کال د ۳
گڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.
لنډون د ليکنې پښتو د يوه معيار په توگه:
يوه علمي ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ل کال
د ۲ گڼې په ۱-۵ مخونو کې چاپ شوې ده. همدارنگه د زېري جريدې
د ۱۳۵۵-۱۳۵۶ل کال په گڼو کې هم خپره شوې ده.

مختصری پيرامون و جه تسميه خراسان:
دا يوه علمي ژبنۍ خپرنه ده، چې په پارسي ژبه کښل شوې او د
خراسان مجلې د ۱۳۶۲ل کال د ۱۲ گڼې په ۵۴-۸۲ مخونو کې خپره
شوې ده.
د ويي پانگې په پراختيا کې د کر نومونو (فعلي
مشتقاتو) ونډه:
يوه ژبنۍ مقاله ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ل کال د لومړۍ
گڼې په ۳۰ مخ کې خپره شوې ده.
د ويي پانگې په پراختيا کې د کر نومونو (فعلي
مشتقاتو) ونډه:

د يادې شوې ليکنې يوه بله برخه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د غويي مياشتې د گڼې په ۲۸ مخ کې خپره شوې ده. په ويې پانگه کې د ستاينومونو (صفتونو) ونډه: يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د غبرگولي د گڼې په ۳۷-۳۸ مخونو کې خپره شوې ده. د پکتيا گړدودونه:

په دې ليکنه کې د پکتيا گړدودونه تر خپرني لاندې نيول شوي دي دا ژبنۍ ليکنه د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۵ د وري مياشتې گڼې په ۱۵ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويې پانگې په پراختيا کې د بيا ځلي ترنگونو (تکراري ترکيبونو) ونډه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د لړم د مياشتې د گڼې په ۲۹ او ۳۲ مخ کې خپره شوې ده.

د گډې ليکنې معياري پښتو پرېکړه د نوې تاريخي اړتيا په توگه:

يوه ژبنۍ ليکنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۲ کال د ليندۍ د گڼې په ۱۳ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو ويې پانگې په پراختيا کې د جوړه ترنگونو (جفتو ترکيبونو) ونډه:

یوه ژبني ليکنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د ليندۍ د
گڼې په ۲۳ مخ کې خپره شوې ده.
د پښتو ويي پانگې په پراختيا کې د ټاکنټرنگونو
(تعيني ترکيبونو) ونډه:
یوه ژبني څېړنه ده چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د
مرغومي او سلواغې د گڼې په ۴۸ مخ کې خپره شوې ده.

د پښتو دايرة المعارف بشپړ بدل:
یوه علمي او ژبني ليکنه ده، چې د عرفان مجلې د ۱۳۵۲ کال د
لومړۍ گڼې په ۱۴۱-۱۴۲ مخونو کې خپره شوې ده.
راځي کليو، بانډو او غرو رغو ته ووځو او خپله
هېره کړې پښتو بېرته ياده کړو:
یوه ژبني مقاله ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ کال د لومړۍ گڼې
په ۱۲ او ۳۷ مخ کې خپره شوې ده.
گړدودونه (لهجې):
د استاد زيار د گړدودونو د مقالې دويمه برخه ده، چې د پکتيا
مجلې د ۱۳۵۵ کال د ۲ گڼې په ۲ مخ کې خپره شوې ده.

اسمي مشتقات (نوم بېلنگونه) زمور د ليکنی

پښتو ستره برخه ۵۵:

يوه علمي ژبنی ليکنه ده، چې د پکتيا مجلې د ۱۳۵۲ ال کال د ۲
گڼې په ۱۸ مخ کې خپره شوې ده.

مور او ژبه:

دا يوه بله ژبنی خپرنه ده، چې د ننګرهار مجلې د ۱۳۵۲ ال کال د
وړې د گڼې په ۳۷-۳۹ مخونو کې خپره شوې ده.

خپلسري معياري پښتو به څنگه وي؟ پښتو که
ناپښتو؟

يوه علمي ژبنی ليکنه ده، چې د وړمې مجلې د ۱۳۵۳ ال کال د
لومړۍ گڼې په ۱۲۲-۱۲۴ مخونو کې خپره شوې ده.

له ثور انقلاب راهيسې په پښتو کې نوې ويي
رغاونه (نيولوگيزم):

دا يوه بله ژبنی ليکنه ده، چې د افغانستان د علومو اکاډمۍ له
خوا په يوه جوړ شوي سيمينار کې اورول شوې او بيا په (پښتو
خپرنې) نومي غونډه کې پر ۱۳۲۷ ال کال په ۴۱۲-۴۵۹ مخونو کې
خپره شوې ده.

د سويس له برنه رالېږل شوی ليک:

کابل مجلې ته د پوهاند زيار رالېږل شوی ليک دی، چې په هغه
کې د ژبپوهنې د اصطلاحاتو په باب خبرې شوي دي. دا ليک د

کابل مجلې د ۱۳۴۷ کال د ۱۱-۱۲ گڼې په ۱۰۹ مخ کې خپور شوی دی

د پښتو پرمختګ د هغې د پرابلمونو په حل کې
نغښتی دی:

دا د هغې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د ننگرهار مجلې د ۱۳۵۳ کال د وږي د میاشتې د گڼې په ۲۳ مخ او پاتې په ۳۳ مخ کې خپره شوي ده.

سم بی لیکي او سم بی لولئ، (په) او (پر) یو د بل
پر خای مه کاروئ:

دا هم یوه ژبنۍ لیکنه ده چې د دوو سربلونو (په) او (پر) د کارولو د
څرنگوالي په باب په کې څرگندونې شوي دي. دا لیکنه د هېواد
ورځپاڼې د وږي په ۱۳ گڼه کې خپره شوې ده. دا لیکنه د هغې لړۍ یو
ټوک دی چې په نوموړي ورځپاڼه کې کله نا کله خپرېده.

سربلونه او ستربلونه:

دا هم د استاد زیار د یوې ژبنۍ لیکنې نوم دی، چې د پښتو ژبې
د لیکلار په باب لیکل شوې ده. دا لیکنه د یوې مرکې په ترڅ کې د
(جوانان امروز)) مجلې د ۱۳۲۲ کال په گڼه کې راغلې ده او هم په
ځانگړي ډول په یوه جلا پاڼه کې هم چاپ شوې ده.

((په او سنی لیکنې پښتو کې د نوې ویي
رغاوڼې اړتیا)):

د استاد يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ ال کال د ۱ گڼې په ۴۵-۴۷ مخونو کې په الماني ژبه خپره شوې ده.

((پښتو ژبې او ادب ته يوه لنډه کتنه)):

د استاد زيار ليکنه ده، چې د ۱۳۵۸ ال کال په کالني کې خپره شوې، په الماني ژبه عبدالغفار ژباړلې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ ال کال د ۴ گڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

(پښتو ژبې او ادب ته يوه کتنه):

دا هغه ليکنه ده، چې د عطار له خوا په الماني ژباړل شوې او د پښتو مجلې د ۱۳۵۹ ال کال لومړۍ گڼې په ۹۶-۱۰۵ مخونو کې خپره شوې ده.

نومترنگونه- د پښتو ويي رغاوونې يو خورا ډېر زېږی ډول:

د استاد زيار يوه بله ليکنه ده، چې د پښتو مجلې د ۱۳۶۰ ال کال د ۳ گڼې په ۶۵-۷۱ مخونو کې خپره شوې ده.

ويي پانگه (لغوي ذخيره):

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۵۹ ال کال د ۳ گڼې په ۱۳-۱۸ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبنۍ ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ ال کال د ۱-۲ گڼې په ۲۴-۲۶ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبني ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۷ل کال د ۳ گڼې په ۳۳-۳۵ مخونو کې خپره شوې ده.

پښتو ليکلار:

يوه ژبني ليکنه ده، چې د پلوشې مجلې د ۱۳۵۲ل کال د ۴ گڼې په ۲۹-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

زمور ليکنې او جمله رغاونې:

دا يوه ژبني ليکنه ده، چې د کابل مجلې د ۱۳۲۱ل کال د ۱۰-۱۲ گڼې په ۷۵-۸۰ مخونو کې خپره شوې ده.

له اساطيري ضحاکه تر رښتيني تاريخي سهاکه:

دا يوه ژبني او تاريخي خپرنه ده، چې استاد د ابوالقاسم فردوسي تلين په وياړ د جرگې مجلې د ۱۳۷۰ل کال په لومړۍ گڼه کې خپره کړې ده.

افغاني فرهنگ د پلوراليزم په رڼا کې:

دغه ليکنه د وخت د فرهنگي او په تېره د هنري زېږونو د يوې ارزونې په توگه د وطن مياشتنۍ د ۱۳۷۰ل کال په دويمه گڼه کې خپره شوې ده.

زموږ په هنري زېږندويي کې د نويو هڅو يو لنډه
جاچ:
دغه ليکنه هم پاسني ليکنې ته ورته منځپانگه را اخلي او د
وطن مجلې د ۱۳۷۰ل کال په څلورمه گڼه کې چاپ شوې ده.

ځانگړي ژبني چاپي او ناچاپي اثار

ويي رغاونه:

ويي رغاونه د پوهاند زيار يو ژبني اثر دی چې په هغه کې ځينې ژبني مسايل په ځانگړي ډول پښتو وييونه (لغتونه) څېړل شوي دي. دا اثر د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۵ کال کې په گسستنر ډول خپور شوی او په ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توگه ورڅخه گټه اخيستل شوې ده.

د ژبپوهنې بنسټونه:

دا هم د استاد يو ژبني اثر دی، چې د کابل پوهنتون له خوا په ۱۳۵۳ کال کې په گسستنر ډول چاپ شوی دی. له دغه اثر څخه د ژبو او ادبياتو پوهنځي کې د درسي مضمون په توگه گټه اخيستل شوې ده.

نظر کوتاهي بر زبان و زبانشناسي:

((نظر کوتاهي بر زبان و زبانشناسي)) د پوهاند زيار يو بل ژبني اثر دی، چې پر ۱۳۵۲ کال د کابل پوهنتون له خوا په گسستنر ډول په دري ژبه کښل شوی، په عمومي ډول په کې د ژبې او ژبنيو مسايلو او ژبنيو کورنيو په باب معلومات راغونډ شوي دي او د فلسفې څانگې شاگردانو ترې د درسي مضمون په توگه گټه اخيستې ده.

پښتو - دري فرهنگ:

پښتو دري فرهنگ يو علمي او سيستماتيک فرهنگ دی که شه هم دغه فرهنگ د دولس زرو (۱۲۰۰۰) پښتو وييو په درلودلو سره منځنۍ کچه لري، خو نژدې ټوله پښتو ويي پانگه په بنسټيزه او کليدي توگه را اخلي. دا اثر ټايبستي ۱۵۰۰ مخونه لري. دغه فرهنگ له ۱۳۵۳ ال کال راهيسي حروفي چاپ ته چمتو دی، خو استاد زيار نه غواړي، د چاپي تېروتنو بلهاري شي او داسې کښاند (خطا ط) هم ډېر کم پيدا کېږي، چې د غږيزې (فونيميکي) ابېڅې له توغه يې ووتلای شي.

ويي پوهنه:

ويي پوهنه يا علم اللغت د پوهاند زيار د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۲۰ ال کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا د لوړو او مسلکي بنوونو د وزارت په چاپخونه کې د شوکت حسيني په خطاطۍ په افيست ډول او په بنسکلي کچه او ډيزاين د ۱۰۰۰ ټوکونو په تيراژ له چاپه راوتلی دی. دا کتاب د استاد زيار له خوا د پښتو ويي پوهنې او ملي ژغورنې د لارې شهيد عبدالرحمن لودين ته ډالی شوی دی.

نوموړی کتاب ټول ۳۵۱ مخونه لري او د استاد د څو کلونو د کار ييبره (ثمره) ده. په دې کتاب کې د پښتو ژبې يو گڼ شمېر وييونه (لغتونه) له پارسي انډول سره يوځای راغلي دي. په ياد شوي اثر کې د پښتو ژبې د لغتونو د جوړښت او څرنگوالي په باب پوره پوره

معلومات وړاندې شوي دي. د دغه کتاب په پیل کې په درېو مخونو کې د دوکتور زیار یو یادښت راغلی او وروسته بیا په دوو مخونو کې د پوهندوی نورا احمد شاکر یوه کتنه راغلې ده.

پوهندوی شاکر د دغه اثر په باب لیکي:

((دغه کتاب د دوکتور زیار د څو کلونو د څېړنو او پلټنو محصول دی او د پښتو ویي پوهنې (لیکزیکلوژۍ) په برخه کې یو لومړی جامع او سیستماتیک اثر دی. نوموړی همدارنگه زیاتوي: ((زیار دا عیني مساله په خورا ښه توګه دلته څېړلې او شرح کړې ده چې پښتو غوندې د یوې نوې علمي کېدونکې ژبې کار باید د لغوي زېرمې له برسېروني، ټولوني او پرکار اچونې څخه بېل شي او په دې توګه د محاورې، د متني، مصنوعي او مستعارو برخو ترمنځ یو انډول ټینګ شي)).

د نورا احمد شاکر تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د هغه وخت د انگلیسي ژبې او ادبیاتو د رشتې استاد پوهندوی محمد عمر زاهدي تقریظ راغلی دی، چې د دې کتاب د څرنګوالي په باب یې رڼا اچولې ده. ښه به وي چې د دغه ارزښتمن کتاب د زیاتې پېژندنې په هڅه د هغه نیولیک (فهرست) راوړو:

د وییونو ډولونه:

– ویي پانګه (لغوي ذخیره)

– ویي پیداښت، ویي جوړښت، ویي جوړونه

– د پښتو کولتوري کولو ليار...

- پلټنه، ټاکنه، پورونه
- نیولوګیزم یا لغت جوړونه
- د لیکنی پښتو یوه تاریخي اړتیا
- د خپلې پانګې ترویج، تصفیه نه گڼل کېږي.
- هممانیز (مترادف) وییونه
- پور وییونه (مستعار لغات)
- وییکی (ادوات)
- گړنې یا اصطلاحات
- د ویی رغاونې له مخې د کرډولونه
- (کر نومونه (فعلي مشتقات)
- نوم بېلنګونه (اسمي مشتقات)
- ستاینومونه (صفتونه)
- چار نومونه
- اړیکنومونه (نسبتي اسماء
- لوښنومونه
- ځاینومونه
- مانا نومونه
- وور نومونه
- وور نوم ډوله، څیز نومونه
- ډېر گړي (جمع) څیز نومونه
- ترنګونه
- ستاینوم ترنګونه

- جوړه ترنگونه (بشپړاند، هممانيز، کړول، څيزنوم، ستاينوم)
- ټاکنترنگونه (لوبښوم، څيزنوم، ستاينوم، څيزنوم)
- بياځلي ترنگونه
- يومخيز
- برخيز
- برخيز سمغري
- ورته مانيز- مقفی
- ورته مانيز- مقفی
- مقفی- مهمل
- نوي نومونې (اصطلاحات)
- راز راز ترنگونه

د يادونې بل ټکی دا دی، چې ځينې خلک داسې فکر کوي چې گڼې دکتور زيار يوازې داسې سوچه پښتو غواړي، چې بېخي د بلې ژبې يوه کلمه هم په کې راغلې نه وي، خو په حقيقت کې داسې نه ده. دا دی د دغه ټکي د روښانیتا په موخه د ياد شوي کتاب خو مخونه را اخلو:

د خپلې پانگې ترويج تصفيه نه بلل کېږي:

زموږ غوندې په يوه وروسته پاتې ټولنه کې هر نوی گام زوړ عنعني ذهنيت پاروي، که څه هم دا نوی گام د نوي ژوند زېږی وي او د نړۍ والې سيالۍ سرريزه. دلته د نوي گام اخیستونکي ته

یوازې زغمه نه، چې سربښندنه او قرباني په کار ده چې یې د خپلې ټولنې د نوي کولو په خاطر د بري شرط او آر وگڼي، دلیل او منطق په دلیل او منطق ځواب کړي او هسې بې منطقي او سرزوري په ((قالو سلاما))، نو ځکه مو دغه د تخنیکي خبرو پر ځای د پښتو لیکلار په برخه کې د نوي گام دفاع غوره وگڼله.

لیکونکي په ژبپوهنه کې لوړو زده کړو او په هېواد کې د پښتو گړدودونو (لهجو) اوږدو څېړنو تر هر څه لومړی د پته څیر کړي چې پښتو بڼه نوي علمي او کلتوري ژوند ته ورتمبول کېږي او گړی پر گړی او ورځ پر ورځ د بې کچه عربیزم په منگولو کې په لوی لاس وربښکېل کېږي، تردې چې بې کور ته هستي له ډار سره مخامخوي او په ډېره لنډه موده کې یې د گډوله کېدو او بیا د بېخي پردي کېدو کېدون رامنځته کوي.

ددغه ستر خطر د مخنیوي لپاره د څو نورو خواخوږو پښتو لیکوال په تنگه او ملاتړ مې وپتېيله چې په همدې (نوي علمي او کلتوري ژوند) پیل کې چې په منځوال (اوسط ډول) لاد شلمې پېړۍ په یوه پوهنه او فن کې هم یو لیکلی یا ژباړلی اثر نه لري او د چا خبره کار له کاره تېر نه دی، په ډېره چټکۍ او هراړخیزه توگه د پښتو آره او اصیله پانگه رابرسېره خوندي او جوتنه شي او د دودولو او کارولو لپاره یې سیخه شي.

د نورې علمي او کلتوري نړۍ از مېښتونه او چمونه هم په واک کې وو، هغه دا چې دلته له مور سره د نوي ژبپوهنې د بنسټونو او څېړندودونو تر څنگه لکه څنگه چې انگرېزي، جرمني، پرانسي،

روسي او نورو يادو ژبو د خپل علمي ژوند په پيل او اغاز کې له درو، په بله وينا څلورو لارو څخه خپله پانگه رابشپړه کړې او هغه دا چې لومړی خپله آره پانگه له گړدودو (لهجو) څخه راترلاسه کړې، بيا يوازې په علمي تخنيکي او مدني ډگر کې د پښتو د ويي پوهنې او ويي رغاونې بنسټونو له مخې نوې ټاکنې وکړې او تر ټولو وروسته بيا پرديو ژبنيو (وارداتو) ته غېږ پرانيځي.

په دې هڅه مو تر دا منځ د يوه اندول او تناسب د ټينگولو لپاره سمدلاسه د (يوې-نگه بشپړې-کره ليکنې-يا علمي پښتو) د رامنځته کولو لپاره د فيصدي آراو معيار وټاکه:

– په سلو کې (۲۵) له او سنيو گړدودو (لهجو)، (۲۵) له زړو ادبي متنو، (۲۵) له ټاکنو او (۲۵) له نورو ژبو څخه د پورونو په توگه. هو، د هرې عصري ژبې پانگه پر دغو څلور گونو بنسټونو ولاړه ده. (لهجوي، متني، مصنوعي، عاريتي).

پښتو هم حق لري له نړيوال دود سره سم د پردۍ پانگې ترڅنگه خپله پانگه په کار و اچوي او د نورو ژبو غوندې علمي او مدني اصطلاحات وټاکي.

– پښتو د خپلې پانگې تر ويج غواړي، نه تصفيه او د نورو ژبو غوندې د علمي اصطلاحاتو ټاکنه.

ژبنۍ خبرې په ژبپوهانو پورې اړه لري. يو ژبپوهاند پوهېږي چې کوم اړخ ولسي دی او کوم علمي.

– د پښتو پانگې تشبیت د نوي علمي ژوند لپاره د وخت اړتيا ده، ټولونه او پکار اچونه.

— پښتو هم حق لري، همدومره د غرييزم او غرييزم مخنيوی وکړي چې له خپلې ټولنې پردی نه شي. او تر ټولو وروسته پښتو پردی پانگې ته په سلو کې (۲۵) زیاته اړه نه ده او د خپلې پانگې ترویج تصفیه نه گڼل کېږي. دا شعارونه د هغو بې منطقيو او بې ځایه توروغو غبرگون دی، چې له علمي، عيني او افایي حقایقو څخه سترگې پټې کړي او څه یې چې پر خوله ورځي، هغه ووايي: له تنگ نظرو، ځان ساتو او ځان بنکارو سره لومړی درسته او حربه داده، چې گوندې زموږ دغه کار تصفیه او پیوریزم دی او دا یو زور رټلی او فاشیستي مسلک دی.

یوه ډله داسې پوهېدلې ده، چې موږ گوندې د خلکو (گړنی) پښتو سموو، نه د لیک او علم پښتو، ځینې دا سپسته رامنځته کوي، چې د نړۍ ژبې او بیا زموږ د گاونډو دا دغه کار نه کوي، نوي څیزونه نه دودوي، موږ یې ولې دود کړو؟ او له دې ناخبره چې که نورو ژبو یو څو پېړۍ مخکې دا هڅه کړې او زموږ گاونډیانو (تورکې او ایران) که پخوا دومره نه وه کړې، همدا اوس یې کوي او روان دي او حق هم لري، ځکه یو هېواد چې هر څومره ځان نړیوال او بشروال گڼي، خپله ژبه او کلتور سل په سلو کې پردی کول نه غواړي، ځینو دا اورېدلي دي چې ژبه په دې ډول سوچه کول د ژبې عامه استفاده راتیتوي او زموږ په راډیویي او اخباري پښتو باید هر سړی پوه شي. حال دا چې دلته د هر سړي پوهېدل په یوې داسې بې لیک لوسته ټولنه کې بې له هغې کوم امکان نه لري، نه د

لهجوي لغاتو له پلوه او نه د علمي لغاتو له پلوه او يو څه لږ پراخ الواکي بيا په داسې حال کې چې د آرو ويونو او ټاکنو دودول د يوه آر (اصل) په توگه مني، مگر ټوکونه او جزئيات يې نه. دا نو په رښتيا هماغه ډله ده چې دليل او منطق ته غوږ نيسي او سپری ورسره يوې روغې ته رسېدای شي.

پښتو نومترنگونه (اسمي ترکيبونه):

پښتو نومترنگونه يا (اسمي ترکيبونه) د استاد زيار د دوکتورا تيزس دی، چې د سويس د برن پوهنتون له خوا پر ۱۹۷۴ کال خپور شوی دی. دغه علمي ژبني اثر چې په الماني ژبه کښل شوی او ۱۱۲ مخونه لري، د هند و اروپايي زړو او نويو ژبو د ويي رغاوې (لغوي ساختمان) په رڼا کې د پښتو ويي رغاونه او بيا نومترنگونه تر څېړنې لاندې نيسي او بېلابېل ډولونه يې په بېلابېلو څپرکو او لښتليکونو (جدولونو) کې وړاندې کوي پر دغه کتاب باندې د سويسي، الماني، فرانسې او امریکايي پوهانو له خوا ارزونې او کره کتنې شوې دي، چې يو لړ يې زموږ په څېړونو کې هم انگازه موندلې ده.

الماني - پښتو فرهنگ:

دغه فرهنگ د استاد زيار د يوه شپږ ژبيز فرهنگ يوه برخه ده چې په ختيز المان کې د برلين د هومبولت پوهنتون د ايرانپوهنې او افغانپوهنې د څانگې له خوا د څو کلونو راهيسې تر کار لاندې دی

او تراوسه لا چاپ ته استول شوی نه دی. دا اثر څه د پاسه ۱۵۰
مخونه لري.

پښتو ليکلار:

پښتو ليکلار د دوکتور مجاور احمد زيار يو بل دروند ژبني اثر
دی، چې د ۱۳۲۰ ل کال د کب پر مياشت د نگرهار پوهنتون د
ښوونې او روزنې د پوهنځي له خوا په ښکلې کچه او صحافت له
چاپه راوتلی دی.

دا اثر ټول ۲۲۷ مخونه لري او د پښتو ژبې د ليکنې لپاره يو گټور
اثر دی. په دې اثر کې د پښتو ژبې د معياري ليکنې لارې چارې په
مفصله توگه څېړل شوي دي. دغه اثر ((د يوې يوازینۍ کره
(معياري) ليکنې پښتو)) ((مانيفيسټ)) بلل شوی دی (د هيله
من د ماسټرۍ تيزس). د کتاب په پيل کې په درو مخونو کې په
خپله د پوهاند زيار يادښت راغلی دی. نوموړی اثر د غلام محی
الدين افغان د شپېتم تلين په وياړ خپور شوی دی.

د کتاب له ۱۷۹-۲۰۲ مخونو پورې هغه لغتونه راغلي دي، چې په
پارسي او پښتو کې کارول کېږي او د پارسي مانا ترڅنگ يې د
پښتو درسته او نادرسته مانا هم راغلي ده.

له ۲۰۳-۲۱۰ مخونو پورې ځينې هغه لغتونه راغلي دي چې د دري
او پښتو ژبې ترمنځ گډ دي او په پښتو کې يې سمه او ناسمه
کارونه ښوول شوي ده.

تردي وروسته بيا له ۲۳۷-۲۲۲ مخونو پورې د ځينو لغتونو ويي پانگه راغلي، چې په پارسي ژبه هم مانا شوي، دلته له دغه با ارزبنسته اثر سره د زياتې بلدتيا په هڅه د هغه نيوليک او يو مطلب را اخلو:

- څو نومونې (تر نومونه)
 - يوه ننگه، بشپړه او کره ليکنې پښتو.
 - معياري کېدنه د پښتو لومړنۍ رپړه
 - لنډون د ليکنې پښتو د يو معيار په توگه
 - پښتو پردۍ پانگې ته په سلو کې...
 - نيولوگيزم (ويي رغاونه)
 - هممانيز (مترادف) وييونه
 - همجوليز او ډېر مانيز وييونه
 - وييکي (ادوات)
 - گړنې (اصطلاحات)
 - (څو) يا (تر څو)
 - له (چې) سره (کوم، چا...، مه ملگري کوي)!
 - سم، سوچه، لنډه، روانه او اسانه پښتو
 - د معياري ليکنې پښتو اړتيا
 - ټکي پر ټکي يې مه راژباړئ!
 - ويي پانگه (لغتنامه)
- دا دی، ددې کتاب له ۲۱-۲۴ مخونو پورې يو مطلب را اخلو:

له (چې) سره (کوم-څوک-چېرې...) بې ځايه مه يو ځای کوی!

لکه څنگه چې په کابلې پښتو کې د دري ژبې ((تا)) تراغېزې لاندې (څو) او (ترڅو) يا (څو چې) او (ترڅو چې) بې ځايه دود موندلی، دغه راز په پېښورۍ پښتو کې د اردو ژبې له لوري د انگرېزي اړيکنو مخرو (ارتباطي ضمير و) تراغېز لاندې (کوم چې)، (څوک چې)، (څومره چې)، (کله چې)...، هسې بې ځايه کارېدنه موندلې ده. ښايي دلته له انگرېزي پرته د نورو اروپايي ژبو مخامخ اغېزه هم بې څه نه وي او کوم پښتانه ليکوال، چې تر زده کړې وروسته خپل هېواد ته راستنېږي او تازه په پښتو ليکنه يا ژباړنه پيل کوي، نو په ناځان خبري (غير شعوري) ډول د خپلې زده کړې ژبې په پېښو د پښتو له آر (اصيل) او ساده ارتباطي ضمير (چې) سره (کوم)، (څوک)، (چا)، (چېرې) او داسې نور استفهاميه ضميرونه ملگري کوي او په دې توگه خپله پښتو کړکېچنوي، لکه په دې وروسته جملو کې:

- ۱- ما هغه نجلی ولیده (څوک) چې په کابل نندارې کې کار کوي.
- ۲- نن مې هغه سړی ولید، (چا) چې له ما سره مرسته کړې وه.
- ۳- زه په داسې کور کې اوسېږم، (کوم) چې دوه وروڼه لري.

په سمه پښتو:

- ۱- ما هغه نجلی ولیده چې په کابل نندارې کې کار کوي.
- ۲- نن مې هغه سړی ولید چې له ما سره بې مرسته کړې وه.

۳- ما يو کتاب واخيست چې له چاپه نوی راوتلی دی.

۴- زه په داسې کور کې او سپرم چې دوه وروڼه لري.

د پورتنیو تقلیدي مرکبو ارتباطي ضمیرونو داسې نورې بېلگې له پېښور، مسکو او بي بي سي راډیو څخه اورېدل کېږي چې دوی خپلواکې جملې سره په وچ زور یوځای کوي، لکه په دې وروسته بېلگو کې:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، څوک چې د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې کوي.

۲- ما پښتو گرامر ولیکه، کوم چې اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، چېرې چې هوا ډېره په زړه پورې وي.

۴- زه ماښام کورته راغلم، کله چې هوا خرابه وه.

په سمه پښتو:

۱- د هند د بهرنیو چارو وزیر شوروي اتحاد ته ولاړ، دی به هلته د هغه هېواد له مشرانو سره خبرې اترې وکړي.

۲- ما پښتو گرامر ولیکه، دغه کتاب اوس تر چاپ لاندې دی.

۳- زه ژمی په ننګرهار کې تېروم، هلته ژمی ډېر په زړه پورې وي.

۴- زه ماښام کورته راغلم، دغه مهال هوا خرابه وه.

له ښه مرغه دغه ډول جملو لا زموږ لیکنو او خپرونو ته لاره نه ده پیدا کړې او هیله ده پښتو لیکونکي ترې مخکې له مخکې ډډه وکړي.

- ددې بې ځايه پېښو په لړ کې دا وروسته بېلگې هم د پاملرنې وړ دي:
- ۱- ما هغه سپړی وليد د چا په باره کې چې ما ډېر څه اورېدلي وو.
 - ۲- د نړۍ پرمختللي ځواکونه به د نړيوال امپرياليزم هغه ټولې دسيسې شنلې کړي د کومو له مخې چې د اتومي جنگ خطر رامنځته کېږي.
 - ۳- توريالی له کندهاره په هغه الوتکه کې راغی، په کومه کې چې ځلمی هم و.
 - ۴- زه له لغمانه راغلم، له کوم ځايه چې ډېرې ښې وريجې راځي.
 - ۵- زه په کابل کې اوسېږم، له کله راهيسې چې په کارگومارل شوی يم.

په دې توگه پښتو (چې) پر بيانيه، علنيه، ارتباطيه او داسې نورو دندو سربېره لکه د (ترڅو) په برخه کې يې چې يادونه شوې، د اروپايي ژبو د ټولو ارتباطي ضميرونو دنده هم پر ځای کوي، هغه هم په دې شرط چې په ملگري جمله کې ورسره بل ارتباطي ادات (اړيکوييکي) هم راغلی وي، لکه (يو، هغه، داسې...) لکه په پورتنیو پنځو لومړيو جملو کې. که نه، (چې) په ځانته ډول د نورو ژبو غوندې هېڅکله د دوو خپلواکو جملو د يوځای کولو لپاره د ارتباطي ضميرونو په توگه کار بدلای نه شي، لکه په تېرو دويم ډول پنځه گونو جملو کې. همدا خبره ده چې په پښتو کې ډېرې جملې سره لرې کول يا په بله وينا ډېرې پېچلې مرکبې او مختلطې (گډې او گډلې) جملې جوړول سم نه دي او که څوک يې له نورو ژبو نه په

پېښو جوړې هم کړي، یو نادوده کار به وي، لکه د (خو)، (ترخو)،
(کوم چې)، (چا چې) او داسې نورو څیزونو بې ځایه کارونه.
که کوم لیکوال نه غواړي یو مطلب په بېلابېلو خپلواکو جملو
کې څرگند کړي، بلکې د دوو یا زیاتو جملو ته سره اړیکې ورکړي،
نو ورته په کار دي چې پورتنی ارتباطي شرطونه پرځای کړي او که
وغواړي، گرد سره د دوو یا زیاتو خپلواکو مطلبونو لپاره سره دوی
یا زیاتې خپلواکې جملې وټري هم کولای شي، د پښتو د گرامري
جوړښت دننه له راز راز ارتباطي وییکو (صله او موصول) څخه کار
واخلي، بې له دې چې د اروپایي ژبو تقلید وکړي، لکه په دې
وروسته جملو کې:

((زه د سپین غر په لمن کې زېږېدلی يم (چېرې چې) څپاند
رودونه بهېږي او سمسور کڅونه خړوبوي)). دلته گران لوستونکي
ښه قضاوت کولای شي چې کومه بېلگه له پښتو رغاونې سیستم
سره ښه تراړخ لگوي؟ د اجمل خټک په دې لاندې شعر کې که څه
هم د (څوک چې) د کارونې یو شرط پرځای شوی نه دی او هغه دا
چې د هغې فرعي جملې په سر کې یې ځای نیولی دی چې تر اصلي
جملې وروسته راغلي ده، مگر د شعري اړتیا له مخې دومره نادوده
نه برېښي، که نه په نثر کې باید د پښتو گرامر له دود سره سم
دغسې څرمه جملې تل تر آرې دمخه راشي.

ځی هغو خوارو ته جنت وگټو
څوک چې له مورې دوزخیان پیدا دي

د پښتو الماني ژباړيز پرابلمونه:

دا هم د پوهاند زيار يو علمي ژبني اثر دی، چې استاد زيار له ۱۳۲۳ کاله تر ۱۳۶۲ کال پورې د برلين په هومبولت پوهنتون کې د استادۍ د دندې د ترسره کولو پر وخت ليکلی دی او اوس چاپ ته تيار دی، په دې اثر کې د پښتو او الماني ژبې پر تله شوې ده. دا اثر په الماني ژبه کښل شوی او تر ۱۰۰ زيات مخونه لري.

پښتو پښويه (گرامر):

پښتو پښويه (گرامر) د استاد زيار يو ژبني اثر دی، چې په ۱۳۶۲ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا په ښه ډيزاين او کچه د لورپو او مسلکي ښوونو په چاپخونه کې چاپ شوی دی. دا اثر د نوې علمي ژبپوهنې پر بنسټ ليکل شوی دی او په پښتو ژبه کې د گرامر په برخه کې يو نوی او ستر اثر گڼل کېږي. دا اثر له يوه يادښت او دوو کتنو پرته ټول ۲۷۴ مخونه لري. دا اثر د پښتو گرامر بنسټ ايښودونکي پير محمد کاکړ ته اهدا شوی دی. د کتاب په پيل کې د استاد زيار خپل څلور مخيز يادښت راغلی دی، چې يو ځای ليکي: ((ما د ژبپوهنې د يوه نوي زده کوونکي او پښتو گړدود څېړونکي په توگه د سويس له زده کړو نه له بېرته راستنېدو سره له زړې ژبپوهنې او زړې ژبښودنې سره يو مخيز نه پخلا کېدونکي سر غړاوي ته راودانگل او خپله لومړنۍ دنده مې

دا وبلله چې له پښتو خانگي څخه نور د زړې ژبښودنې تېغر
وبلېږدوم...)).

پر دې اثر باندې د استاد زيار تر يادښت وروسته په ۳ مخونو کې
د پوهاند محمد رحيم الهام يوه کتنه راغلي ده چې وايي: ((پښتو
پښويه (گرامر) د پښتو په تشرېحي ژبپوهنه کې يو نوی د پام وړ او
گټور اثر دی. له دې گرامر نه رومبې د پښتو ځينې گرامرونه د
بهرنيو ژبپوهانو او کورنيو څېړونکو له خوا ليکل شوي دي، خو
زياتره يې عنعنوي څېړندود لري او معاصر علمي څېړندود په کې
نه دی کارول شوی او ځينې يې چې علمي څېړندود لري، مکمل او
مشرح نه دي. نوموړی زياتوي: ((دغه کتاب اوس د ازموينې له ډگر
څخه په هسکه غاړه راوتلی دی او بله دا چې په دې کتاب کې د
ژبپوهنې معاصر بين المللي اصطلاحات ټول پر پښتو اړول شوي
دي)).

د محمد رحيم الهام تر کتنې وروسته په دوو مخونو کې د
پوهنمل محمد صابر خويشکي له خوا يوه کتنه شوې ده، چې
نوموړی په يوه برخه کې وايي:

((د دې کتاب په تاليف کې چې د ليکوال د اوږدو مودو د څېړنې
او مطالعاتو نتيجه ده، له ډېرو سترو معتبرو کورنيو او بهرنيو
اثارو څخه استفاده شوې او په ډېر دقت او د يوه منظم پلان له مخې
او زموږ د زماني د علمي مقتضياتو په پام کې نيولو سره ليکل
شوی دی او د محصلانو او نورو څېړونکو لپاره يو ارزښتناک او
گټور اثر دی...)).

په پښتو پښويه (گرامر) اثر کې په درو څپرکو کې تر دغو لاندې
سرليکونو لاندې بېلابېل ژبني مسایل څېړل شوي دي:

- ژبه
- غږ او ليک
- ژبه او گډه
- نومونې
- ځنځيري واحدونه
- اواز
- د اواز ډولونه
- بلغږ- فشار
- څپه
- گډ
- ويی- غونډله
- نومونه
- کړ
- وييکي
- ژبو هڼه
- گډ دود پوهه- پښويه
- غږ پوهه
- مورفولوژيکي اوبښتني
- ويناييز غږي
- ويند غږي

- زېږدولونه
- پورويي
- زيرځي- وتوځي
- پښتو او ازپوهه
- تم بېواک
- د خپلواکو لښتليک
- نيمواک غرونه
- غبرگغرونه
- د بېواکو لښتليک
- کوچنۍ ترينه جوړه
- پښتو گرپوهه (صرف)
- نوم گرپوهه
- د نوم او ورون اړخونه
- ترينه نوم- بنځينه نوم
- د گڼې نښې
- پېر (حالت)
- ناوښتونې نومونه
- خيز نوم
- ستاينوم
- شمېر نوم
- نومځړی (ضمير)
- ځانگړې نومځړي

- تولنومخري
- پوښتنومخري
- پلوي نومخري
- اړيکنومخري
- غبرگون- ناتيکنومخري
- گډه ټولنومخري
- ټول- ځانگړي نومخري
- کړگړپوهه
- د مصدر جوړښت او دنده
- کړ اوړون توکونه
- کم اوړوني (حکمي متعدي)
- اوړونونه- تېرمهال
- لنډه تېرمهال
- لږ تېرمهال
- گوماني تېرمهال
- ارمانی تېرمهال
- اړوتی تېرمهال
- تواني او ټينگاري تېرمهال
- نالېږند کړ- خبري
- لنډه او لږ تېرمهال
- روږدني او ارمانی تېرمهال
- تواني تېرمهال

- تينگاري تېر مهال
- گوماني تېر مهال
- پوښتني تېر مهال
- هيښني او اړوتی تېر مهال
- د او سمهال کړاوون- لېږند
- اړوتی، ارمانی او پوښتني...
- هيښني او تاني
- امري- تينگاري او غوښتني
- نالېږند- بشپړ و سمهال
- د او ستر مهال کړاوون
- د کړرغاوونې ډولونه
- ناوړېدني گړونه
- وييکي
- سربلونه او او ستر بلونه
- وينا و اښتني
- د پښتو گړونو انځور ليک
- غونډله پوهه- غونډله
- د غونډلې رغنده ټوکونه
- اوډون
- د ايښي او ايښوني سمون
- نومواله او کړواله غونډله
- يوه ستوې غونډله

– غبرگونډله

– گډه غونډله

– گډلې غونډله

– گړنې يا اصطلاحات

– غونډله پوهيزه شننه.

همدارنگه د کتاب په پای کې له ۲۵۷-۲۷۳ مخونو پورې د هغو نویو نومونو (اصطلاحاتو) او وییونو مانا راغلې ده چې په نوموړي اثر کې کارول شوي دي. ددې کتاب د چاپ یا د ټوکونو شمېر ناڅرگند دی، خو د استاد زیار په وینا ۱۰۰۰ ټوکه چاپ شوی دی.

پښتو گړدودونه:

پښتو گړدودونه د استاد زیار یو بل ژبني اثر دی، چې څه د پاسه ۷۰ مخونه لري. دا اثر یو ځل د ((پښتو څېړنې)) د ۱۳۵۲ کال په غونډه کې خپور شوی. همدارنگه د وږمې مجلې په ځینو گڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوې دي په دې اثر کې د بېلابېلو پښتو گړدودونو په باب معلومات ورکړل شوي دي.

پښتو آر پوهه:

پښتو آر پوهه د استاد زیار یو بل ژبني اثر دی، چې د وږمې مجلې په ځینو گڼو کې یې ځینې برخې خپرې شوي، خو د ځانگړي اثر په توگه لا تراوسه نه دی چاپ شوی.

دري- پښتو فرهنگ:

دري پښتو فرهنگ د استاد زيار يو بل ژبني اثر دی، چې تراوسه
نه دی خپور شوی.

ژباړونکی زیار

ژباړه سره له دې چې په خپله هغې ژبې ته چې ژباړه پرې کېږي، گټوره نه پرېوزي، بلکې ژبې ته لا ډېر زیان او تاوان پېښوي. په خپله د استاد زیار خبره ((ژباړه د پښتو پښتۍ ماتوي)) او له همدې کبله پر پردو بهرنیو ژبو له لاسبري سره سره ژباړې ته زړه نه ښه کوي او پرځای یې خپرني او پنځونې ته زیات ارزښت ورکوي. خو بیا هم د ژباړې له لارې کېدی شي، موږ له نړیوالې پوهې او فرهنگ سره اړیکې ټینګ کړو، نور له خپل فرهنگ څخه خبر کړو او د نورو له هغه څخه خپل ځان بیا هم استاد زیار د ژباړنې په برخه کې د کتنې وړ کار کړی دی، خو د ده ژباړه هسې ژباړه نه ده چې گنې زموږ د ژبې پښتۍ به ماتې کړي. ده چې له هرې ژبې څخه پښتو ته څه راژباړلي دي، ښه یې ژباړلي دي، په ښه پښتو یې ژباړلي دي، په معیاري پښتو او سوچه پښتو. دا ځکه چې ژبه د ده رسمي څانگه ده، دی په ژبه کې استاد دی. د هېواد پر لرغونو او اوسنیو څوارلسو ژونديو او نیم ژونديو ژبو یې خپرني کړي دي او په علمي ډول پر الماني، روسي، انگلیسي، عربي او نورو بهرنیو ژبو پوهېږي او باید هم د ده په ژباړنه کې د ((خو)) ځای نه وي. په ژباړه کې هر گوره له هغو کسانو څخه زیاته تېروتنه کېږي، چې په پردې او بیا په ځانگړي ډول پر خپله ژبه علمي لاسبری ونه لري. دا دی، دلته د استاد زیار پر ژباړیزو فعالیتونو رڼا اچوم.

پوهاند زیار له خپل ژورنالېستیک فعالیت سره سم په ژباړنه لاس پورې کړی دی، چې له ۱۳۳۵ څخه تر ۱۳۳۷ پورې یې له دري څخه او بیا راوړوسته له انگریزي او الماني څخه رازراز موضوعگانې د مقالو او کتابو په بڼه په پښتو ژباړلې دي. دلته د استاد د ژباړو یو لنډیز راوړم، خو بیا هم یادونه کوم، چې دده د ټولو ژباړو موندل او سمهال یو ناشونی کار دی، ځکه چې ده له ډېر پخوا څخه په ژباړو لاس پورې کړی دی او لکه څنګه چې د ژورنالېستیک فعالیت په برخه کې یې یادونه شوې ده، دمخکې کلونو د جریدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسینونه په کتابتونونو کې نیمګړي دي. دده د خپلې وینا له مخې له دري ژبې څخه یې لومړنۍ ژباړې پر ۱۳۳۵ ل کال په انیس ورځپاڼه کې خپرې شوې دي. له انګلیسي څخه یې لومړنۍ ژباړه پر ۱۳۳۷ ل کال د هېواد په ورځپاڼه کې خپره شوې ده، چې د دغو کلونو د یادو شویو ورځپاڼو کلکسینونه اوس په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي. دا یې هم د لاسته راغلو ژباړو لنډیز:

طب او حکمت په اسلام کې:

((طب او حکمت په اسلام کې)) د هغه اثر نوم دی، چې استاد زیار پر ۱۳۳۲ ل کال کله چې د ښوونځي د یوولسم ټولګي زده کوونکی و، له پارسي ژبې څخه ژباړلی دی او پر ۱۳۳۷ ل کال د

بسونې او روزنې موسسې له خوا د خپلواکې رسالې په توګه
افسیت شوی دی، د مخونو شمېر یې څه د پاسه ۲۰ ته رسېږي.

د سره کوتل ډبر لیک:

د سره کوتل ډبر لیک یوه بله ژباړه ده، چې استاد زیار له الماني
ژبې څخه کړې ده. دا ژباړیز اثر د علومو اکاډمۍ له خوا د ۱۰۰۰ ټوکو
په تیراژ پر ۱۳۲۹ کال له چاپه راوتلی دی، چې د مخونو شمېر یې
۱۰۰ ته رسېږي.

پښتانه او ورونه ملیتونه:

پښتانه او ورونه ملیتونه د دیموکراتیک المان د یوه
ختیځپوهاند ((بورخارد)) اثر دی چې استاد زیار هغه په پښتو
ژباړلی دی. دا اثر پر ۱۳۲۲ کال د چاپ او خپرونې د دولتي
کومېټې له خوا په بنکلي کچه او سکېنت له انځورونو او عکسونو
سره د ۲۰۰۰ ټوکونو په تیراژ په دولتي چاپخونه کې چاپ شوی دی.
د نوموړي اثر متن ۹۲ مخونه لري او څه د پاسه ۲۰۰ عکسونه،
انځورونه او نقشي لري. له دې پرته یې په ۱۷ مخونو کې ویي پانګه
راغلي، یو مخ یې د تپروتنو سمونلیک او یو مخ یې
نیولیک (فهرست) نیولی دی. د کتاب سرته په دوو مخونو کې په
خپله د ژباړن یادښت راغلی دی. دلته د ده د پېژندګلوی لپاره د دغه
اثر نیولیک راوړم:

مخګڼه

مخنی خبرې

۳	د اسيا ناسپرلې غوتې	لومړۍ څپرکۍ:
۱۳	پښتانه، تاجک او نورستانيان	دويم څپرکۍ:
۲۳	د غرنيو هېوادونو لرغونۍ مهال	درېيم څپرکۍ:
۴۸	د زرتشت په هېواد کې	څلورم څپرکۍ:
۶۷	د اسلام په څپان کې	پنځم څپرکۍ:
۸۲	د افغانستان پر لوري لار	شپږم څپرکۍ:
	يوه گرانه پاتمرې (ميراث)	اووم څپرکۍ:
		۹۲

دلته به د استاد له ژباړې سره د پېژندگلوي په موخه د دغه اثر له اووم څپرکي څخه ۹۵ مخ راواخلو:

((يوه گرانه پاتمرې (ميراث):

کله چې ((وسپنيز امير)) پر ۱۹۰۱م کال ومړ، افغانستان تر بخارا هم وروسته پاتې و، دلته د راپاتې دوديزې (عنعنې) بنسټونې تر څنگه اروپايي فرهنگ او پوهې پښې هومره ټينگې کړې وې. انگرېزانو هم د کرگري فيوډالي ټبرينو ډلو ټپلو په کچه (سطح) د خپل ((سرحدي ولايت)) پښتانه او د سويل بلوڅان له ځان سره وساتل.

د ړنگېدونکې قاچاري واکمنۍ ختيځ چې بلوڅو او پښتنو په کې ژوند کاوه، له هر راز پرمختگه لرې پاتې و. په دې توگه منځنۍ اسيا په يوه بد اکر (حالت) په شلمه پېړۍ کې پل کېښود، چې تاريخ يې په کې د نړيوال تاريخ هغه برخه راخيسته چې د جنگ جگړو او اړپېچونو له لاسه څيرې ويري وه، دا هغه برخه ده چې

سپړنه يې زموږ د دغه کتاب له موخو (هدفو) څخه تېری کوي او هغه زموږ د شپو ورځو د جنگ جگړو دمخه تاریخ انځورول وو او دا دی زموږ د پېړۍ په پای کې د خوشال خان هغه ارمان رښتیاينه مومي چې درې سوه کاله مخکې يې داسې انځورلی و:
تر مغولو پښتانه په توره بڼه دي
که په پوهه پښتانه وای څه هوبنښار

ولسونه چې سند وبله وکا
پادشاهان ورته سجدو کاندې اختيار

که نفاق که اتفاق که جهل پوهه
د هر چا د خدای په لاس ده هره چار
دا چې نن سبا د هندو کش پر گنوله شاهانو سره نوره شلولې ده،
نو دا هيله غځونې کوي چې دوی به يوځل بيا د خوشال خان شعرونه
په نوې مانا راواخلي...)).
بلنه:

بلنه د انگلیسي شاعر الفرید د شعر پښتو ژباړه ده، چې د شعر په
نیم ازاد کالب کې اچول شوي او دوه درې کاله وروسته د کابل
مجلې د ۱۳۴۳ل کال په ۳ گڼه کې خپره شوي ده او په ((گلکڅونه))
نومي شعري غونډه کې يې هم راغلي ده. داسې ښکاري چې دا د

استاد زیار د ازاد شعر لومړی از مېنستي بېلگه ده. دلته یې بشپړ
متن وړاندې کېږي، چې د کابل مجلې د یادې شوې گڼې ۴۷-۴۸
مخونه یې نیولي دي.

بلنه

پرېږدئ

پرېږدئ

زور جرس د نهیلو مه کړنکوئ نور

راشئ یه د نړۍ خلکو

دا نغمې مه غږوئ نور

پرېږدئ

پرېږدئ

بدمرغۍ او ناخوالې چې تېرېږي

وروستۍ شپه د زاړه کال ده

ورته گورئ سبا کېږي

په ناوړه فکر مه ځئ

نوي نوي شيان واځئ

د خوبسۍ په شور و زوږ کې

نور په سردا جهان واځئ

پرېږدئ
ځئ پر خپله مخه
کال زور شوی اوس تېرېږي
رښتیا مل کړئ د خپل ځان
چې:
په درواغ کلي وړانېږي

پرېږدئ، پرېږدئ
چې تېر شوي
زاره شوي
او ترې نه وینو هېڅ اوس
آ چې غل و پرېږدئ درومي
چې اوس خلاص شو له هغه اوس

نور یې هېر کړئ
اخ و ډب د نیستمناو، بې شتو پرېږدئ
پر ناسورو پر هرونو د همخپلو ملهم کېږدئ

راشئ بس کړئ
د مې ژواندي حال څه فکر مه کوئ نور
پرېږدئ پرېږدئ
زور جرس د نهیلو مه کړنګوئ نور

مه کړئ

مه کړئ

يو د بل مخ ته گوزار

خپلو منځو کې

راشئ وکړئ تل لپاره

بنه روزگار خپلو منځو کې

په بنه خوی او بنو کړو وړو او

په خوړو پښتو خبرو

شئ راپورته په جگړه

د تورو تېو سره لرو

تنګ نظر کړئ لږ پراخه

له بېخای خوشې کارونو

نور مو ژوند په هوسايي کړئ

په زرو زرو کلونو

د زرگونو کلو جنګ او

هم نفاق مه يادوئ نور

پرېږدئ پرېږدئ

زور جرس د نهيلو مه کړنګوئ نور

راشئ

يه دنړۍ خلکو

دا نغمې مه غږوئ نور

(گلکڅونه، ۳۴-۳۷ مخونه.

د کنېشکا د سره کوتل ډبرليک:

دا د استاد زیار بل ژباړیز اثر دی، چې پر ۱۳۲۹ کال د افغانستان د علومو اکاډمۍ له خوا په نسکلي قطع او صحافت د پوهنې په چاپخونه کې چاپ شوی دی.

د افغان شوروي فرهنگي اړیکي (د ورزش په

برخه کې):

له روسي منابعو څخه د استاد زیار ژباړه ده، چې د دوستي مجلې د ۱۳۲۰ کال د ۷ گڼې په ۴۳-۵۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د افغان شوروي فرهنگي اړیکي (د ورزش په

برخه کې):

د استاد یوه ژباړه ده چې له روسي منابعو څخه شوې ده او د دوستۍ مجلې د ۱۳۲۲ کال د ۲ گڼې په ۵۲-۵۸ مخونو کې خپره شوې ده.

له انگلیسي ژبې څخه چې استاد کومې ژباړې کړي دي، د هېواد ورځپاڼې د ۱۳۳۷ او ۱۳۳۸ کلونو په گڼو کې خپرې شوې دي، خود یادو شویو کلونو گڼې اوس په کتابتونو کې نه شته.

د استاد بله ژباړه يو چيني داستان دی، چې يې د چيني اخځونو له انگليسي متن څخه په پښتو ژباړلی دی، چې د اصلاح ورځپاڼې د ۱۳۳۹ او يا د ۱۳۴۰ کال په څو گڼو کې خپور شوی، خو ما د اړتيا وړ دا گڼې پيدا نه کړای شوي.

د واخي ژبې ټولنيز دريځ:

دا د فرانسې افغانپوهاند (شارل کيفر) د هغې وينا پښتو ژباړه ده، چې په الماني ژبه يې د ۱۳۵۷ کال د تلې پر څلورمه د ژبو او ادبياتو په پوهنځي کې اورولې وه. په دې لکينه کې د واخي ژبې پېژندگلوي، له نورو ژبو سره د هغې اړيکي او همدارنگه د ژبې د جوړښت او څرنگوالي په باب معلومات ورکړل شوي دي. دغه ژباړه د وږمې مجلې د ۱۳۵۷ کال د ۳ گڼې په ۱۱۸-۱۳۰ مخونو کې خپره شوې ده.

د هنري تندي د ماتولو لپاره چوپړ وهل:

دا د هغې ژباړې نوم دی، چې پوهاند زيار له يوې امريکايي خپرونې ((ريډرډ ايجست)) څخه په پښتو کړې ده او د پوهنې مجلې د ۱۳۳۹ کال د لومړۍ گڼې په ۳۳-۳۲ مخونو کې خپره شوې ده.

د ساو ژبه په ختيځ افغانستان کې:

دا یوه ژبنۍ څېړنیزه لیکنه ده، چې د الماني افغانپوهانند
گیورگ بودروس له خوا کښل شوې او استاد هغه په پښتو ژباړلې
ده. دا ژباړه د کابل مجلې د ۱۳۵۳ ال کال د ۲ گڼې په ۱۰-۱۵ مخونو
کې خپره شوې ده.

په زړه پورې خبرونه:

په زړه پورې خبرونه د پوهاند زیار هغه ژباړې دي، چې له الماني
ژبې څخه په پښتو ژباړل شوي دي او د کابل پوهنتون (پوهنتو
کابل) او ونیزې د ۱۳۲۶-۱۳۲۷ کلونو په ځینو گڼو کې خپرې شوې
دي.

دغه راز د پوهنې مجلې د ۱۳۳۸-۱۳۴۰ کلونو په ځینو گڼو کې
هم له بهرنیو سرچینو څخه د استاد زیار ځینې ژباړې خپرې شوې
دي.

همدارنگه یې د (گوند) لپاره له الماني او انگلیسي څخه ځینې
ځانگړې لیکنې په پښتو ژباړلې دي، په تېره بیا د ۱۳۵۵-۱۳۵۷ ال
کلونو ترمنځ د گوند ((د ژباړې بورډ)) د غړي په توگه ((تاریخي
ماتریالیزم)) په پښتو ژباړلې، چې یو نقل یې د ((انقلاب)) له
راتگ سره له منځه تللی او بل یې له ځانه سره ساتلی دی او همدا
ډول یې د گوند په سپارښتنه وخت ناوخت له ((واشنگټن پوست)
او ((زویډد ایجلند ځایتونگ)) څخه یو لړ مطالب په پښتو او دري

را اړولي دي. دغه راز يې يوه بله ژباړه د زېري جريدې د ۱۳۶۴ل او يا
۱۳۶۵ل کال په يوه گڼه کې خپره شوې ده.

یادښت (سریزه) لیکونکی زیار

د غرونو څوکي:

د غرونو څوکي کتاب د عبدالکریم پتنگ له خوا اوډل شوی او پر ۱۳۵۹ کال د کابل پوهنتون د هغه وخت د ژبو او ادبیاتو بشري علومو د پوهنځي له خوا خپور شوی دی چې په درېو مخونو کې یې د کتاب د ارزښت او د لیکوال د هڅې په باب د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

نومورکي مؤرخین:

نومورکي مؤرخین د لوی استاد پوهاند عبدالحی حیبی اثر دی، چې پر ۱۳۵۹ کال د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او په دوو مخونو کې پرې د استاد زیار یو یادښت راغلی دی.

د میا فقیرالله جلال ابادي فواید فقیرالله:

دا کتاب د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد په سریزه، تعلیقاتو او لغتنامې پر ۱۳۵۹ کال د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا چاپ شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

د پټې خزانې فرهنگ:

د پتې خزاني فرهنگ د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد يو ژبني اثر دی، چې په هغه کې د پتې خزاني د ځينو لغتونو څرنگوالي بنسټول شوی دی. دا اثر پر ۱۳۲۲ل کال د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا چاپ شوی دی او د استاد زيار له خوا پرې په دوو مخونو کې يوادبنت کښل شوی دی.

د ميا فقير الله پېژند ليک:

دميا فقير الله پېژند ليک د پوهاند عبدالحی حبيبي اثر دی چې پر ۱۳۵۹کال د ژبو او ادبياتو پوهنځي له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د پوهاند زيار له خوا په درېو مخونو کې يوادبنت کښل شوی دی.

د احمد شاه بابا د دېوان غورچاڼ:

دا د هغه کتاب نوم دی، چې د پوهاند استاد عبدالشکور رشاد له خوا ترتيب شوی دی. په دې کتاب کې د احمد شاه بابا د دېوان د ځينو شعرونو انتخاب راغلی دی. دا کتاب پر ۱۳۵۷ل کال د علومو اکاډمۍ له خوا چاپ شوی دی او د پوهاند زيار له خوا پرې په دوو مخونو کې يوادبنت راغلی دی.

د چينيانو يونليکونه:

دا کتاب د عبدالکریم محب له خوا ژباړل شوی دی او د علومو اکاډمۍ له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی. په دې کتاب کې په دوو مخونو کې د پوهاند زیار یو یادښت راغلی دی.

دا لیکوال دا خپرې:

((دا لیکوال دا خپرې)) د هېواد د شاعرانو او لیکوالو تذکره ده، چې د ځوان شاعر او لیکوال افضل ټکور له خوا ترتیب شوې ده. دا اثر د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنګي چارو د ریاست له خوا پر ۱۳۲۲ل کال خپور شوی او د استاد له خوا پرې په څلورو مخونو کې یو یادښت راغلی دی.

مقدمه یې برزبانشناسی:

د پروفیسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر له خوا لیکل شوی او د کابل پوهنتون له خوا پر ۱۳۲۳ل کال چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا په ۴ مخونو کې یوه پارسي سرریزه کښل شوې ده.

زړه پانګه:

د دوست شینواري اثر دی، چې پر ۱۳۲۳ل کال خپور شوی دی او د استاد له خوا پرې په ۴ مخونو کې د (زړه پانګه د نوې پانګې د یوه بشپړاند ټوک په توګه) په نوم یوه سرریزه کښل شوې ده.

د خوشال خټک فراقنامه:

د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي له خوا پر ۱۳۶۳ل کال
خپره شوې ده او د استاد له خوا پرې په ۲ مخونو کې یو یادښت
کښل شوی دی.

د کوشنیانو ژبه:

د پروفیسور سیال کاکړ یو اثر دی، چې پر ۱۹۷۹م کال په کوټه
کې خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۲ مخونو کې د (کوچنیانو
ژبه) تر سرلیک لاندې د استاد یو یادښت راغلی دی.

ټولنیو هڅه:

دا اثر له الماني څخه د عبدالروف خیلواک له خوا په پښتو ژباړل
شوی او پر ۱۳۵۲ل کال د کابل پوهنتون د اقتصاد پوهنځي له خوا
خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا یو تقریظ کښل
شوی دی.

مینه نه مری:

د باقي بریال د شعرونو دویم غونډه دی، چې پر ۱۳۶۷ل کال خپور
شوی دی. پر دې شعري غونډه باندې د (تلپاتې بریال او شعریې) په
نوم په ۷ مخونو کې د استاد سریزه راغلي ده.

پوخ د پېړیو په پوړیو کې:

دا د محبوب سنگر اثر دی، چې پر ۱۳۲۵ ال کال خپور شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی و، خو له چاپه پاتې شوی دی.

پښتو روزنه:

د استاد عبدالروف بېنوا اثر دی، چې پر ۱۳۵۷ ال کال د پښتو خپرونو د نړۍ وال مرکز له خوا خپور شوی دی. پر دې اثر باندې په ۶ مخونو کې د استاد زیار له خوا یو یادښت کښل شوی دی.

د غلام محی الدین افغان افکار او اثار:

د هغه کتاب نوم دی، چې پر ۱۳۲۰ ال کال د کابل پوهنتون له خوا خپور شوی او په ۴ مخونو کې پرې د استاد زیار یادښت راغلی دی. ستا د چم گلونه:

((ستا د چم گلونه)) د بناغلي نصرالله حافظ د شعرونو مجموعه ده، چې پر ۱۳۲۵ ال کال د چاپ او خپرونې د دولتي کومېټې له خوا خپره شوې ده. پر دې مجموعه باندې د استاد له خوا په ۵ مخونو کې د (حافظ او د ده نظم او غزل) په نوم سرریزه کښل شوې ده.

د افغان یاد:

د محی الدین افغان د شپېتم تلین د سیمینار د لیکنو مجموعه ده، چې پر ۱۳۲۰ ال کال د کابل پوهنتون له خوا خپره شوې ده او د استاد زیار له خوا پرې یو یادښت کښل شوی دی.

شکې او گلونه:

دا د صديق کاوون د يوه شعري غونډ نوم دی، چې پر ۱۳۲۸ل کال د افغانستان د ليکوالو انجمن له خوا خپور شوی او استاد پرې يو اته مخيزه سرريزه (ازمېښتونه او نوښتونه) کښلې ده.

د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس:

د ابراهيم عطايي اثر دی، چې د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز له خوا پر ۱۳۵۷ل کال خپور شوی دی او د استاد زيار له خوا پرې يو يادښت کښل شوی دی.

د کوزې پښتونخوا په معاصر شعر کې دملي او

مترقي افکارو انعکاس:

دا د بريالي باجوړي اثر دی، چې د ماسټرۍ د پوهنليک (تيزس) لپاره يې کښلی و، چې د استاد له خوا پرې يوه ارزونه کښل شوې ده. دا اثر تراوسه پورې ناچاپ دی.

ادبي ژانرونه او مکتبونه:

دا د دوکتور محمد گل نورزي اثر دی، چې پر ۱۳۲۲ل کال يې کښلی او پر ۱۳۷۰ل کال د کابل پوهنتون له خوا افسيتي چاپ شوی دی. پر دې اثر باندې د استاد له خوا يوه اوږده ارزونه کښل شوې ده.

(A Camparison of Tani dialect with the standard Pashto)

دا د تنیو د گړدود په برخه کې په انگرېزي ژبه د سید کریم شاه
نېکمل د ماسټرۍ او پوهنملۍ تیزس دی، چې په ۱۳۲۷ل کال کې
پرې د لارښود استاد په توگه د استاد له خوا یو یادښت کښل شوی
دی. همدارنگه یې د نوموړي د ترفیع لپاره یوه جلا ارزونه هم کښلې
ده.

گیتا نجلې:

دا د بنگالي لیکوال رابندرانات ټاگور د اثر پښتو ژباړه ده چې د
استاد عبدالروف بېنوا له خوا ترسره شوې ده. دا اثر پر ۱۳۳۲ل کال
د راډیو د نشراتو د خانگې له خوا خپور شوی او استاد زیار پرې یو
یادښت کښلی دی.

د لمر شغلو ته:

د لمر شغلو ته د کمال الدین مستان د شعرونو غونډه دی، چې پر
۱۳۲۷ل کال خپور شوی او د استاد زیار له خوا پرې یو ارزونه کښل
شوې ده.

ارمانونه:

ارمانونه د حبیب الله زړه سواند د شعرونو مجموعه ده، چې پر
۱۳۲۷ل کال خپره شوې ده. پر دې غونډه باندې د استاد زیار له خوا یوه
سریزه کښل شوې وه، خو په مجموعه کې چاپ شوې نه ده.

نوي ځنډونه:

نوي څنډونه د فاروق فردا د شعرونو غونډه دی چې لا تر اوسه چاپ شوی نه دی. پر دې غونډه باندې د استاد زیار له خوا یوه سریزه کښل شوې ده.

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر:

په انګلیسي ژبه د حبیب الله تږي ګرامري اثر دی، چې پر ۱۳۵۲ کال د پښتو څېړنو د نړیوال مرکز له خوا چاپ شوی او استاد زیار پرې په انګلیسي ژبه یو یادښت کښلی دی.

تلوسی:

د برکت الله کمین د شعرونو غونډه دی، چې استاد زیار پرې یوه وره سریزه کښلې ده. دا اثر پر ۱۳۵۲ کال خپور شوی دی.

خاوره:

د امین افغانپور داستاني غونډه دی، چې استاد پرې یوه وېره سریزه کښلې، که څه هم دغه کتاب پر ۱۳۲۷ کال چاپ شوی، خو سریزه له آره پر ۱۳۵۳ کال هغه مهال کښل شوې وه چې افغانپور غوښتل، دغه داستاني غونډه چاپ ته وسپاري. لکه څنګه چې په خپله په غونډه کې کمی زیاتې راغلی، نو پر سریزه کې هم وړنده بدلون او سمون راوړل شوی دی.

ډولۍ:

دا د پوهنمل خالق رشید داستاني غونډه دی چې پر ۱۳۲۸ کال د افغانستان د لیکوالو انجمن له خوا خپور شوی دی. استاد زیار پر

دغه اثر يوه هر اړخيزه سرريزه کښلې ده چې په هغه کې د پښتو پر اوسني داستاني بهير هم يوه لنډه کتنه شوې ده.

همدارنگه استاد د عزيز روښ پر شعري غونډ په دري ژبه يوه وېره سرريزه کښلې ده. دغه غونډ پر ۱۳۲۸ل کال د کورنيو چارو وزارت د خپرونو په لړ کې له چاپه راوتلی دی. دغه راز استاد زيار يو گڼ شمېر تقريظونه د (کتنه، ارزکتنه، ارزونه، يوه لنډه ارزونه...) په نومونو د کابل پوهنتون د ژبو او ادبياتو پوهنځي، اقتصاد پوهنځي، انجنيري پوهنځي، د ننگرهار د بايزيد روښان پوهنتون د ښوونې او روزنې او پښتو ادبياتو پوهنځي د لوستليکيو (درسي کتابونو)، علمي ترفيعاتو او د ماسترۍ پر اثارو کښلي دي، چې يو شمېر يې په کې په دري ژبه هم دي.

پر دغو ټولو ليکنو سربېره يې يو گڼ شمېر ازادې او ليکلې راډيويي مرکې او ويناوې کړي، چې زياتره يې چاپ شوي نه دي، چې زه يې دلته د څو بېلگو لنډه يادونه کوم.

راډيويي مرکې:

له ۱۳۵۱-۱۳۵۳ کال پورې يې په ((مور او اورېدونکي)) پروگرام کې هره اوونۍ يو ځل د ژبنيو مسالو په باب رسېدلو پوښتنو ته ځوابونه ويلی دي.

همدا ډول يې له ۱۳۵۱ل کال راهيسې تراوسه په ((کره کتنه))، بوډۍ، ټال، ولولو او داسې نورو پروگرامونو کې لږ وږه په ليکنۍ يا گڼۍ توگه برخه اخيستې ده.

په تلویزیوني پروگرامونو کې یې د ۱۳۵۸ کال له مرغومي څخه تر اوسه پورې په ځینو ادبي او سیاسي مرکو او ((گرد مېزونو)) کې برخه اخیستې ده.

د کابل پوهنتون، د علومو اکاډمۍ او د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د لیکوالو انجمن او ژورنالېستانو ټولني په یو لړ علمي کنفرانسونو، سیمینارونو او سمپوزیمونو کې یې د لیکنو ترڅنګه ځینې ازادې ویناوې هم کړي دي.

همداراز د ژوندون او هنر مجلو، هېواد، انیس او کابل تایمز ورځپاڼو او ځینو نورو مهالنیو خپرونو په گردیو مېزونو او مرکو کې یې برخه اخیستې ده. د ((یوې یوازینۍ، بشپړې، نګه او کره لیکنۍ پښتو)) په برخه کې یې له ۱۳۵۱ کال څخه تر اوسه پورې د مخامخ خبرو اترو، لکچرونو او ویناوو له لارې د باختراژانس، راډیو، تلویزیون او د هېواد د زیاترو مهالنیو چاپي خپرونو پښتو لیکونکو او ژباړونکو ته وخت پروخت لارښوونې کړي دي.

پر ۱۳۲۲ کال یې د اساسي قانون، ملي سولې او پخلاينې په تبلیغ کې کارنده ونډه اخیستې او په کابل او ننگرهار کې یې په یو لړ کولکتیفونو، فرهنگي، علمي او ټولنیزو سازمانونو کې ویناوې کړي دي.

همداراز یې د افغانستان د سولې، پیوستون او دوستۍ سازمان د رئیس او مرستیال او د لیکوالو د ټولني د استازي په توګه په بېلابېلو سیاسي ادبي او ټولنیزو غونډو کې ویناوې اورولې دي.

ترهېواد ده د باندې:

۱- پر ۱۳۴۹ کال چې په سویس کې یې د لوړو زده کړو وروستی شپې ورځې تېرولې او په خپل هېواد (افغانستان) کې یې د وچکالی له کبله سخته ولړه رامنځته شوې وه، د سویسیانو د انساني مرستو او خواخوږیو د هڅونو لپاره یې د برن بنار په یو کلیسا کې گڼو لمونځغاړو ته په الماني ژبه لیکلې او ازاده وینا کړې ده.

۲- د ۱۳۵۹ کال د غبرگولي پر درېیمه یې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د مشر او فوق العاده استازي په توگه په هغه نړۍ واله غونډه کې په انگلیسي لیکلې وینا اورولې ده چې د ناپییلو هېوادونو د غورځنگ د پنځه ویشتمې کالیزې د نمانځنې لپاره د سریلانکا په مرکز کولمبو کې جوړه شوې وه.

۳- د ۱۳۵۹ کال د تلې پر اتلسمه یې د افغانستان د سولې او پيوستون د سازمان د پنځه کسيزه هیئت د مشر په توگه د مجارستان په مرکز بوداپست کې د صنفی اتحادې یوې غونډې ته دوه ساعته اوږده وینا کړې ده.

۴- د ۱۳۲۰ کال دورې له پنځمې تر اتلسمې یې د ژبو او ادبیاتو پوهنځي د رئیس په توگه د هند د اتلس ورځني سفر په ترڅ کې د ډیلی پوهنتون، جواهر لال نهرو پوهنتون، پنجاب پوهنتون، حیدرآباد پوهنتون او ممبېي پوهنتون او ځینو فرهنگي موسسو او

سازمانونو د کتنې پر وخت ویناوې او مرکې کړې دي. ددغه سفريو گزارش يې هماغه مهال په هېواد ورځپاڼه کې هم خپور شوی دی.

۵- پر ۱۳۲۵ او ۱۳۲۰ کال يې د شوروي اتحاد د علمي او فرهنگي سفرونو په ترڅ کې د اذربايجان په راډيو او د ازبکستان په تلویزیون کې خبرې اترې او مرکې کړې دي او دغه راز يې د ((شوروي ادبيات) او ((نوويستي)) له خبريالانو سره يو لړ مرکې کړې دي.

۶- د ۱۳۲۵ کال د زمري مياشتې پر شلمه يې په برلين کې د المان ديموکراتيک جمهوريت د متحد سوسياليست گوند خپرنی اورگان ((نوايزد ايجلند)) پازوالو ته د افغانستان د وخت د بدلونونو په باب په الماني ژبه يونيم ساعته لکچر ورکړی دی.

۷- د المان متحد سوسياليستي گوند په يوولسمه کنگره کې يې ((د شور انقلاب حقيقت ورځپاڼې)) د افتخاري خبريال په توگه گډون کړی دی، چې د ۱۹۸۲م د اپريل له ۱۸-۲۰ د برلين په جمهوري ماني کې جوړه شوې وه.

بیادونه

لکه څنگه چې بنکاره ده او موږ هم دمخه ورته گوته ونيوله، د پوهاند زیارد لیکنو شمېر پرته له ځانگړو اشارو (۱۱۰۰) ټوټو ته رسېږي او کېدی شي له دغو څخه لایاتې وي. استاد زیار خپلې دا لیکنې له ۳۰-۳۵ کلونو راهیسې په هېواد او بهر کې په پښتو، دري، انګلیسي او الماني ژبو د بېلابېلو مهالنیو (چاپي، راډیويي او تلویزیوني) خپرونو له لارې خپرې کړې دي. د دغو لیکنو یو شمېر مې د خپلو نژدې ملگرو او په خپله د استاد په مرسته پیدا کړي، هغه هم په ډېره ستونزه، هغه جریدې، مجلې او ورځپاڼې چې د علومو اکاډمۍ، عامه کتابتون او د کابل پوهنتون په مرکزي کتابتون کې موجودې وې، پوره پوره مې ورڅخه گټه واخیسته، چې یو اوږد زماني واټن یې ونيو، خو بیا هم زه په دې بریالی نه شوم، چې د استاد زیار یو لړ چاپي لیکنې له اخلیک سره دلته راوړم دا ځکه چې په کتابتونونو کې د دېرشمو کلونو د جریدو، مجلو او ورځپاڼو کلکسینونه نیمگړي دي او په تېره بیا د هېواد ورځپاڼه چې ۳۷-۴۳ کلونو پورې په کې د خبریال په توگه د استاد ډېرې لیکنې او راپورتاژونه خپاره شوي دي او د ځینو خولا هېڅ نه شته. استاد زیارد خپلو چاپي لیکنو یو اخبار هم له ځانه سره نه دی ساتلی. زه له ځینو نورو لیکوالو سره چې ځانگړي کتابتونونه لري هم په تماس کې شوم، له هغوی سره هم زما د اړتیا وړ مواد نه وو. نو

په دې وجه مې ونه شو کړای، چې د پوهاند زیارتولې چاپي لیکنې دلته راوړم.

دا دی دلته د هغو جریدو، مجلو او ورځپاڼو یادونه کوم چې د استاد د لیکنو یوه زیاته برخه په کې خپره شوې ده، خو په کتابتونونو کې نه پیدا کېږي او په یوځایي ډول یې موندل ډېر زیات زماني واټن غواړي او ځینې بیا هم بنایي هېڅ پیدا نه شي:

- ۱- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۲- د (هېواد) ورځپاڼې د ۴۰-۴۱ او ۴۲ ځنې اړتیا وړ گڼې.
- ۳- د اصلاح ورځپاڼې د ۳۵-۴۳ کلونو گڼې.
- ۵- د ننګرهار ورځپاڼې د ۴۳ او ۴۴ کلونو د حمل او ثورد میاشتو گڼې.

- ۶- د (پکتیا وړانګه) ورځپاڼې د ۴۲ کال گڼې.
- ۷- د (پلوشه) مجلې د ۵۲-۵۷ کلونو گڼې.
- ۸- د زېري جریده د ۳۵ کال گڼې او ځینې نورې اړتیا وړ گڼې.
- ۹- د مېرمن مجلې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۰- د (پوهنتون کابل) اوونیزې د ۱۳۲۲ کال ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۱- د کابل پوهنتون خبرونه د ۱۳۳۸-۱۳۴۱ کال گڼې.
- ۱۲- د (بدني روزنه) مجلې د ۱۳۴۱ کال گڼې.
- ۱۳- د کهول مجلې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۴- د رفس جوانان اوونیزې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۵- د حقیقت سرباز جریدې ځینې اړتیا وړ گڼې.
- ۱۶- د (ننداره) مجلې ځینې اړتیا وړ گڼې.

ما په خپله دغه څېړنيزه ليکنه کې له خپل واک و وس سره سم هڅه وکړه، چې د استاد زيار پراند وژوند او فرهنگي شخصيت، د لاسته راغلو اخځونو او توکونو له مخې رڼا واچوم، خو بيا هم هاغسې چې ما غوښتل او بنايي نوريې هم وغواړي، ونه شو کړای او ډېر څه نا سپرلي او ناجوت پاتې شول. له دې کبله مې غوره وگڼله، په خپله له استاد زيار سره هم يو لړ خبرې اترې او مرکې وکړم، چې گوندي له دغې لارې زما د څېړنې پاتې تشې او نيمگړتياوې څه ناڅه بشپړوالی او کره والی ومومي. دا هم زما پوښتنې او د ده غبرگونې:

۱- پوښتنه: ښاغلی استاد زيار! ما خو ځايه ستا د ژوند ليکونو په ترڅ کې چې ستا د چاپ شويو کتابونو پر دوتنو (پښتنيو) او ژوندون مجلې د ۱۳۲۷ل کال په ۴ گڼه کې خپاره شوي دي، ستا د خپلواکو څېړنيزو، ژباړيزو او زېږندويزو (تخليقي) اثارو شمېر ۱۳۰ او د ليکنو (مقالو) هغه ۱۱۰۰ بنسول شوی دی، خو زما د لږو ډېرې پلټنې له مخې لومړی شمېر تر ۱۳۰ ټوکو هم تېری کوي، مگر ستا د بېلابېلو ليکنو ټول شمېر مې د ورځپاڼو، جریدو او مجلو د کلکسينونو د نشتوالي او نيمگړتيا له کبله پوره نه شو کړای په دغه برخه کې ستا غبرگون څه دی؟

ځواب: څنگه چې زما د بېلابېلو ليکنو (مقالو) شمېر هم زياتره په ژورنالستيک فعاليت پورې اړه لري او په تېره بيا دا چې له ۱۳۳۸ څخه مې تر ۱۳۴۵ پورې د هېواد ورځپاڼې د خبريال په توگه

زبنتې ډېرې ليکنې خپرې شوي، نو دا کومه هېښنده خبره نه ده، چې د کلکسينونو نشتوالی او نيمگروالی يې تا دغې پوښتنې ته اړ باسي. زه پوره باور لرم چې که دغه کلکسينونه په لاس درغلي وای، هرو مرو دې زما ((شمېر)) ته د مننې سرخوځاوه، ځکه ښه مې په ياد دي چې د ۱۳۳۸ کال له ژمي بيا د ۱۳۴۱ کال تر پايه د هېواد ورځپاڼې يوه گڼه هم بې زما له ليکنې خپره شوې نه ده. ان داسې وخت راغلی چې په بېلابېلو پورنومو (لکه مزينه وال، اخترخېل...) مې په کې تر درو ليکنو هم خپرې شوې دي: يو راپورتاژ، يوه مرکه او يا هم ورزشي او هنري تبصره، که نه يو ښاري خبر خوبه مې بې نومه هم په کې خپرېده. نو که په منځنۍ کچه مې يوازې په هېواد ورځپاڼه کې د کال ۳۰۰ ليکنې خپرې شوي وي، نو يوازې مې په نوموړو درو کلونو کې د ژورناليسټيکو ليکنو شمېر نهو سوو ته رسېږي او همزمان ورسره په نورو ورځپاڼو او مهالنيو کې هم لږ تر لږه ۵۰ ليکنې ورسرباري شوي دي او دغه راز ژورناليسټيک فعاليت مې لږ و ډېر تر دې دمه رارسېږي.

زه دا باټې نه وهم چې گوندې زما ټولې ۱۱۰۰ ليکنې دې يو مخيزه علمي او څېړنيزې وي، دغه راز په پورتنې شمېر کې زما ځينو هغو ليکنو هم غبرگون (دو بلکيت) موندلی چې په علمي سيمينارونو او غونډو کې مې اورولي او بيا وروسته په اړوندو غونډونو (مجموعو) کې چاپ شوي دي او يا لکه ژبنۍ هغه چې يوه زياته برخه يې په (ليکلار) او (ويي پوهنه) کې راغلې ده.

نور واره واره مطلبونه لکه سریزی، یادبستونه، کتنې، ارزونې یا تقریظونه هم په پورتنی شمېر کې راځي چې پر ځینو علمي تیزسونو، څېړنیزو اثارو، پوهنتوني لوستلیکونو (درسي کتابونو) او یا شعري او داستاني غونډونو مې کښلي دي او دا هم باید ووايم چې زما د لیکنو شمېر په دوه مخکې کلو اړه لري او نورې لیکنې مې همداسې روانې دي.

هوگوره، زما ادبي زېږندویي (تخلیقات) تر نوموړي شمېر د باندې دي چې تا هم ورته ځانته جلا څپرکي ورکړي دی.

۲- پوښتنه: ستا د ((ملي ریکارډ)) خبره بیا یې پر ځینو کسانو دومره ښه ونه لگي، په دغه باب مو څه نظر دی؟

ځواب: ((اختر څه پټ مېرغه نه دی)) ترڅو چې پوهاند حبیبی ژوندی و، دا حق مې ځانته نه ورکاوه، ځکه هغه د یوه افغاني لیکوال او پوهاند په توګه په ټول افغاني فرهنگي تاریخ کې نه یوازې د مقالو او کتابونو د څومره والي له پلوه یو ملي ریکارډ ټینګ کړی و، بلکې په ځینو علمي څانګو، لکه تاریخ لیکنه او متن پوهنه کې یې څرنگوالی (کیفیت) هم په برخه و. خو ترده وروسته په ټوله پازوالی (مسوولیت)، په نورو مېرو او ژوندیو لیکوالو او څېړنوالو کې په څه د پاسه ۱۳۰ خپلواکو اثارو او ۱۱۰۰ مقالو سره ځان د ((ملي ریکارډ)) څښتن بولم، که څوک یې نه مني، ((دا ګز او دا میدان))، ((که شپه تیاره ده، مې په شمار دي)) په دې کې شک نه شته چې زما په خپلواکو ((کتابي)) اثارو

کې ۱۰۴ ټوک هغه ډگر څېړنې (فیلډ ریسرچونه) هم راځي چې د هېواد د ۱۰-۱۴ ژبو پر ۱۰۴ گړدودونو مې ترسره کړي دي او د چا خبره یوازې څېړنیزه او دیتایي بڼه لري، همداسې مې څرمه (ضمیمې) فولکوریکي څېړنې هم درواخله! خو بیا هم دا په زغرده ویلای شم چې ما د دغو او مو توکونو د علمي او ډون په لومړني پړاو کې هم هغه مهال کارنده برخه اخیستې چې د برن پوهنتون د شپږ کلنې زده کړیزې استوگنې په ترڅ کې مې له خپل استاد پروفیسور ژارژردار او دوکتور شارل کیفر سره پرخای کړې ده او هر ټوک به یې تر بشپړ او ډون وروسته زما په نامه له چاپه راووخې (د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د پروژې په باب خو مې په خپل ځای کې څرگندونه کړې ده). له بلې خوا مې په خپلو ورځنیو لیکنو، څېړنو او کتابونو کې هم له پورتنیو دیتاوو څخه تل گټه اخیستې او زما د ژبنيو او فولکوریکو څېړنو یوه غوره سرچینه بلل کېږي.

که ځینې راسره رخه لري او د ((ملي ریکارډ)) خبره پرې بده لگي، نه یې ته خوله تړلای شي او نه زه. دغه رخه یوازې له دې سرچینه نه اخلي چې گوندې د چا خبره اړوندو کسانو ته زور ورکوي، بلکې له هغه نابانديوالي تومنه اخلي چې دوی یې زما له خوا د ((پښتو لیکنې معیار)) او ((ازاد شعر)) له راپیل کړي غورځنگ او بیا نه ایلبدونکې انتقادي لوبنې سره یې لري. له ارواښاد استاد حبیبې سره زما د پرتلې په باب ستا بله پوښتنه هم دلته ځواب موندلای شي.

۳- پوښتنه: له ډېرو ښاغلو مې اورېدلي دي، چې ته د ځانگړي سياسي او فرهنگي تگلارې له کبله تل ((چپي)) پاتې شوی یې او همدا نارامه او نه ایلیدونکی چپي دریخ دې د لوړو دولتي څوکیو لپاره خنډ گرځېدلی دی، ایا دا خبره سمه ده؟

ځواب: زه به دا هم زیاته کړم، کله چې په ناڅاپي توگه یوې لوړې څوکی ته رسېدلی هم یم، د همدغه دریخ له کبله ترې نه یوازې بېرته ژر لرې شوی یم، بلکې جزا مې هم لیدلې ده، یا زندان ته تللی یم او یا بهر ته د خپلې گروهې او دریخ، یا په بله وینا له ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د څوکی، بلکې د ژوند پروا مې هم ساتلې نه ده. زه به هېڅکله داسې شرایطو ته سر کېښته نه کړم چې زما د ځانگړې سياسي او فرهنگي تگلارې او ټاکلي دریخ په بیه پرېوځي. ښايي ډېر فرهنگیان لږ و ډېر دغه راز نه ایلېدونکی دریخ ولري، مگر ما په کړن کې زباته کړې ده او چاته مې شک او خرخشه پرې ایښي نه دي. له بلې خوا په ټوله مانا د ټولني او ژوند د رښتیني څېرې په ځلونه کې زما نارامه او بې پروا ((زړورتیا او رښتینتیا)) بس دي چې د وخت واکمنان راباندې کومه پورې او څوکی ونه لوروي.

۴- پوښتنه: لکه څنګه چې تا ویلي دي ((لیکوالي زما د ژوند یو نه جلا کېدونکی ټوک دی)) همدا اوس زما د منگ په اندول ستا روغتیا یې حالت ښه برېښي، ایا کېدی شي، دا خبره د عمر تر پایه پورې پر ځان ومنی؟!

ځواب: هسې خو هر څوک دا هيله لري، په پوره روغتيا سره يو اوږد ژوند په مخ کې ولري او خپلې نيمگړې هيلې او ارمانونه د بري تربريده ورسوي، مگر له ما سره د روغتيا او ژوند اوږدتيا هيله د همدې لپاره ملگري ده چې وکړای شم، د ژوند تروروستې ساه پورې لږ تر لږه نوموړی شمېر اثار په چاپ ورسوم او د خپل پښتني، افغاني او بيا يې د جهاني فرهنگ تاريخ ته وسپارم. هوگوره، له دې سره به زما ټوله کازمني (ازمندي) خړوبتيا ونه مومي او غواړم د دغه اوږدوني (تدويني) کار تر څنگه په دروگونو (خپرنيزو، ژباړيزو او زيربنديو) ډگرونو کې هم خپل نه ستري کېدونکي کار وزيار پرمخ يوسم. په ځانگړي ډول په ناپيلې (منشورې) زېږندوييزې برخه کې همدا اوس بې شمېره اډانې (طرحې) او يادښتونه له ځان سره کښلي لرم چې په کورناستۍ سره ورته د لنډ، منځني او اوږد داستان (رومان) په بڼه رښتايينه وبنسم، هغه هم په دې آر (شرط) چې تر هغې مې د ((پښتوليکنې معيار)) او هم ((پښتو ازاد شعر)) غورځنگ يو غوڅ بشپړتيايي پړاو ته رسولی وي، د اگاهانه او نا اگاهانه ((مخالفينو)) غوږونه دې کانه وي.

۵- پوښتنه: ځينې کسان وايي: ((استاد زيار په خپله علمي- ادبي او همدارنگه سياسي تگلاره کې له بندي (افراط) څخه کار اخلي)) ته په دې کې څه وايي؟

ځواب: په يوه وروسته پاتې ټولنه لکه افغاني او په تېره پښتني ټولنه کې هر نوی ټولنيز او فرهنگي بدلون او غورځنگ هر ورو له ناباندې سره مخامخېږي او ذهني تونونه راپاروي که به څه هم د دغې ناباندې او پارونې آر لاملونه (اصلي عوامل) ساده او نالوستې پرگنې نه، بلکه تش په نامه ((روښاندان)) وي، چې د خپلو ارتجاعې گټو په پار د دغو پرگنو له ساده گۍ او نالوستۍ ناوړه گټه اخلي. د ساري په توگه د ثور او بنسټون ضد پارونې له آره له همدغه راز شاتگ پالو او ځانساتو ((روښاندانو)) څخه سرچينه اخلي او فرهنگي بدلون يا او بنسټون خو چې د ټولنيز او بنسټون يو نه جلا کېدونکي ټوک بلل کېږي، بيا په ځانگړي او سيده ډول د همدوی په خپل لاس له خنډو ځنډو سره مخامخېږي. له کلو راهيسې چې ما د ((پښتو ليکني معيار)) د رامنځته کولو لپاره غږ پورته کړی او ټولې هاندو هڅې مې ورته راگو مارلې دي، د وخت د پښتو ټولني ټيکه والو راپسې د مخالفت بيرغ راپورته کړی او هماغومره پلويان يې د ځان ملگري کړي، لکه څومره چې ما د ځان ملگري کړي دي. نو دا څرگنده وه، چې هغوی دغه غورځنگ د خپلې ټيکې لپاره خطر انگېره او څه يې چې له لاسه کېدل، ډډه يې ترې ونه کړه. د دوی همدومره پروياگند بس و، چې د ((ژبني معيار)) جاج له ((ژبني تصنيفي (پيوريزم)) سره په سپسته يې توگه گډ کړي او د وخت واکمن ځواکونه او ځان ساتي توکونه اگاهانه يا نا اگاهانه زما او زما د لارويو پر ضد راوپاروي. (د دغې رېږې په باب زما اړوندې ليکني او کتابونه هم په پام کې ونيسئ، همداسې د نوي او ازاد

پښتو شعر هاندو هڅې هم درواخله چې په را وروستو څو کلونو کې مې ورته اوږه ورته کړې ده او ته بې گورې چې تر پایه پورې مې څومره ځوان استعدادونه ملگرتیا کوي او یوازې څو زوړ څو بڼې مې مخې ته درېږي. د پښتو ټولني د وخت ټيکه وال چې له لږو ډېر واک و ځواک سره د افغانستان د علومو اکاډمۍ ته په میراث پاتې دي، سره له دې چې له شعر او شاعرۍ سره دومره سرو کار هم نه لري، خو بیا هم له دغو زوړ څو بڼو سره خپل پخواني گرومونه (کمپلکسونه) گډوي. نو ته سوچ وکړه چې که دغه راز کسان راته ((افراطي)) ونه وایي، نور به راته څه ووايي. په سیاسي برخه کې هم د هر راز ((افراط)) تور بیا هم تر بل هر چا زیات له همدغو څخه آره اخلي او تصادفي نه ده چې دوی بېلابېلې سیاسي ډلې ټپلې سره اچوي، ما له تا سره او تا له ما سره او خپله د ((اپولوتیستانو)) په توگه د خیر پر غونډۍ کېني. پاچا خان (عبدالغفار خان) چې په خپل ژغورنده سیاسي غورځنگ کې د ((عدم تشدد)) لار نیولې وه، بیا هم گوډاگیانو ورته همدغه ټکی پلمه کاوه.

زه له دې هم منکر نه یم چې نژدې شل کاله ((د افغانستان د خلکو دیموکراتیک گوند)) غړی پاتې شوی یم او د دوران سازې ایډیولوژۍ یو سخت پلوی، مگر کله چې دغه گوند دولتي ځواک په واک کې راوست، له لومړۍ ورځې یې په بېلابېلو پیل وکړ او زه یې هم په زندان و سپارلم. تر شل میاشتني زندیو او زندانونو وروسته چې د گوند شړل شوي خانگه ((پرچم)) ډگر ته راغله او له ((خلق)) خانگې سره یې په سمه سمیا (فیفتي-فیفتي) کې درېیم

ځلې نیم بند یو والی وکړ، زما پر سترگو هم یو څه رڼا راغله او ازاده ساه مې واخیسته. د لومړي ځل لپاره مې د خپلو کتابونو په چاپولو لاس پورې کړ او ۳-۴ کاله مې یوه نیمه څوکۍ هم وچلوله. دلته پرچمیانو د ((امینیانو- تره کیانو) ضد سیاست د ټولو پښتنو پر وړاندې راواخیست او د انتېي پښتونیزم او پروتاجکیزم بازار یې تود کړ. ما ولیدل چې نورې دواړې ډلې راته د زغم وړې نه دي، ((نه اشه بڼه ده نه گله، دوی دې وڅوري یو تر بله)) او په برلین کې مې د استادۍ په پلمه خپله استوگه غوره وگڼله. پر ۱۳۲۵ ال کال مې له راستنېدو سره چې دوکتور نجیب د گوند و دولت مشرتابه ته رسېدلې و، بیا هم په گوند کې خپل غړیتوب وساته، خو کومه ورته څپه چې د مخه راپیل شوې وه، نوره هم پسې تونده شوه او ورسته د شتو ټولونې سیالي د بلو او چور، غلا او خیانت، جاسوسي، هېواد پلورنې او په پای کې د هېواد د ټوټه کېدو پلان په خپله د مشرتابه د غړیو له خوا شورو زور وموند، نور راته په گوند کې پاتې کېدل په همدغو جرمونو کې شریکېدل و برېښېدل او د همدغو لاسوندونو په راوړنه مې خپله استعفا وړاندې کړه. مگر د ((ایدیولوژۍ)) د مثبتو او انساني اړخونو پلوی به مې د ژوند تر پایه کومه وټه ونه مومي.

له دې کبله بې سیاسته ژوند، په ژوند کې نه شمېرم او هنر و ادب هم د ژوند د یوه ټوک په توگه په سیاست پورې تړلی بولم.

۶- پوښتنه: پر تا باندي تل دا انتقاد هم دی چې ستا ليکلار
ډېره گرانه ده او په اسانه پرې څوک نه پوهېږي ايا دا انتقاد تر کوم
ځايه سمون لري؟

ځواب: لکه پاس مې چې وويل، ما په خپله د ((يوې، يوازينۍ،
نگه، بشپړه، کره ليکنۍ پښتو)) يا په لنډ ډول ((معياري پښتو))
غورځنگ راپيل کړی دی، نو بايد زما ليکلار د همداسې پښتو
يوه څرگندويه بېلگه وي او جوتنه ده چې زما ليکنۍ پښتو د نورو
غوندي يوه لنډه تنگه سيمه بيزه پښتو نه ده، بلکې د ټولو سيمو،
تاريخي متنونو او نويو رغاونو استازي کوي او يوازي په سلو کې
پنځه ويشت پورويونه (د خپل لغات) را اخلي. ځکه د نورو سترو
نړيوالو ژبو غوندي د معياري پښتو ليکلار هم بايد پر جوړښتي
(گرامري) يووالي او لغوي رنگارنگوالي ولاړه وي. دا هم بايد
ووايم چې د دغه انتقاد آره چېرې ده ((که ملحد يم د دښمنه يم)) په
ادبي زېږونو کې پر دغه ژبنۍ خوا سربېره فکري او بديعي پېچلتيا
هم کېدی شي، د انتقاد لپاره پلمه شي خو دا پلمه هم بې سرو بوله
ده په دې چې هنر زېږونه له گزارش سره همدا توپير لري.

۷- پوښتنه: د نوي ازاد شعر په باب ځينې پسي شا او ځينې لا
مخامخ ستا هلې ځلې انتقادوي، ستا په نظر د دوی دغه کار زموږ
ادب ته زيان نه رسوي؟

ځواب: لکه څنگه مې چې ستا د مخنۍ پوښتنې په غبرگون کې
پر دغه باب رڼا واچوله، له عيني پلوه هېڅ رښتيني پر مختللي

غورځنگ بې گټې نه وي او جوتته ده چې هر راز ناباندي يې بې ځايه او بې گټې وي. دلته له دې پرته چې دغه متل رايا د کرم، بل وړ ځواب ورته نه گورم: ((کاروان به تېرېږي او سپي به غيږېږي)) هيله ده چې زما دغه غبرگون ته په خپله ((افراط)) ونه بولي.

۸- پوښتنه: ستا په نظر د يوه ليکوال هغه هم ستا غوندې د يوه ستر ليکوال لپاره په سياست کې سيده گډون ښه برېښي او که څه ډول؟

ځواب: که يو ليکوال او بيا اديب غواړي، پرگنوته لار پيدا کړي او ټولنيز گرانست او منښت يې په برخه شي، بايد د خپلې ټولنې په پرمختللي مبارزه کې کارنده گډون ولري او لاهڅه يې تل دا وي چې په مخکښانو کې يې ځای ونيسي. ((ادب د ادب لپاره)) نن سبا هډو هېڅ ارزښت نه لري او ((ادب د ژوند لپاره)) په خپله سياست دی. دا خبره چې ځينې ليکوال وايي ((له سياست سره کار نه لرو يا مو سياست نه خوښېږي)) په خپله يوه سياسي خبره ده. داسې کسان هم له سياسي گروهې ځان پاکولای نه شي، هر ورو يوه سياسي لار او تگلار لري او په کړن کې ليدل شوي دي، چې تل د پرمختللي سياست او مبارزې په مخالف سنگر کې ټيکا و لري او د دې لپاره چې د خپل ارتجاعی سياسي دريځ د پټولو هڅه يې کړې وي، سياست او ادب سره نه پخلا کېدونکی بولي او له دې انگروزي سره سوچ کوي، نور به وغولوي، له دې ناخبره چې خپل ځان غولوي. هره ادبي زېږنده که شعر دی يا داستان، نندارليک

دی، که فلملیک، هر و مرو یو سیاسی، یا په بله وینا یو ټولنیز ارمان او پیغام لري، خو که دغه ارمان او پیغام یو خوا له له هنري ارمان سره اخیسلی را اخیسلی وي او بل خوا د ټولنې له پرمختګ او پرمختیایي بهیر سره سمون ولري، داسې چې د اندو جاج (فکرو مفهوم) له پلوه پوره ژور او د ژبنی او هنري جولې له پلوه له یوه بنسکلا ییز خوند او راکښون څخه ډک وي او له دې سره سره یې د انساني ټولنې او ژوند په انځورنه او ځلونه کې پوره رښتینولي نغښتې وي، هغه زېږندې به په رښتیا سره منښت او ګرانښت ولري او له دې سره به یې زېږندوی هم له دغه ویاړ څخه برخمن وي.

د نړۍ نومیالي شاعران او لیکوال تل پرمختللي او جنګیالي وي. دلته د سیده او ناسیده پوښتنه سمه نه ده که ستا موخه ګوندي غږیتوب وي، نو ((شني په غلانه چیچل کېږي))، د یوه تش ((اپولو تیست)) لیکوال یا په بله وینا د یوه ارتجاعی دریغ لید توګې او نړۍ لید لرونکي لیکوال پرمخ د پرمختګ ورشو ډېره لنډه تنګه ده او کوم ارت او په زړه پورې څنډونه او لر لیدونه په مخ کې نه لري او د چا خبره ((د جولا غوندي یې منډه تر مړوي پورې وي)) او بس.

۹- پوښتنه: ځینې کسان وایي چې ((د استاد زیارد پښتو پالنې روحیه ده له سیاسي تګلارې سره ټکر خوري)) ستا په اند دا خبره سمه ده؟

ځواب: دا چې زما پښتو پالنه د ټولني له کوم ناپښتو مليت يا ډلې ټپلې په تاوان نه ده، بلکې د افغان ولس د ټولنيز او فرهنگي پرمختگ په گټه ده او له بلې خوا زما له سياسي تگلارې او اند پوهې سره پوره اړخ لگوي، نو ولې تر دا منځ ټکر پېښ شي او که کوم ټکر دلته ليدل کېږي، آره (منشا) يې له ما سره نه، بلکې له هماغو لنډ اندو پښتنو او ناپښتنو يا گوندیانو او ناگوندیانو سره ده چې پښتنو ته د مشرورور يا اکثريت په سترگه نه گوري، کاشکې دوی له ما سره، نه يوازې د مارکسيستي-لينيستي آرونو (اصولو) له مخې، بلکې لږ تر لږه د ټولمنليو نړيوالو آرونو پر بنسټ استدلال کولای، هسې بې آرو بې دليله ادعاوې ماته کوم ارزښت درلودای نه شي.

۱۰- پوښتنه: لکه څنگه چې څرگنده ده، ته د نورو ټولو مخينه والو او ازمېښتکارو ليکوالو په اندول له ځوانو شاعرانو او ليکوالو سره زيات نږدې والی او لور پينه لرې او له همدې کبله درنه ډېر گڼ شمېر تاو راتاو هم دي، علت څه دی؟

ځواب: ما د (نوي-زور) د مبارزې سختې شېبې ليدلې او تر اوسه يې لا گورم، له دې کبله زه نه غواړم زور خوښی پاتې شم او د ((زور)) د خوشالوني په بيه ((ځوانان)) له ځانه بېزاره کړم. ما له هغو ((زور)) څخه ستر لوست اخیستی، چې تل يې پر خپلو ((زور)) ټينگار کړی او د نوي پښت د نوښتونو پر ضد درېدلې، يا په بله وينا د نوي او ځوان استعداد په غورېدا کې خپله نيستي

ويښي. دا سې زاړه خپل ځانونه په خپله منفوروي او کوم درناوی چې ځوانان يې ورته بايد وکړي، په لوی لاس له لاسه ورکوي. زه د همدغه رمز په پوهېدو سره دې پايلې ته رسېدلې يم چې نه يوازې ځوانانو ته په کمه سترگه ونه گورم، بلکې د استعداد د غورېدا او هڅونې مرسته يې وکړم. همدا سبب دی چې تر((زړو)) مې له ځوانانو سره ناسته پاسته زياته ده، ليکنې ورسوم او سمه لارښوونه يې کوم، نو ښکاره ده چې تر بل هر چا پر ما ډېر تاو راتاو وي او هماغومره پرې گران يم، لکه څومره چې دوی پر ما گران دي. زه که هر څومره زور شم، فکر و خيال، هيله او ارمان به مې زړښت ته پرې نږدي او په دې ډول به تر مرگه له ځوان پښت سره واټن ونه لرم. د نوي ازاد شعر لپاره زما هاند وهڅه د همدې لوبښې ښکارندوی دي. زه د دې څه پروا نه ساتم چې زور خوښي زاړه دې رانه خوښ وي يا ناخوښ، ځکه بې له هغې دوی د گور پر څنډه ولاړ دي او له دې سره سره يې بې گټې اندونه او از مېښتونه هم يوځای ورسره له منځه تلونکي دي.

حال دا چې ځوانان يوه ويږه راتلونکې په مخ کې لري او زما د پښت د نورو ليکوالو او فرهنگيالانو ورمندون (قضاوت) او ارزونه (ارزيابي) د همدوی په لاس کې دي.

۱۱- پوښتنه: لکه څنگه چې ښکاره ده، اقتصادي حالت د ژوند په ټولو برخو کې خپلې اغېزې ښندي، ستا اقتصادي اکر پر اوس وخت څه ډول دی؟

ځواب: زما اقتصادي اکر سمدلاسه په دې بد نه دی چې کار
ډېر کوم او له دې سره مې ورځنۍ اړتیاوې هم خړوبېږي. د زېرمې
خیال دومره نه ساتم، تش همدومره بو بخت هومره په پام کې نیسم
چې زما او زما د کورنۍ غړيو کومې نابېرې پېښې ته ځواب
ووېلای شي. زه په دې برخه کې د المانیانو نه، بلکې د فرانسیانو
لیاره خوښوم، لکه چې وايي: ((المانیان ددې لپاره ژوند کوي چې
کار وکړي او فرانسیان ددې لپاره کار کوي چې ژوند وکړي)).

۱۲- پوښتنه: لکه څنگه چې برېښي، ستا روغتيايي حالت ډېر
ښه دی او لا تر اوسه ځوان ښکاري او د همدغې روغتيا په برکت دې
په ۳۵-۳۶ کلن لیکوالي ژوند کې دا دومره کار کړی دی، نو که
همداسې روغ پاتې شي او یو اوږد ژوند ولري، کله دې دا هیله هم
په زړه کې غځونې کوي، چې په لیکوالۍ کې پر ملي کچه سربېره
نړیوال ریکارډ هم ټینګ کړای شي؟

ځواب: لکه چې وايي: ((نړۍ په امید خوړل کېږي))، نو زه هم د
خپلو ټاکلو ژوند آرونو (پرنسیپونو) د چوکاټ دننه له یوه امید
سره ژوند کوم او هغه امید هم دا دی چې په خپل ژوند کې ستر
فرهنگي بري او بریاوې ترلاسه کړم. لومړی مې په ملي او بیا په
نړیواله کچه، یا مې لږ تر لږه د خپل ملي او بیا جهاني فرهنگ په
تاریخ کې نوم په غټو تورو وکښل شي. زه په همدغه هیله او ارمان د
یوه روغتيايي اوږده ژوند پلوی یم او له همدې لامله په پرتلیزه
توګه ترډېرو همزولو ځوان پاتې یم. زه د بې خرته دماغی کار

ترخنګه جسمي کار او ورزش، پلي ګرځېدل او هوساييز پروګرام او بيا سم او آرام خوب او وړنده خوراكي رژيم هم له ياده نه باسډ سويس شپږ کلنې تحصيلي استوګنې زما د مادي او مانيز ژوند کچې په لوړونه کې خورا ستر نقش لوبولی دی او همدغه شپږ کاله مې په خپل ژوند کې شمېرلي دي چې هغه هم د څرخي زندان يو کلن بند راته بېرته له صفر سره ضرب کړل، خو بيا هم د ناخوالو او بېلابېلو رواني فشارونو او اندېښنو زغم مې د رواني تلقين له لارې تل لوړ ساتلی او د ((خوبو)) په پرتله ((ترخه)) ژر ژر هېروم زما زيات شعرونه له همدغه تلقين څخه رنگ اخلي، که نه هسې خو مې ژوند سرتريايه رنځ او کړاو، درد او څړيکې دي او د چا خبره هسې ځان غولوم او زړه خوشالوم.

((چې په نازلوی شي په زيار زړېږي))

زه په زيار لوی شوم، په ناز زړېږم

۱۳- پوښتنه: لکه څنګه چې وايي، د لوړ استعداد او ذکاوت خاوندان، يا په بله وينا نابغه د ښکاره کړو وړو او ناستې پاستې له پلوه زياتره نارمل نه وي، يا په ډاګه ووايم له نبوغ سره يوراز لېوتوب هم ملګری وي، نو ته له دغه پلوه د خپل ځان په باره کې څه نظر لرې، ايا لومړی ستا دا دومره فرهنگي او علمي برياوې د همداسې لوړ استعداد يا ((نبوغ)) ښکارندويي نه کوي او دويم دا چې که دا خبره سمه وي، نو ستا ځينې نارامۍ او نه سازښتونه يو

ډول (لېونتوب) نه گڼل کېږي او باور لري چې ته هېڅ راز جسمي او رواني يا دماغی ناروغي نه لري؟

ځواب: زه څنگه چې د لوړ استعداد، ذکاوت يا نبوع دعوانه لرم، نو د لېونتوب تور راباندې هم لگېداى نه شي. زه گومان نه كوم، زما د ذکاوت کچ و مېچ يا (I.Q) دې دومره لوړه وي او دومره نومرې وورلاى شم چې زما د فوق العاده ذکاوت يا نبوغ تربریده ورسې. زه د نژدې دېرش کلنو رسمي او نارسمي زده کړو په اوږدو کې هماغه مهال د لوړې درجې يا لومړۍ درجې په اخیستلو بريالى شوى يم چې زياته خواري او زيار مې گاللى دى، که نه کله د بې پروايۍ او ناغېرۍ له کبله مې نه يوازې اول نمره گي بايللې چې لا بېخي په منځنۍ او ټيټه درجه کامياب شوى يم. زه د کرکټر لوژۍ د آرونو له مخې ((دماغي)) کرکټر ارزول شوى او ډلبندي شوى يم (د پوهاند سيد بهاوالدين مجروح د شننې له مخې) او له همدې کبله چې له هرڅومره گراني او پېچلې علمي موضوع او مسالې سره مخامخ شوى يم، د پوهېدنې او شننې له توغه يې پوره وتلى يم، خو بيا هم د پرله پسې هاندو زيار په پايله (نتيجه) کې. زه همدومره پوهېږم چې دومره تېز هوشه نه يم او يو څه وخت ته اړتيا لرم چې يوه علمي يا فلسفي پوښتنه او مساله په هر اړخيزه توگه حل کړم او هرو مرو پرې بريالى کېږم. زما پرتليزه روغتيا زما د خپلې پاملرنې او اوډلي ژوند زېږنده ده. يوه نيمه روغتيايي ستونزه به هرو مرو ولرم چې يا خو به مور زېږې وي او يا خو به مې د ژوند په لومړنيو پنځلسو کلونو کې راپېښه شوې وي، ځکه دغه کلونه مې له سختې

بپوزلی او بدویت سره ملگري وو. زه له څو کلو راهیسي پوه شوی
یم چې نبي غور او کینه سترگه مې کمزوري دي او له دې سره مټې
پر دې هم ورسېدم چې دا دومره عمر او بیا د زده کړو په بهیر کې
هر ورو زیانمن شوی یم او ډېر څه مې چې باید لاسته راوړي وای او
ژر مې لاسته راوړي وای، له لاسه وتلي دي. حافظه مې هم دومره
پیاوړې نه ده او د ټولو په پای کې له ارثي پلوه زما د پزې د څوکې
یو څه کړوالی هم تل زما د ناپامۍ او نه خیرتیا سبب شوی دی. زما
نه ژبورتیا هم بنایي د پاسنیو طبیعي او کسبي روغتیايي
نیمگړتیاوو زېږنده وي او له همدې کبله مې د زده کړو په گړنیو
ازموینو کې تل پوره نومرې نه دي اخیستي او په لیکنیو (تحریري)
هغو کې مې بیا پوره پوره وړې دي. اوس هم زه تر وینا په لیکنه کې
ځان ډېر پیاوړی ننگیرم که دا خبره سمه وي چې د هر چا د استعداد
او ذکاوت له لوروالي سره هماغومره د لېونتوب لوروالی هم وي،
نو کېدای شي، دغه غبرگ ویاړه هم ولرم. خورنبتیا رنبتیا دا ده
چې زه ټول فرهنگي او علمي بري او بریاوې د خپل لور استعداد
زېږنده نه، بلکې تر هر څه دمخه د خپلو هاندو هڅو او خولې تویونو
بیبیره بولم، زه دلته د نومیالي مخترع اډیسن د خبرې پخلی کوم چې
د اختراعاتو په باب یې د یوې پوښتنې په ځواب کې کړې وه:
((نبوغ په سلو کې ۹۹ په خولې توینه اړه لري او یوازې یو په
الهام)).

خانپېښې

(Autobiography)

د خانپېښو ثبت د ليکوال د ځاني، ټولنيز، سياسي او فرهنگي ژوندانه په څېړنه او سپړنه کې ډېر رول لري، په تېره بيا دا چې دا پېښې په خپله د ليکوال په قلم ثبت شوي وي. دا ليکنه يا خانپېښې، چې دلته يې لولئ، پوهاند استاد زيار په خپل قلم ليکلي، نو ځکه دده د ژوند په تشریح کې ډېره مرسته کوي.

کله چې سړی د همېشه بهار ننگرهار له منځي جلال اباد څخه مخ پر سویل یو دېرش څلوېښت کیلومتره د مزینې په بنسکلی او سمسوره دره کې پورته ولاړ شي او د سپین غر شني لمنې ته ورنژدې کېږي، په هر نیم کیلومتری واټن کې یوې لویې ویالې ته رسي چې لوی لوی کلي او لوړې برجورې کلاوې، شني کروندې، بڼې دېرې او ښېرازي باغچې ورباندې لکه د مرغلو لې پرله پسې پرتې دي. دغه ویالې له پسرلي نیولې، د اوړي تر وروستيو شپو ورځو له مست څپاند ((مزینې)) رود څخه د لویو لویو دودیزو

بندونو له لارې اوبه را اخلي او ډکې ډکې بهېږي او بيا وروسته يې د چينو او کارېزونو نړۍ نړۍ اوبه ځای نيسي؛ له همدې کبله يې د لړنيو (وروستي ورځو) برخو منگني کښتونه د برنيو (سروړځو) هغو هومره گڼ سمسور او ښپرازه نه وي- مزيني رود له خپلې ښکلې او اوږدې درې سره د سپين غر له هغو سويلي سر درو څخه سرچينه اخلي، چې د شينووارو او خوگيانو ترمنځ تېرنی او اداري بريد جوړوي او شمالي هغه يې د کورمې سيند سرچينه؛ د مزيني رود پر نويو اوبو (باريکاب) باندې پر کابل سيند پای ته رسي. دغه رود له کوټ او چپرهار هغو سره د ((روداتو ولسوالۍ)) رغوي چې لومړی ترې په ((تور راغه)) او دويم ترې په ((سپين راغه)) جلا کېږي.

د همداسې يوې ويالې له سروړځ څخه پر شمال د ((اخون کلی)) د کلاوو لړۍ رانښلي چې څلورمه يې د ملک ميرسيد کلا نومېږي او ځينې يې د ملا رحمت الله کلا هم بولي، ځکه د دواړو مخورو ترمنځ سمه پر دوو برخو وپشل شوې او دواړه يو برابر اړوندان او گاونډيان لري. دغه کلا تر ټولو هملرو کلاوو ډېره لوړه او برجوره ده او مخه يې د تلبهاندي ويالې له کبله تل په شنو کرونډو، ښو ډېرو او ښکيو ښکلې او ښپرازه برېښي. د مزيني رود منځ لار چې اوس سرک شوی دی، د دغې کلا له سويلي اړخه تېرېږي.

زما مور وپلار تريوه لانجمن واده دولس- ديارلس کاله وروسته له يو زوی لور سره له پاسني حصارک، ميدانک او بياروغانيو څخه دغې کلا ته رالېږدېدلې وو او د ملک ميرسيد د گاونډي په

توگه يې په يو خونيز کور کې استوگنه غوره کړې وه، چې له خاړو يو سره په کې يوځای اوسېدو. زه د خپلې مور د وينا له مخې په همدغه کورگي کې د ۱۳۱۵ل کال پر دويمه يا درېيمه مياشت زېږېدلې يم، چې د صفرې له مياشتې او د مند تو (زردالو) له موسم سره يې سمون درلود؛ دا ځکه چې دغه تازه راوتې مېوه يې راباندې وېشلې وه دا هغه شپې ورځې وې چې زما د دوو خویندو ترمنځ يوازينی اووه- اته کلن ورور د کوي د ناروغۍ له کبله له نړۍ څخه تازه سترگې پټې کړې وې. له دې لامله زما زېږېدنې دغې کوچنۍ کورنۍ ته نوې رڼا وېښله او له ټولې بېوزلۍ سره سره يې د ناز او هوسايۍ په غېږ کې رالوييدلم او په مينه مينه يې پاللم او روزلم. پلار به مې په هراخترا کې په بنایسته کاليو پټولم او په کال کې به يې د سيالۍ په توگه د ولسوالۍ بازار (شیرشاهي) ته پر شا لېږدولم او يوه ښکلې چرمه يې ټټيری (سدری) به يې راته پر درزي باندې گنډله. د پلار د ځوانۍ د ځواکمنو متوا او نه ستومانېدونکي کارو زيار په برکت مو يو شډل، مگر څه ناڅه هوسا او بسيا ژوند درلود. له کرگړۍ او جولاگرۍ سره يې د غوا خوسي او مېرې وزې ساتنه پالنه هم کوله. له همدې کبله مو د شودو، شرومبو کوچو او غوړيو کمۍ نه و او هېڅ ژمی مو بې لاندې نه تېراوه.

له فرهنگي پلوه ميرسيد کلا تر نورو کلاوو پوره دمخه وه، هسې خو ټول اخون کلی، لکه څنگه يې چې له نامه ښکاره وه، يو ديني- فرهنگي کلی و او د سيمې د يوه مخور او ستر ځمکوال اخون په نامه نومول شوی و چې شاهي دربار ته يې هم لار درلوده او امير

حبيب الله خان ورته د ورځې تراوو وژنو (قتلونو) فرمان ورکړی و. خو کله چې ورباندې د اوببخري (حقابې) د بلوسنې له کبله یو سر تېر بزگر غلیلاک راوړ او له غټو زامنو سره یې یوځای بلې نړۍ ته ولېږه او ساتندوی امیر یې هم هممهال د خپلو چرچو بلهاري شو، نو یوې نوې را لېږد بدلې فرهنگي ((قاضي امین جان)) کورنۍ یې ځای ونيو. دغې کورنۍ هم نژدې شل کاله پر اسکیرلي ولس باندې د یوه څېبناکگر په توگه خپله واکمني وچلوله، ترڅو یې د جاسوسی په تور له چوچو پوچو سره د کابل دهمزنگ ځای شو او ترې راپاتې سمسور باغ او دېره یې د یوه لومړني بنوونځي د پرانیستني لپاره په زړه پورې انگېزه شوه چې د مزینې حصارک بنوونځي په نامه یې د تېر فرهنگي برم یوازیني پاتوړی او ځای ناستی وگرځېد.

زمور کورنۍ کورنۍ د نورو دوه درو گاونډیو کورنیو غوندې د کلا د دواړو ځمکوالو دیني فرهنگي کورنیو له اغېز سره سره زما نورو خویندو ورونو له لیک لوست سره کومه لېوالتیا نه درلوده. خو کله چې زه تر شپږ کلنۍ واوښتم او د کال مخکې جوړ شوي بنوونځي پلټونکي راپسې راغلل، نو پلار مې له ټولو هلو ځلو سره ونه شو کړای، ما ترې د کلا د یوازیني بنوونځي منگي هلک په توگه وژغوري. له دې سره یوه اندېښنه دا وه چې زه نه چېرې د یوه نارامه هلک په توگه کوم سرکاري کتاب خیرې کړم او ده ته خطره پېښه شي. یوه همداسې ورته اندېښنه ورته بله هغه مهال پیدا شوه چې ما ترې د سربنوونکي په سپارښتنه د یوې بغدادۍ سپپارې د

رانيونې غوښتنه وکړه. دا يې بيا داسې انگېرله، گوندي چې هغه
 راڅخه څيرې يا تر پښو لاندې شي، غاړه به يې راسره بنده شي، خو
 مور مې دغه کار يو ستر ثواب گانه، سپياره يې راته پيدا کړه. د
 هغې له پای ته رسولو سره يې راته (عم) سپياره او بيا يې په هغې
 پسې قران شريف هم د ملا او ملک له کورنيو څخه راته په سوال
 وغوښتل او د هماغو کورنيو له بنځمنو سره مې لوستل. پلار مې له
 دغه کار څخه متې هماغه مهال خبر شو چې زما تر بور استاد ترې د
 مبارکۍ ويلو په ترڅ کې د پگړۍ غوښتنه وکړه، بيا يې نو په هسکه
 غاړه هغه ته پگړۍ ورکړه او زه يې ونازولم. مگر تر څو چې ژوندي
 و، د ښوونځي د يوې سلپټ تختې اخیستنې يې را باندې ونه
 لوروله. دريم ټولگي ته نوي بريالي شوی وم چې د پلار سيوري مې
 له سره پرپوت او ما ددې لپاره چې متې راته مور سلپټ تخته
 واخیسته، مړينې يې دومره اندېښمن نه کړم. له دې ناخبره چې
 يوازينی رزمنه وال (نقده رسان) مو له لاسه ورکړ او د مشروتي
 نرينه غړي په توگه د درو نورو غړو (مور او دوو کشرانو ورونو)
 کالخوايي همدا زما تر غاړې شوه. زه اړوم چې په هماغه نه کلنۍ
 کې تر ژرندې او لو و لور پورې ټولې بهرنۍ چارې پرمخ يو سم. له
 پلاره راته دومره پانگه پاتې وه چې متې مو پرې يوه وزه واخیسته،
 نور نو د خدای اسرې ته کېناستو. له بده مرغه هماغه ژمی له سختو
 واورو سره ملگری و او بل کال ته ورپسې پر ټوله سيمه د يوې
 بېسارې وچکالۍ او قحطۍ ناتار راخيور شو. ځوانې جانې کوندي
 مور مې نوره اړووته چې د کور څلور دپوالي پرېږدي، تور ټيکری

پر سر کړي او له مور درو سرو زامنو سره په کوچیانې ژوند پیل وکړي؛ دواړې مشرې خویندې مو خولا د پلار پر ژوند په خپل بخت پسې تللې وې. مور به مې د لو و لور او مزدوری لپاره کشر وټی درې کلن ورور په غېږ کې ونیو او مور دوه لږ شان غوټکي (نه کلن او شپږ کلن) وروڼه به یې له لاسه ونیوو او د کامې، جلال اباد او نورو لږیو نژدیو سیمو په تکل به مو خپل ((عاریتي)) کورو کلی پرېښوول. یا به مو د غنمو وږي ټولول، یا کودی، یا به مو د جوارو وږي سپینول، یا به مو پومبه او ټله او یا خو به مو له چا سره په یوه خپټه مزدوري کوله.

ما له دغو ټولو خواريو مزدوريو او لولنگريو سره سره بیا هم د زده کړې لړۍ نه پرېښووه او له څلورم ټولگي څخه مې تر شپږمه څه پر مښنه او څه پر کامه د یوه او بل په مزدوری، پرمخ بوتله. دغه مهال ۱۳۲۸ مو له میرسید کلا څخه خپل پلرني کلي حصارک ته کډه وکړه. هلته مو د خپل پخواني ځای ځایگي او پولې پټي څه نښه نښانه او قباله پاتې نه وه او تر کلونو کلونو گاوندیتوب وروسته مو مټې په خپلو مټو ځانته کلاگۍ جوړه کړه او جریب نیم ځمکه مو ورسره هم وپېرله. د ښوونځیوالې زده کړې ترڅنګه مې هر سهار او مازیګر دیني هغه هم پرې نه ښووه او تر شپږم ټولگي وروسته راته د همدې مزدکي زده کړې کېدون راترلاسه شو او د چري په توګه مې پوره څلور کاله د ننگرهار په بېلابېلو لږیو نژدیو سیمو کې عربي او پارسي زده کړې پرمخ یووړې، ترڅو راباندې د کوم زړه سواند فرهنگيالي زړه وسوه او په جلال اباد کې یې تر ازموینې وروسته د

۱۳۳۲ تعليمي كال لپاره د كابل ليليه بنوونځي ((دارالمعلمين)) ته راواستولم. دا زما په ژوند كې لومړۍ او پرون ټكۍ و چې هم يې له بېوزلۍ او لولنگرۍ وژغورلم او هم يې له ناپوهۍ او بې ليك لوستۍ.

كابل د هېواد د يوازينۍ غورې فرهنگي منځۍ په توگه زما د هر اړخيزې روحي او ذهني ودې او غړېدا لپاره لياره اواره كړه او زما پرمخ يې د پراخو علمي- فرهنگي پرمختياوو روښانه څنډونه او لرليدونه پرانيستل. په ابن سينا بنوونځي او دارالمعلمين كې زما شپږ كلنې زده كړې له ډېرو بريو او برياوو سره ملگرې وې. له اتم ټولگي څخه مې د شاعرۍ او ليكوالۍ وړتيا غځونې وكړې او زه يې د پته وهڅولم چې په ټولو پوهنتوني څانگو كې له چانس درلودنې سره سره ژبې او ادب ته مخه وكړم او همدا مې تر پايه د ژوند يو نه بېلېدونكې ټوك وگرځي. له دې سره سره مې له لسم ټولگي څخه تر دولسمه د ژمنۍ رخصتۍ له خوا د هلمند ناوې په پروژه كې له امريكايانو سره لومړۍ كال د ډيزاينر او پر دويم كال د افيس انجنير په توگه كار كاوه چې پر جيب خرڅ سربېره مې خپله انگليسي زده كړه هم پراخواله د تعليمي كال په اوږدو كې مې هر گوره ادبي او ژورناليستي لړۍ هم پرمخ وړه او د بايسكتبال د ټيم د غړي او مشر په توگه مې وزگار وخت هم هسې وزگار نه تېراوه. پر ورځپاڼو، مهالنيو او اوونيزو سربېره مې سر له دولسم ټولگي ۱۳۳۷ څخه له راډيو افغانستان سره د همكاري لړۍ هم رانښلولې

وه او په پوهنتوني دوره کې مې پرې د خو ورځپاڼو او مجلو پرله پييلې خبريالي هم ورزياته شوه.

پر ۱۳۴۱ل کال له پوهنځي څخه له وتلو سره سم له سمونې په علمي کدر کې ونيول شوم او د ژبپوهنې د نوي پرانيستل شوي خانگې (موسسې) په چوکاټ کې راته ((د افغانستان د ژبپوهنې اتلس)) لپاره د ژبنيو څېړنو کار را تر غاړې شو چې پر ۱۹۶۰م کال په ويانا کې د يونسکو د ختيځپوهنې د څليرويشتمې کانگرې له خوا يې سپارښت شوی و او د اروپايي ژبپوهانو په علمي تخنيکي او مالي مرسته د يوې اوږد مهالې پروژې په توگه پرمخ وړل کېده. ما نژدې پنځه کاله د هېواد په غرو رغو او کليو باندو کې د هېواد د څوارلسو ژبو څه د پاسه سل گړدوده د جلا جلا اثارو په بڼه وڅېړل او وکښل. دغه ډگر څېړنې (فيلډ ريسرچونه) چې د هېواد او سيمې په کچه يې مخينه نه درلوده، زما د راتلونکو لوړو خانگيزو زده کړو په بريالي پرمخوړنه او علمي فرهنگي بشپړتيا کې يو بېساری غوره نقش ولوباوه.

ما په دغه ترڅ کې د نورو دوه درو ملگرو په توپير يوازې د گړدودو پر څېړنه، کښنه او ټولونه بسنه نه کوله، بلکې ورسره ورسره مې د هرې اړوندې ژبې او سيمې فولکور او دودونه جالونه هم کښل او راټولول. له دې سره سره مې ژورناليستي هڅې هم پرمخ وړې او د بېلابېلو څېړنو د همکار او په تېره د هېواد ورځپاڼې د لومړني او همېشني خبريال په توگه مې د هر څېړنيز سفر يو اوږد انځوريز راپورتاژ هم را برابر اووه. د علمي او فولکوریکو څېړنو يوه

برخه مې علمي خپرونو لکه کابل مجلې او وړمې مجلې ته سپارله او بله مې له ځان سره په ځانگړو څرمه کتابچو کې راخوندي کوله؛ ثبت کړې هغه خو مې له ژبنيو څېړنو سره يوځای د پروژې د امانت په توگه د اړوندو ځانگړو په واک کې ورکوله چې آر (اصل) يې سويس ته استول کېده او کاپي يې د پوهنځي د ژبپوهنې په موسسه کې خوندي کېدله.

زما د علمي- فرهنگي بشپړتيا دويم اوړون ټکی د لوړو څانگيزو زده کړو لپاره هغه بورس و چې د نوموړو پنځه کلنو څېړنو د پاداش په توگه د سويس ملي فونډ راپه برخه کړ. ما د دغه هېواد د پايتخت برن په دولتي پوهنتون کې شپږ کاله د ټوليزې (عمومي) ژبپوهنې هندو اروپايي او هندو ارياني فيلولوژۍ او په څرمه توگه د وگړو پوهنې (اتنولوژۍ) او ادبپوهنې زده کړې پرمخ بوتلې. چې لومړي درې کاله مې د الماني او انگليسي ژبو زده کړې او پياوړتيا او ماسټرۍ ونيول او درې وروستي مې د يفل دوکتورا. ما د سويس په بنکلي هېواد کې له شپږ کلنې استوگنې څخه نه يوازې د خپلې څانگيزې پرمختيا او بشپړتيا لپاره گټه واخيسته چې لا تر څنگه مې له خپل استاد پروفيسور ژارژدار سره د افغانستان د ژبپوهنې اتلس د تيارونې په بهير کې هم خپله مرسته ونه سپموله، په تېره د خپلو څيرليو او کنسليو گړدودو په برخه کې. پروفيسور ژاردار د سويس د ناسيونال فونډ درې- څلور ټوکه چاپ ته چمتو کړي او پاتې کار ته له کور ناستې سره سره دوام ورکوي. له هېواد سره مې پرله پييلي ژورناليستي او ادبي اړيکي د پخوا په څير پالل. د شعر

په برخه کې مې بېخي يوه نوې لياره ونيوله او دا نه يوازې له دې لامله چې د اروپايي ادبي او شعري بهير تر اغېزې لاندې راغلی وم، هغه هم زياتره له جوليز (فورمال) پلوه، بلکې نوي طبيعي، ټولنيز او فرهنگي چاپيريال راباندې نوې اغېزې وښودلې، په تېره د سويس بېساري ښکلي او الهام ښونکي پنځ زما پر شاعرانه ولولو يو نه اټکلېدونکی اثر وچاوه. ما په وزگار او ازادو ورځو کې له غرگرځيو او سکي لوبغاړو سره يوځای پر واورينو الپونو او ښېرازو ځنگلونو، سيندگيو او سيندونو او ټولو جنتي منظرو گرځېدم او د ايشيا د جنت ((افغانستان)) په ياد به مې ترې شاعرانه الهامونه اخيستل، په سويس او نورو اروپايي هېوادو کې زما د شعرونو بېلگې په بېلابېلو غونډونو کې له ځای او نېټې سره راخوندي شوي دي. ما د سويس له ديموکراسۍ څخه په گټه اخيستنه د خپل يوه شعر الماني ژباړه د پوهنتون په يوه کيڼ لاسې اوونيزه ((برنستوډنټ)) کې خپره کړه چې ډېره هنگامه او انگازه يې پيدا کړه او د اړوندو زده کړيالو (محصلينو) د ټولني ((فوروم پوليتيکوم)) له تاوده هر کلي سره سره راباندې په وروستيو دوو کلو کې يو نيم زريز بورس پر پنځه سويز بدل شو. هماغه وو چې له سياسي شعرونو سره مې هغه پخوانۍ لېوالتيا کمه شوه او له ټولنو ال رياليزم سره مې د روماتنيسيزم او سمبوليزم راگډولو ته هڅه ډېره شوه، يا د چا خبره د ((شعريت)) په هڅه کې شوم. که څه هم زما دغه هڅه هېواد ته له راستنېدو او گوندي فعاليت سره نيمزالي غوندي پاتې شوه او متې يې د شپېتمو کلونو له پيل سره

بېرته ساه واخيسته. هسي خو سياست زماله شعر سره نه بېلېدونکي پيوند لري. ځکه زه شعر او هر هنر په ژوند پورې تړلی بولم او سياست ور پورې د ژوند د يوه واقعيت په توگه اړوند گڼم خو د ويره نه چې هغه د شعار تر بريده ورسوي. ما د همدې وروستۍ لسيزې په سر کې پاسني آر ته خپله پاملرنه زياته کړه او په پای کې مې هم کره کتونکو ته زياته کړه چې نور مې وچ او سپېره شعار ته پای ټکی ايښی دی او دا دی د همدې لړۍ تر دوه گونو غونډونو (اور او وينې- گلولې) پسې مې درېيم غونډ چاپ ته چمتو دی چې په يو مهال کې د ازاد پښتو شعر لومړنۍ بشپړې بېلگې هم گڼل کېږي او له دې سره سره زما د شل کلن ازاد شعر غورځنگ له عملي او لارښودو بېلگو څخه شمېرل کېدای شي. د ۱۳۵۱ په درشل کې مې له سويس څخه له راستنېدو سره د ژبو او ادبياتو پوهنځي د پښتو څانگې د ژبپوهنې د استاد په توگه خپله رسمي او مسلکي دنده له سره پيل کړه او د تدريس ترڅنگه مې د څېړنو او ليکنو او له دې سره د ژورنالستيکي فعاليت لړۍ هم په نوي دود او سبک راوښلوله. د پوهنځي د دوې مياشتنۍ مهالنۍ (وږمې) را تر غاړه کېدل مې د دوو غبرگو غورځنگونو د سيستماتيکولو او رښتياينې لپاره ښه فال وگانه چې لومړی مې د ((يوې يوازينۍ گډې نږه بشپړې کره ليکنۍ پښتو)) او دويم مې د ((نوي ازاد پښتو شعر)) په نامه ان د سويس د استوگنې په وروستيو کلو کې د کابل مجلې او ځانگړو ليکونو له لارې اعلام کړی و. په دغه (وږمې) مجله کې مې ټولې رارسېدلې ليکنې له پورتنې آرو معيار

سره سمې کره کولې او بیا مې چاپ ته سپارلې او همداسې یې د ازادو او نیم ازادو شعري بېلگو خپرول درواخله له هماغې لومړۍ گڼې څخه مې پر وړاندې ټینگار (مقاومت) پیل شو، خو ما خپله درستې پر ځمکه ونه غورځوله، کتونکې ډله او همکاران مې په منطق او استدلال له ځان سره ملگري کړل او د پښتو ټولني رسمي او نیم رسمي گواښونه مې د پوهنتوني اتاريتي او علمي ځوابیه لیکنو سره شنه کړل.

هغه مهال چې لومړۍ ډله بیز تکر مې پر ۱۳۵۴ کال د پښتو خپرونو د نړیوال مرکز په پرانیستونکي نړیوال علمي سیمینار کې له دودیزو پښتو پوهانو او ټیکه والو سره پېښ شو او ځوان زده کړوال پښت او د ارواښاد نارویني استاد پروفیسور مورگن ستیرن تر مشرۍ لاندې مې ټول مېلمانه اروپایي ژبپوهان او ختیځپوهان پر خوا ودرېدل او د چا خبره هغو ته مې علمي او رواني ماته ورکړه. نور مې زوړ اندو بدانو له ډاگیزې (علني) مخامختیا څخه لاس واخیست او له هغې ورځې راهیسې یې چې له سرکاري واک وویسا څخه په گټه اخیستنې زما مخې ته هر څومره کرکنډې راغورځولې، له پښو یې غورځولای نه شوم، که څه هم توکیز او مانیز زیانونه یې ډېر راوړسول، نه مې کوم اثر جایزه وړای شوه او نه یې د چاپ کابو پیدا کوله، مگر یو مخیزه یې زما د علمي او ژورنالیستي هلو ځلو مخه نیولای نه شوه. هغه ټول خپرلي او لیکلي اثار مې پرله پسې زېرمه کول او متې مې د ثور او پښتون له دویم پړاو راهیسې د هغو د چاپ لړۍ راوښلوله چې اوس یې شمېر ۱۲

ته رسپري. دا زما د گوندیتوب یوازینی گټه وه چې د نورو لیکوالو او پوهانو غوندې زما اثارو ته هم د چاپ لاره او اړه شوه. نور خو یې تر اوبستونه پوره او وه کاله د سر په کاسه اوبه راکړې او را وروسته مې هم یو کلن څرخي زندان د همدغه گوند پر سر وگاله چې په جنتي سویس کې یې زما د رنستیني ژوند شپږ کاله بېرته له صفر سره برابر کړل او دا باید اعتراف وکړم چې گوندیتوب زما د ((معیاري پښتو)) او ((ازاد پښتو شعر)) د غبرگو غورځنگونو د خنډ و ځنډ تل یو غوره لامل بلل شوی دی. په علمي، ژورنالیستي او زېږندويي (ایجادي) ډگر کې هر گوره زه ډېر لږ د گوند د دیکتې او دوکتورین اړوند شوی يم او که په یوه لیکه کې ورسره راغلی يم، هغه مې ورسره له بنه یا بدمرغه اند پوهیز (ایدیولوژیکي) گډوالی و. اوس چې مې د واکمن گوند له لیکو څخه د وتو دوه کاله تېر شوي هم دي، د خپل پاتکیز رغښت او د افغان ولس د وروسته پاتېوالي په غوښتنه له خپلې اند پوهې او نړۍ لید څخه تېرېدونکی نه يم. زه د یوه نړیوال سیستم په توگه د ستالیني سوسیالیزم د راپرځېدنې هر کلی کوم، خو کپیټالیزم یې هېڅکله یوازینی الترناتیف او ځایناستی نه بولم او د یوه منځگړي هومانستي ژغورنده نړیوال غورځنگ منځته راتگ ته سترگې پر لاریم له دې سره په زېږندويي ډگر کې هم د سوسیالستي ریالیزم پر ځای د یوه رنستیني هومانیزم لاروي خوښوم او د هېڅ بېلارې کوونکي پانگوالي (ایزم) لاره به ونه نیسم.

زه ځان پوره بريالی ننگيرم چې زما شل کلنو غبرگو غورځنگونو
نن سبا خپلې بيبرې او اغېزې بنسټلې له يوې يوازينې کره پښتو
سره په لره بره پښتونخوا کې ((ازاد)) يا په بله وينا ((نوي ازاد
پښتو شعر)) نور له هغې کرغېرتيا (ابتداله) را ژغورل شوی دی
چې تر شپېتمو کلونو دمخه ورسره لاس وگرېوان و. دا کومه پوچه
او بې سرو بوله ادعا نه ده، بلکې د زبات لپاره يې عيني لاسوندونه
لرم. د ساري په توگه د نوي او نوي ازاد شعر او ان نوي داستان هېڅ
يو ځوان نوبتگر زما له سيده او ناسيده شاگردی او لارښوونې
څخه انکار نه شي کړای. دا ماته نور کوم ارزښت نه لري چې څوک
مې د شاگردی يا لارښوونې پاسلنه مني يا نه مني مگر د غورځنگ
وياړاځني هېڅکله اخیستلای نه شي.

زما ټولې ليکنې، څېړنې، علمي، ژورناليسټيکي او زېږندويي
کارونه په لومړي سر کې په خپله مورنۍ ژبه دي او کله نا کله مې په
کې له پارسي، انگليسي او الماني څخه هم کار اخیستی. لومړی
شعري ازمېښت مې هم په پارسي ژبه و چې د اتم ټولگي په پای کې
مې ويلی و او د ۱۳۳۴ل کال د ابن سینا ښوونځي په پسرلنۍ غونډه
کې مې اورولی و. همدارنگه له پارسي څخه زما لومړی پښتو ژباړه
له لسم ټولگي، له انگليسي څخه له دولسم ټولگي او له الماني
څخه له ماسټرۍ مهاله راپيلېږي دا چې پارسي شعر مې دومره نه
دی پاللی، بنايي چې چا به ورهڅولی نه يم، خو هڅه مې کړې چې
په هر شعري غونډه کې يې يوه نيمه شعر ډوله بېلگه را واخلم. په
کتابي بڼه زما لومړی ژباړه هم له دري څخه په پښتو وه چې د ((طب

او حکمت په اسلام کې)) تر سرلیک لاندې مې په یوولسم ټولګي کې پر ۱۳۳۲ل کال تر سره کړې او پر ۱۳۳۷ل کال د وخت د ښوونې او روزنې د موسسې له خوا په افسیت چاپ خپره شوې ده. زما ادبي ژباړې له انگلیسي څخه پر ۱۳۳۹ل کال د الفردو موسس د یوه شعر او د یوه چيني ليکوال د داستان له پښتو کولو سره پیل کېږي او له الماني څخه پر ۱۳۴۸ل کال د سويسي گتهيلف، الماني گویتې، برتولت برېښت او داسې نورو شاعرانو د شعرونو له ژباړې سره. د پارسي شعر را اړونه مې خو ټيک له هماغه شپږم ټولګي څخه رانښلي چې په جومات کې مې د سعدي گلستان او بوستان، د جامي يوسف و زليخا، د نظامي سکندر نامه او د داسې نورو کلاسيکو شاعرانو او ناثرانو اړوند اشار د یوه ټاکلي دوديز کريکولم په چوکاټ کې له عربي هغو سره يوځای يو بل پسې لوستل او ورسره ورسره مې پارسي ليک زده کاوه. د همدغه کار له برکته مې وکړای شول، کابل ته له رسېدو او د اووم ټولګي له پیلونې سره مې پر پارسي باندې د لاسبري بهير تر نورو پښتو ژبیو ډېر گړندی و، تردې کچې چې دوه کاله وروسته مې په کې خپل لومړی شعر هم وکښه.

زه دا خپله ستره ښکمرغي گڼم، تر هغې مخکې چې له بهرنیو ژبو سره مې پېژندويي پیدا شي، د مورنۍ ژبې ((پښتو)) تر څنګه دغې دویمې غورې هېوادنۍ ژبې زما په علمي-فرهنگي بشپړتیا کې یوه نه هېرېدونکې اغېزمنه ونډه اخیستې ده او پردې ډېر

ويارم او بناختم چې د ناپليون له خبرې سره سم دغې دويمې زده کړې
ژبې ماته دويم شخصيت رابښلی دی.

ما په ۲۹ کلنۍ کې د يوې اوږدې سوځنده مينې تر بريالني پايې
وروسته واده کړی او د همدغه برياليتوب له کبله يې راته د
(پښتيان)) او ((پښتيانا)) په نومونو دوه غبرگ نښانونه د مينه
وړي برخليک پرته راخړولي دي.

دا دی، په خرمة ډول خپل ژوند ليک له يوې لنډې کرونولوژۍ
سره د خپلو ليکنو څېړنو، ژباړو او ادبي زېږونو بشپړ ليکلو
ستاسې مخ ته ږدم چې په لنډ ډول زما له پېچلي، مگرويارلي اندو
ژوند سره پېژندگلوي پيدا کړی.

په ټوله فرهنگي او شاعرانه مينه
پوهاند دوکتور مجاور احمد زيار
کابل، مرغومی، ۱۳۷۰

اخځونه

- ددغه اثر په کښلو کې له دغو لاندې اخځونو او يادښتونو څخه
گټه اخيستل شوي ده:
- ۱- دوكتور عبدالحكيم طبيبي، تلاشهای سياسی سيد جمال الدين افغاني، ۱۳۵۵ ال کال، ۲۰ مخ.
 - ۲- د پوهاند زيار پنځوسمه کاليزه، د اکبر کرگر له خوا د استاد زيار اورول شوی ژوند ليک.
 - ۳- ژوندون مجله ۱۳۶۷ ال کال، د ميزان-عقرب گڼه، ۷۸-۸۰ مخونه او د پښتۍ څلورم مخ.
 - ۴- د نور محمد سهيم مقاله، د استاد زيار پنځوسمه کاليزه، ناچاپه.
 - ۵- وږمې مجله، ۱۳۴۲ ال کال، ۹ گڼه، ۳۵-۴۳ مخونه.
 - ۶- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ ال کال، ۹ گڼه، ۲۷-۷۴ مخونه.
 - ۷- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ ال کال، ۱۰ گڼه، ۲۲-۵۷ مخونه.
 - ۸- د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، ۱۳۶۴ ال کال ۲۵۵ گڼه، ۵ مخ.
 - ۹- د ثور انقلاب حقيقت ورځپاڼه، ۱۳۶۲ ال کال د ۷ مياشتې د ۱۴ نېټې گڼه، لومړی مخ او درېيم مخ.
 - ۱۰- وږمه، ۱۳۵۱ ال کال، ۴-۵ گڼه، ۱-۲ مخونه.
 - ۱۱- کابل مجله، ۱۳۴۹ ال کال، ۴ گڼه، ۵۷-۵۸ مخونه.
 - ۱۲- وږمه، ۱۳۵۳ ال کال، لومړۍ گڼه، ۱-۲ مخونه.

- ۱۳- پوهنتون کابل (اوونیزه)، ۱۳۵۳ ال کال، ۱۶ گڼه، ۲ مخ.
- ۱۴- درفش جوانان (اوونیزه) ۱۳۶۰ ال کال، د ۱۱ میاشتې د ۲۷ نېټې گڼه.
- ۱۵- پوهنتون کابل (اوونیزه) ۱۳۶۷ کال د ثورد اوومې نېټې گڼه.
- ۱۶- زنان مجله، ۱۳۶۰ کال، ۲ گڼه، ۱۹ مخ او ۳۳ مخ.
- ۱۷- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ کال، ۱۰ میاشت، ۲۳ نېټې گڼه.
- ۱۸- هېواد (ورځپاڼه)، ۱۳۶۰ کال، ۳ میاشت، ۱۲ نېټې گڼه.
- ۱۹- عبدالروف بېنوا، اوسنی لیکوال، ۳ ټوک، ۱۳۴۶ ال کال، ۱۱۰۸ مخ.
- ۲۰- د اصف بهاند مقاله، د پوهاند زیار پنځوسمه کالیزه، ناچاپه.
- ۲۱- وینه او مینه (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ ال کال.
- ۲۲- اور او وینې (شعري غونډ) پوهاند زیار، ۱۳۶۰ ال کال.
- ۲۳- د ثور انقلاب حقیقت ورځپاڼه، د ۱۳۶۶ ال کال، ۳ مه میاشت، د ۱۱ نېټې گڼه، د ن. سیوري یا (اسحق ننگیال) لیکنه.
- ۲۴- زیار، مجاور احمد: گلکڅونه (شعري غونډ)، ۱۳۶۷ ال کال.
- ۲۵- پوهاند زیار: زنداني نغمې (شعري غونډ)، د چاپ او خپروني د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ ال کال.
- ۲۶- سوزونه او سازونه (شعري غونډ)، د چاپ او خپروني د دولتي کومېټې خپرونه، ۱۳۶۴ ال کال.
- ۲۷- پوهاند زیار: اند و ژوند (شعري طرحې او څلوریزې) د سرحدونو چارو وزارت، ۱۳۶۸ ال کال.
- ۲۹- ژوندون مجله، ۱۳۶۷ ال کال، ۱ گڼه، ۵-۲۲ مخونه.

- ۳۰- ورمه، ۱۳۵۶ ال کال، ۴ گنیه، ۵۰-۵۷ مخونه.
- ۳۱- د عبدالحمید مومند یاد، د علومو اکاډمی خپرونه، ۱۳۲۲ ل کال.
- ۳۲- ژوندون مجله، ۱۳۲۲ ال کال، لومړۍ گنیه، ۴۷-۵۴ مخونه.
- ۳۳- د حمزه یاد، ۱۳۲۲ ال کال، ۱۱ گنیه، ۲۸-۲۹ مخونه.
- ۳۴- کابل مجله، ۱۳۲۲ ال کال، ۱۱ گنیه، ۳۴-۴۲ مخونه.
- ۳۵- د محمد هوتک یاد، ۱۳۲۲ ال کال، ۱۴۵-۱۵۲ مخونه.
- ۳۶- کابل مجله، ۱۳۴۲ ال کال، ۷-۸ گنیه، ۲۳-۳۲ گنیه.
- ۳۷- کابل مجله، ۱۳۴۲ ال کال، ۹ گنیه، ۱۴-۳۲ گنیه.
- ۳۸- کابل مجله، ۱۳۴۳ ال کال، ۴ گنیه، ۷-۲۳ مخونه.
- ۳۹- کابل مجله، ۱۳۲۲ ال کال، ۲ گنیه، ۱۲-۱۳ مخونه.
- ۴۰- کابل مجله، ۱۳۲۳ ال کال، لومړۍ گنیه، ۲۹-۳۹ مخونه.
- ۴۱- کابل مجله، ۱۳۲۲ ال کال، ۱۲ گنیه، ۱-۸ مخونه.
- ۴۲- ژوندون مجله، ۱۳۲۲ ال کال، لومړۍ گنیه، ۹-۲۱ مخونه.
- ۴۳- ژوندون، ۱۳۲۲ ال کال، ۲ گنیه، ۵۵-۶۶ مخونه.
- ۴۴- ژوندون، ۱۳۲۲ ال کال، ۲ گنیه، ۷۶-۸۰ مخونه.
- ۴۵- ژوندون، ۱۳۲۲ ال کال، ۳ گنیه، ۵-۹ مخونه.
- ۴۶- ژوندون، ۱۳۲۲ ال کال، ۴ گنیه، ۹-۱۵ مخونه.
- ۴۷- فولکور مجله، ۱۳۵۵ ال کال، ۱۱ گنیه، ۱۵۷-۱۶۶ مخونه.
- ۴۸- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۶ گنیه، ۲۶-۲۹ مخونه.
- ۴۹- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۳ گنیه، ۳۵-۳۹ مخونه.
- ۵۰- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۲ گنیه، ۳۹-۴۲ مخونه.

- ۵۱- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۴ گنیه، ۳۲-۳۵ مخونه.
- ۵۲- فولکور، ۱۳۵۶ ال کال، ۳ گنیه، ۲۸-۲۹ مخونه.
- ۵۳- فولکور، ۱۳۵۵ ال کال، ۵ گنیه، ۲۹-۳۱ مخونه.
- ۵۴- فرهنگ خلق مجله، ۱۳۵۷ ال کال، لومړۍ گنیه، ۲۴-۲۵ مخونه.
- ۵۵- هنر مجله، ۱۳۵۷ ال کال، لومړۍ گنیه، ۲۴-۲۵ مخونه.
- ۵۶- هنر، ۱۳۵۹ ال کال، لومړۍ گنیه، ۵-۶ مخونه.
- ۵۷- هنر، ۱۳۵۸ ال کال، ۴-۵ گنیه، ۱۸ او ۸۴ مخ.
- ۵۸- هنر، ۱۳۶۱ ال کال، قوس، حوت، گنیه، ۳-۲ مخونه.
- ۵۹- هنر، ۱۳۵۹ ال کال، ۴ گنیه، ۵-۷ مخونه.
- ۶۰- هنر، ۱۳۵۹ ال کال، ۵-۶ گنیه، ۱۷-۱۸ مخ.
- ۶۱- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ ال کال، ۴ گنیه، ۲۳ مخ.
- ۶۲- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ ال کال، ۳ گنیه، ۲۰-۲۳ مخونه.
- ۶۳- پوهنې مجله، ۱۳۴۱ ال کال، ۳ گنیه، ۱۸-۱۹ مخونه.
- ۶۴- بلخ مجله، ۱۳۵۷ ال کال، لومړۍ گنیه، ۱۴-۱۵ مخونه.
- ۶۵- ژوندون مجله، ۱۳۶۲ ال کال، ۳ گنیه، ۵-۹ مخونه.
- ۶۶- ژوندون، ۱۳۶۱ ال کال، لومړۍ گنیه، ۱۲-۱۵ مخونه.
- ۶۷- ژوندون، ۱۳۶۱ ال کال، ۳ گنیه، ۱۱-۱۴ مخونه.
- ۶۸- ژوندون، ۱۳۶۱ ال کال، ۴ گنیه، ۴۴-۴۷ مخونه.
- ۶۹- اجتماعي علوم مجله، ۱۳۶۱ ال کال، ۳ گنیه، ۱۲۳-۱۷۲ مخونه.
- ۷۰- تحقیقات کوشاني مجله، ۱۳۵۹ ال کال، ۲ گنیه، ۱۱-۱۱۲ مخونه.
- مخونه.
- ۷۱- دوستي مجله، ۱۳۵۹ ال کال، ۲-۳ گنیه، ۴-۳۸ مخونه.

- ۷۲- بدني روزنه مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲-۱۴ مخونه
۷۳- بدني روزنه، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ گڼه، ۱۱-۱۳ مخونه
۷۴- مېرمن مجله، ۱۳۴۴ کال، د اسد د مياشتې گڼه، ۱۱ او ۱۳
مخونه.

- ۷۵- مېرمن، ۱۳۴۴ کال، د سنبلې-میزان گڼه، ۲۳ او ۵۳ مخ.
۷۶- دوستي مجله، ۱۳۲۲ کال، ۳ گڼه، ۸۰-۸۴ مخونه.
۷۷- دوستي، ۱۳۲۳ کال، ۴ گڼه، ۲۷-۲۹ مخونه.
۷۸- دوستي، ۱۳۲۰ کال، ۸ گڼه، ۴۴-۴۸ مخونه.
۷۹- دوستي، ۱۳۲۲ کال، لومړۍ گڼه، ۵۱-۵۷ مخونه.
۸۰- دوستي، ۱۳۲۱ کال، ۱۱ گڼه، ۵۷-۶۳ مخونه.
۸۱- ژوندون مجله، ۱۳۲۷ کال، میزان-عقرب گڼه، ۵۳-۵۴ مخونه.
۸۲- ژوندون، ۱۳۲۵ کال، ۵-۶ گڼه، د پښتۍ څلورم مخ.
۸۳- محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ کال، ۵ گڼه، ۸ مخ.
۸۴- محمد صديق روهي، ژوندون مجله، ۱۳۲۳ کال، ۵ گڼه، ۱۳

- مخ.
۸۵- کابل مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۲۵-۳۷-۱۸۰ مخونه.
۸۶- وږمې مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۷۴-۱۸۰ مخونه.
۸۷- کابل مجله، ۱۳۴۹ کال، ۸ گڼه، ۴۴-۵۱ مخونه.
۸۸- کابل مجله، ۱۳۲۲ کال، ۸ گڼه، ۴۱-۵۱ مخونه.
۸۹- ننگرهار مجله، ۱۳۵۴ کال، د حوت مياشتې گڼه، ۱۰ او ۳۲

- مخ.
۹۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۴ کال، د سلواغې گڼه، ۱۵ او ۳۹ مخ.

۹۱- ننگرهار، ۱۳۵۴ کال، د مرغومي او سلواغې گڼه، ۲۷ او ۳۰

مخ

- ۹۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۴ گڼه، ۴ مخونه
۹۳- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۴ گڼه، ۲۲-۲۳ مخ
۹۴- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۱۲ مخ
۹۵- وږمه، مجله ۱۳۵۴ کال، ۳ گڼه، ۱۷۳-۱۷۷ مخونه
۹۶- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۷ گڼه، ۸ مخ
۹۷- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۸ گڼه، ۱۲ مخ
۹۸- پکتیا، ۱۳۵۲ کال، ۹ گڼه، ۸ مخ
۹۹- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۲ مخ
۱۰۰- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۲۸ مخ
۱۰۱- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۷ گڼه، ۲۳ مخ
۱۰۲- پکتیا مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴ گڼه، ۱۵ مخ
۱۰۳- پکتیا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه، ۱۵ مخ
۱۰۴- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، مرغومي-سلواغې گڼه، ۲۷ او

مخ ۳۰

- ۱۰۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۱۱-۱۱۲ مخونه
۱۰۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۴-۵ گڼه، ۱۲۴-۱۷۸ مخونه
۱۰۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۶ گڼه، ۱۷۶-۱۷۷ مخونه
۱۰۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۳-۴ گڼه، ۱۵۲-۱۹۴ مخونه
۱۰۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه، ۱۲۱-۱۲۹ مخونه
۱۱۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه

- ۱۱۱- سباوون مجله، ۱۳۲۶ کال، ۵ گڼه، ۳۵ او ۲۳ مخ.
۱۱۲- زرین انځور، کابل مجله، ۱۳۲۴ کال، لومړۍ گڼه، ۱ مخ.
۱۱۳- سباوون مجله، ۱۳۲۷ کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹- مخونه.
۱۱۴- مېرمن مجله، ۱۳۲۷ کال، ۲ گڼې، ۱۸-۱۹ مخونه.
۱۱۵- کابل مجله، ۱۳۵۵ کال، ۷-۸ گڼه، ۷۱-۷۴ مخونه.
۱۱۶- پوهنتون کابل، (اوونیزه)، ۱۳۲۶ کال، ۵ میاشت، ۲۷ نېټې
گڼه.

- ۱۱۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۲۹-۷۱ مخونه.
۱۱۸- ژبنۍ څېړنې، نوراحمد شاکر، ۱۳۵۲ کال.
۱۱۹- وږمه مجله، ۱۳۵۰ کال، ۵-۶ گڼه، ۱۱۲-۱۱۵ مخونه.
۱۲۰- خراسان مجله، ۱۳۶۰-، ۵-۶ گڼه، ۱۵۰-۱۵۳ مخونه.
۱۲۱- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
۱۲۲- وږمه، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، ۵۵-۵۶ مخونه.
۱۲۳- پښتو څېړنې، (د مقالو مجموعه) د علومو اکاډمۍ
څېړونه، ۱۳۵۲ کال.

- ۱۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه ۵۷-۵۹ مخونه.
۱۲۵- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۹۰-۹۱ مخونه.
۱۲۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۱-۲ گڼه، ۹۸-۱۰۲ مخونه.
۱۲۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۶ گڼه، اته مخیزه.
۱۲۸- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۶ گڼه، اته مخیزه.
۱۲۹- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۵ گڼه، ۲۳-۲۷ مخونه.
۱۳۰- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۱۳-۱۲۲ مخونه.

- ۱۳۱- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۱-۲ ګڼه، ۱۳۹-۱۴۰ مخونه.
- ۱۳۲- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ ګڼه، ۸۹-۹۲ مخونه.
- ۱۳۳- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ ګڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
- ۱۳۴- وږمه مجله، ۱۳۵۴ کال، ۴ ګڼه، ۸۷-۱۲۰ مخونه.
- ۱۳۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۴-۵ ګڼه، ۷۳-۷۲ مخونه.
- ۱۳۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۴-۵ ګڼه، ۱۱۷-۱۲۲ مخونه.
- ۱۳۷- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ ګڼه، ۱-۳ مخونه.
- ۱۳۸- ۳ ګڼه، ۸۲-۸۷ مخونه.
- ۱۳۹- عرفان مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴-۵ ګڼه، ۲۱-۲۷ مخونه.
- ۱۴۰- د امير کوروياد، د علومو اکاډمي خپرونه، ۱۳۲۴ کال،
۳۹۰-۳۹۹ مخونه.
- ۱۴۱- وږمه، ۱۳۵۲ کال، ۳-۴ ګڼه، ۱۲۵-۱۳۲ مخونه.
- ۱۴۲- وږمه مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ ګڼه.
- ۱۴۳- وږمه، ۱۳۵۲ کال، ۳-۴ ګڼه، ۲۹-۷۰ مخونه.
- ۱۴۴- کابل مجله، ۱۳۴۲ کال، ۹ ګڼه، ۲۰-۳۰ مخونه.
- ۱۴۵- کابل مجله، ۱۳۵۷ کال، ۲ ګڼه، ۱۰۶-۱۰۷ مخونه.
- ۱۴۶- کابل مجله، ۱۳۵۹ کال، ۲ ګڼه، ۱۹-۳۵ مخونه.
- ۱۴۷- کابل مجله، ۱۳۵۹ کال، ۳ ګڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
- ۱۴۸- کابل مجله، ۱۳۶۱ کال، ۲ ګڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
- ۱۴۹- خراسان مجله، ۱۳۶۲ کال، ۱۲ ګڼه، ۵۴-۸۲ مخونه.
- ۱۵۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ ګڼه، ۳۰ مخ.
- ۱۵۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د ثور مياشتې ګڼه، ۲۸ مخ.

- ۱۵۲- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د غبرگولي مياشتې گڼه، ۳۷-
۳۸ مخونه.
- ۱۵۳- ننگرهار مجله، ۱۳۵۵ کال، د وږي مياشتې گڼه، ۱۵ مخ.
۱۵۴- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د وږي مياشتې گڼه، ۳۴ مخ.
۱۵۵- ننگرهار مجله، ۱۳۵۵ کال، د لړم مياشتې گڼه، ۲۹ او ۳۲
مخ.
- ۱۵۶- ننگرهار مجله، ۱۳۵۲ کال، د ليندۍ مياشتې گڼه، ۱۳ مخ.
۱۵۷- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د ليندۍ مياشتې گڼه، ۲۳ مخ.
۱۵۸- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د مرغومي او سلواغې
مياشتو گڼه، ۴۸ مخ.
- ۱۵۹- عرفان مجله (مياشتنۍ)، ۱۳۵۲ کال، لومړۍ گڼه، ۱۴۱-
۱۴۲ مخونه.
- ۱۶۰- عرفان مجله، ۱۳۵۵ کال، ۱۱ گڼه، ۱۵۷-۱۶۲ مخونه.
۱۶۱- پکتيا مجله (مياشتنۍ)، ۱۳۵۲ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲ او ۳۷
مخ.
- ۱۶۲- پکتيا مجله، ۱۳۵۵ کال، ۲ گڼه، ۲ مخ.
۱۶۳- پکتيا مجله، ۱۳۵۲ کال، ۲ گڼه، ۱۸ مخ.
۱۶۴- وږمه مجله (درې مياشتنۍ)، ۱۳۵۴ کال، ۴ گڼه، ۸۷-۱۰۸
مخونه.
- ۱۶۵- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ گڼه، ۳۷-۴۲ مخونه.
۱۶۶- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۲ گڼه، ۸۵-۹۲ مخونه.

- ۱۶۷- ننگرهار مجله (مياشتنی)، ۱۳۵۲ کال، د وړي مياشتنی-
گڼه، ۳۷-۳۹ مخونه.
- ۱۶۸- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۲ گڼه، ۲۲ مخ.
- ۱۶۹- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۴ گڼه، ۲۲ مخ.
- ۱۷۰- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۱-۲ گڼه، ۱۵ او ۴۹ مخ.
- ۱۷۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۱۳ او ۲۸ مخ.
- ۱۷۲- ننگرهار مجله، ۱۳۵۷ کال، ۵ گڼه، ۱۳ مخ.
- ۱۷۳- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۰۴-۱۰۶ مخونه.
- ۱۷۴- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۲۲-۱۲۴ مخونه.
- ۱۷۵- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، لومړۍ گڼه، ۱۳۱-۱۴۰ مخونه.
- ۱۷۶- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۳ گڼه، ۱۲۹-۱۳۱ مخونه.
- ۱۷۷- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال، ۴ گڼه، ۱۵۹-۱۶۲ مخونه.
- ۱۷۸- وږمه مجله، ۱۳۵۳ کال ۱۲۱-۱۳۵ مخونه.
- ۱۷۹- پښتو څېړنې، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۶۷ کال، ۴۱۲-
۴۵۹ مخونه.
- ۱۸۰ کابل مجله، ۱۳۴۷ کال، ۱۱-۱۲ گڼه، ۱۰۹ مخ.
- ۱۸۱- ننگرهار مجله، ۱۳۵۳ کال، د وړي مياشتې گڼه، ۲۳ او ۳۳
مخ.
- ۱۸۲- بياض، فارسي هندوستانی څېړنې اورگان، ۱۹۸۳ م کال،
لومړۍ گڼه،
- ۱۸۳- هېواد ورځپاڼه، ۱۳۵۹ کال، وږي، ۱۳۱ نېټې گڼه.

- ۱۸۴- پوهاند زیار: ویي پوهنه، کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
- ۱۸۵- پوهاند زیار: ویي رغاونه، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۵۵ کال.
- ۱۸۶- پوهاند زیار: د ژبپوهنې بنسټونه، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۵۳ کال.
- ۱۸۷- پوهاند زیار: نظر کوتاهی بر زبان و زبانشناسی، د کابل پوهنتون گستر چاپ، ۱۳۵۲ کال.
- ۱۸۸- پوهاند زیار: پښتو لیکلار، ننگرهار پوهنتون خپرونه، ۱۳۶۰ کال.
- ۱۸۹- پوهاند زیار: پښتو نومترنگونه، د سویس د برن پوهنتون خپرونه، ۱۹۷۴م کال.
- ۱۹۰- ورمه مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
- ۱۹۱- پوهنې مجله، ۱۳۳۹ کال، لومړۍ گڼه، ۲۳-۳۲ مخونه.
- ۱۹۲- کابل مجله، ۱۳۵۳ کال، ۲ گڼه، ۱۰-۱۵ مخونه.
- ۱۹۳- پوهاند زیار: پښتانه او ورونه ملیتونه، ژباړه، ۱۳۶۲ کال.
- ۱۹۴- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
- ۱۹۵- دوستي مجله، ۱۳۶۰ کال، ۷ گڼه، ۴۳-۵۲ مخونه.
- ۱۹۶- دوستي مجله، ۱۳۶۲ کال، ۲ گڼه، ۵۲-۵۸ مخونه.
- ۱۹۷- عبدالکریم پتنگ: د غرونو څوکي، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۵۹ کال.

- ۱۹۸- عبدالحی حبیبی: نومورکي مورخين، د ژبو او ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ کال.
- ۱۹۹- ميا فقير الله جلال ابادي: فوايد فقير الله، د ژبو او ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ کال.
- ۲۰۰- عبدالشکور رشاد: د پتې خزاني فرهنگ، د ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۲۲ کال.
- ۲۰۱- عبدالحی حبیبی، د ميا فقير الله پېژند لیک، د ادبياتو پوهنځي خپرونه، ۱۳۵۹ کال.
- ۲۰۲- عبدالشکور رشاد: د احمد شاه بابا د دېوان غورچاڼ، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۰۳- عبدالکریم محب: د چينيانو يونليکونه، ژباړه، د علومو اکاډمۍ خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۰۴- افضل تکور: د ليکوال دا خپرې، د قومونو او قبایلو چارو وزارت د نشراتو او فرهنگي چارو د ریاست خپرونه، ۱۳۲۲ کال.
- ۲۰۵- عبدالروف خپلواک: ټولنپوهنه، ژباړه، ۱۳۵۲ کال.
- ۲۰۶- پروفیسور دوکتور عبدالظهور او پوهنمل عین الدین نصر: مقدمه برزبانشناسی، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۲۳ کال.
- ۲۰۷- دوست شینواری، زړه پانگه، د افغانستان د علومو اکاډمۍ ۱۳۲۳ کال.
- ۲۰۸- پروفیسور سیال کاکړ: د کوشنیانو ژبه، د کوټې چاپ، ۱۹۷۹ م کال.
- ۲۰۹- باقی بریال: مینه نه مری، شعري غونډ، ۱۳۲۷ کال.

- ۲۱۰- عبدالروف بېنوا: پښتو روزنه، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۱۱- د غلام محی الدين افغان افکار او اثار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۲۰ کال.
- ۲۱۲- نصر الله حافظ: ستا د چم گلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیتې خپرونه، ۱۳۲۵ کال.
- ۲۱۳- کاوون توپاني: شگې او گلونه، د چاپ او خپرونې د دولتي کومیتې خپرونه، ۱۳۲۲ کال.
- ۲۱۴- ابراهيم عطايي: د پښتني قبایلو اصطلاحي قاموس، د پښتو څېړنو د نړيوال مرکز خپرونه، ۱۳۵۷ کال.
- ۲۱۵- دوکتور گل محمد نورزی: ادبي ژانرونه او مکتبونه، ۱۳۷۰ کال.
- ۲۱۶- پوهاند زیار: گلکڅونه، د ليکوالو انجمن خپرونه، ۱۳۲۷ کال.
- ۲۱۷- کابل مجله، ۱۳۴۳ کال، ۳ گڼه، ۴۷-۴۸ مخونه.
- ۲۱۸- د خوشال خټک فراق نامه، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۲۳ کال.
- ۲۱۹- د راحت یاد، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۲۳ کال، ۵۷-۲۵ مخونه.
- ۲۲۰- پښتو پښويه (گرامر)، پوهاند زیار، د کابل پوهنتون خپرونه، ۱۳۲۲ کال.
- ۲۲۱- مېرمن مجله، ۱۳۲۴ کال، ۵ گڼه.

- ۲۲۲- څارندوی مجله، ۱۳۶۷ کال، ۱۰ گڼه.
- ۲۲۳- پوهنتون کابل اوونیزه، ۲۱-۵-۱۳۶۶ نېټې گڼه.
- ۲۲۴- وږمه مجله، ۱۳۵۱ کال، ۳ گڼه، ۶۹-۷۱ مخونه.
- ۲۲۵- پښتو مجله، ۱۳۶۰ کال، لومړۍ گڼه، ۴۵-۴۷ مخونه.
- ۲۲۶- پښتو مجله، ۱۳۵۹ کال، ۴ گڼه، ۱۱۸-۱۳۰ مخونه.
- ۲۲۷- پښتو مجله، ۱۳۵۹ کال، لومړۍ گڼه، ۹۲-۱۰۵ مخونه.
- ۲۲۸- پښتو مجله، ۱۳۶۰ کال، ۳ گڼه، ۶۵-۷۰ مخونه.
- ۲۲۹- پښتو مجله، ۱۳۶۲ کال، ۳ گڼه، ۴۵-۵۰ مخونه.
- ۲۳۰- کابل مجله، ۱۳۵۷ کال، ۲ گڼه، ۱۰۶-۱۰۷ مخونه.
- ۲۳۱- کابل مجله، ۱۳۵۹ کال، ۳ گڼه، ۱۳-۱۸ مخونه.
- ۲۳۲- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ کال، ۱-۲ گڼه، ۲۴-۲۶ مخونه.
- ۲۳۳- پلوشه مجله، ۱۳۵۷ کال، ۳ گڼه، ۳۴-۳۵ مخونه.
- ۲۳۴- پلوشه مجله، ۱۳۵۶ کال، ۴ گڼه، ۲۵-۳۲ مخونه.
- ۲۳۵- پلوشه مجله، ۱۳۵۵ کال، ۲ گڼه، ۲۳-۲۸ مخونه.
- ۲۳۶- برکت الله کمین: تلوسې، شعري غونډ، ۱۳۵۲ کال،
- ۲۳۷- کابل مجله، ۱۳۶۷ کال، ۵ گڼه، ۳۵-۵۴ مخونه.
- ۲۳۸- زیار: د کنیشکا د سره کوتل ډبرلیک (ژباړه)، ۱۳۶۹ کال.
- ۲۳۹- خاوره، امین افغانپور، ۱۳۶۷ کال.

یادښت: ما په پورتنیو یاد شویو اڅونو کې د هغوی ټول یاد شوي مخونه نه دي را اخیستي، یوازې مې د لیکنو څرنگوالی او د هغوی سرلیکونه را اخیستي دي او په ځینو ځایو کې مې د هغوی

ټول مخونه هم را اخیستي دي. د پوره مخونو را وړنه مې په دې
خاطر کړې ده، چې شمېر او نومره والی یې څرگند شي.

وروستی بشپړونه

د کتاب د چاپ چمتو کېدنې په وروستیو شپږو کې د استاد زیار د تازه زېږونو او خپرونو دالندیز برابر کړای شو:

۱- په ادبي برخه کې یې څلور شعري غونډونه (د سپرونو نڅا، گلویونه، رزم و بزم، څڅواکي) او یو داستاني اثر (مینه د زړه په وینه) له چاپه راووتل. همدارنگه یې یو نندارلیک (ډرامه) چې پر ۱۳۵۷ کال یې کښلې وه او چاپ و نندارې ته لاندې وړاندې شوې، دلته د یاد وړ ده.

۲- په څېړنیزه برخه کې یې یوه نوې څېړنه ((د پټې خزانې لیکزیکي شننه)) چې برخه برخه د ((وفا)) په اوونیزه کې خپره شوې ده، په همدغه روان کال کې په کتابي بڼه چاپ ته سترگې پر لار ده. د پېښور پوهنتون پښتو څانگې او پښتو اکېډمۍ د باره گلۍ د تېر او سر کال په غبرگو سیمینارونو کې یې اوږدې اوږدې څېړنې وړاندې کړې دي. همدا راز یې د بېلابېلو غونډو او خپرونو لپاره یو لړ لیکنې څېړنې، کره کتنې او سریزې کښلې دي او د لوی احمد شاه بابا د ۲۲۰ تلین په نمانځنه کې یې یوه لیکنه په وفا اوونیزه او بله د خلیل ولسي ادبي جرگې د اړوند سیمینار په غونډه کې چاپ شوې ده.

۳- په ژباړیزه برخه کې یې ((د هند و اروپایي ژبو لرغونې تاریخ)) د یادونې وړ دی چې له الماني سرچینو څخه یې را ژباړلې

او د کابل مجلې د ۱۳۷۰ کال د درېیمې گڼې برابر ۳۴ مخه یې پرې
نیولي دي.

د فرانسې افغانپوهاند کيفر لپاره یې ((د پتې خزاني الماني
ژباړه او گرامري شننه)) خو تراوسه کورته هېره وه، همداسې یې په
خلورو ژبو ليکلي ((ځانپېښې)) هم درواخله.

يون، ۱۳۷۲ کال، مرغومی

د محمد اسمعیل یون لنډه پېژندنه

محمد اسمعیل
یون د حاجي
محمد خان زوی
پر ۱۳۴۶ ال کال،
د لغمان ولایت د
الینگار
ولسوالۍ
دنیا زیو په یوې
روښنفکرې
کورنۍ کې
زېږېدلی دی.

لومړنۍ زده کړې یې د الینگار ولسوالۍ د سلینگار په لومړني
ښوونځي کې سرته رسولې دي، تر هغه وروسته کابل ته راغی او
په خوشال خان لېسه کې شامل شو. پر ۱۳۶۶ ال کال له نوموړې لېسې
څخه په دویم نومره بریالی او پر ۱۳۶۷ ال کال د کابل پوهنتون د ژبو
او ادبیاتو پوهنځي د پښتو څانګې محصل شو. پر ۱۳۷۰ ال کال له
نوموړې څانګې څخه اول نومره بریالی او پر همدې کال بېرته
د پښتو څانګې د کدر غړی شو. پر ۱۳۸۵ ال کال په نوموړې څانګه

کې د ماسترۍ دوره پیل شوه، یون په ډبرنبه او بریالي ډول دا دوره پایته ورسوله.

محمد اسمعیل یون له ۱۳۷۰ل کال څخه بیا تر ننه پورې د کابل پوهنتون د ژبو او ادبیاتو پوهنځي تدریسي غړی او د (پوهندوی) علمي پورې ته رسېدلی دی، پر استادی سربېره، استاد یون د ((کابل پوهنتون))، ((هیلي)) او ((شمشاد)) مجلو د چلوونکي دنده هم په نښه ډول ترسره کړې ده. په پېښور کې د چاپېدونکې ((معارف)) مجلې کتونکی غړی هم و. همدارنگه د یو شمېر نورو چاپي خپرونو همکار هم پاتې شوی دی.

استاد یون پر ۱۳۸۱ل کال، په جلال اباد کې بېړنۍ لویې جرگې ته د ختیزو ولایتونو د انتخاباتو د دفتر مشر شو، ددې جرگې لپاره تر ټاکنو وروسته د جرگې غړی، بیاد جرگې د غړو له خوا د بېړنۍ لویې جرگې د لومړي منشي په توگه انتخاب شو. استاد یون په دې جرگه کې تر خپل وروستي وسته خپل ملي او تاریخي مسولیت ادا کړ او د هېواد د بنمنه عناصرو د توطیو مخه یې ونیوله.

تر دې جرگې وروسته، کله چې د افغانستان د اساسي قانون د تدوین بهیر پیل شو، نو استاد یون بیا ددې بهیر لپاره د ختیزو ولایتونو د دارالانشاد دفتر مشر وټاکل شو. په ختیزو ولایتونو کې د اساسي قانون د لویې جرگې لپاره انتخابات هم د همدې دفتر له

خوا ترسره شول. استاد يون د اساسي قانون د تصويب په لويه جرگه کې د نوموړې جرگې د دارالانشاد غړي په توگه خپل فعال رول ادا کړ. ټاکل شوي وه، استاد يون په ختيزو ولايتونو کې د افغانستان د جمهوري رياست لپاره د عمومي ټاکنو د دفتر مسول شي، خو په کابل کې د لويو جنگسالارانو او ځينو تنظيمي مشرانو له خوا پر حکومت او ملگرو ملتونو د زيات فشار له امله له کاره گوښه شو. ملگرو ملتونو (UNAMA) استاد يون ته وړانديز وکړ، چې په کابل کې به تر دې لوره دنده دروسپارو، خو استاد يون ونه منله او خپلې استادۍ ته يې دوام ورکړ.

درې کاله وروسته يې د ځينو ملگرو په زيات ټينگار او غوښتنه، د جمهوري رياست د ملي امنيت شورا په دفتر کې د فرهنگي چارو د رياست دنده ومنله او په کابل پوهنتون کې پر استادۍ سربېره لا تر اوسه دا دنده پرمخ وړي. استاد يون پر ۱۳۸۵ ل کال د افغانستان او پاکستان د امن گډې جرگې لپاره د افغانستان له خوا د منشي په توگه غوره شو او دا دنده يې هم په ښه ډول ترسره کړه.

استاد يون د خپلواک ليکوال په توگه په تېرو شلو کلونو کې گڼ شمېر فرهنگي او ټولنيز خدمتونه ترسره کړي، په گڼو چاپي، راډيويي او ټلويزيوني مرکو کې يې د واقعيتونو او حقايقو د څرگندېدو له امله د خلکو په زړونو کې ځای نيولی دی. که څه هم

ډېر خلک د يون ليکنې، مرکې او نظريات خونبوي، خو يو شمېر داسې خلک هم شته، چې د يون سرسختي مخالفين دي. دهغه ملي او گټورو نظرياتو ته هم غلط رنگ او تعبير ورکوي، دا ډول اشخاص، چې اکثره يې زورواکي او د سياسي ډلو تپلو غړي او مشران دي، د استاد يون نظريات خپلو شخصي او تنظيمي گټو ته خطر بولي، نو ځکه يې په ټينگه مخالفت کوي. زه ددې شاهد يم، هر کله چې يون کومه ليکنه او مرکه کړې، نو دده پروړاندې يې مثبت او منفي غبرگونونه دواړه راپارولي دي، منفي غبرگونونه اکثره وخت د هغو اشخاصو او ډلو له خوا وي، چې په تېر کړکېچن سياسي بهير کې يې ډېرې نامشروع گټې ترلاسه کړي او ځانونه يې مطرح کړي دي.

مثبت غبرگونونه اکثره د ولس د مشرانو، روښنفکرانو او نورو مخورو له خوا وي، خو استاد يون په دغسې سختو اغزنو او تنگو شرايطو کې بيا هم خپل فرهنگي، سياسي او ټولنيز کار ته دوام ورکوي.

دا اوسنی فرهنگي کار، چې تاسو يې اوس په مسلسل ډول گورئ، دا د تېرو شلو کلونو کارونه دي، چې له تېريو نيم کال راهيسې پرې په منظم ډول کار شوی، او ډل شوي او دادی ستاسو مخې ته اېښودل کېږي، په داسې يو دولتي دفتر کې چې بوختياوې په کې

ډېرې وي، د منظم او ستر فرهنگي کار سرته رسول اسانه کار نه دی استاد يون پر خپلو فرهنگي کارونو سربېره د گڼو فرهنگي ټولنو د غړي، همکار او موسس غړي په توگه هم خپل فرهنگي رول ادا کړی، په پېښور کې يې د دوو المان مېشتو فرهنگي ټولنو (دافغانستان دکلتوري ودې ټولنې) او (د پښتني فرهنگ د ودې پراختيا ټولنې) د همکار په توگه د بېلابېلو ليکوالو په لسگونو اشار، ايډيټ او چاپ کړي دي. دغه راز يې په سلگونو کورنيو مشاعرو، ادبي غونډو او سيمينارونو کې ونډه اخيستي ده، خپله يې هم په لسگونو مشاعرې، سيمينارونه او علمي ورکشاپونه جوړ کړي دي.

سربېره پر دې، په يوزيات شمېر، ملي او نړيوالو کنفرانسونو کې يې په ښه ډول د خپل هېواد استازي کړي ده. دلته به يې د اشارو يادونه وکړو:

اشار

الف- پنځونې:

کتاب نوم	خرنگوالي	چاپکال
• متکور	لومړۍ شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷
• په اورونو کې سندرې	دويمه شعري ټولگه	دويم ۱۳۸۷

ب- راټولونې:

- هیلې ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- نیمګړي ارمانونه د حیران شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د لوونو فصل ګډه شعري ټولګه دویم ۱۳۸۷
- د نازو انا یاد د سیمینار د لیکنو ټولګه دویم ۱۳۸۷
- داستاد الفت نثري کلیات داستاد الفت نثرونه درېیم ۱۳۸۷
- سیندونه هم مري د اسحق تنگیال شعري منتخبات دویم ۱۳۸۷

ج- ژباړنې:

- د ټولنپوهنې له نظره: په افغانستان کې د واک جوړښتونه
- د پوهنوال روستار تره کې اثر دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگي میراثونو ته یوه کتنه
- د نینسي دوپرې اثر دویم ۱۳۸۷
- په افغانستان کې د جګړې جنایتکارانو محاکمه
- د پوهنوال روستار تره کې اثر دویم ۱۳۸۷

د- یونلیکنې:

- د اماراتو سفر د اماراتو یونلیک دویم ۱۳۸۷
- که یون دی یون دی د اروپا یونلیک لومړی ۱۳۸۷
- د پنتاګون ترخندو د امریکا یونلیک لومړی ۱۳۸۷

ه- څپرې او شننې:

- د محمد گل خان مومند اند و ژوند ته یوه لنډه کتنه دویم ۱۳۸۷
- استاد زیار د پښتني فرهنگ یو ځلاند ستوری دویم ۱۳۸۷
- د کابل پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي پښتو کتابښود دویم ۱۳۸۷
- د افغانستان فرهنگ ته اوښتي زیانونه دویم ۱۳۸۷

- د پښتو شعر هندسي جوړښت ۱۳۸۷ شپږم
 - له افغانستانه د مسلکي کادرونو د فرار عوامل دويم ۱۳۸۷
 - ساينسي پرمختياوې دويم ۱۳۸۷
 - بېړنۍ لويه جرگه ولسواکي او زورواکي دويم ۱۳۸۷
 - انديال خوشال لومړی ۱۳۸۷
 - هيله د خپلو سريزو په لمن کې لومړی ۱۳۸۷
 - کلتوري يون لومړی ۱۳۸۷
 - فرهنگي فقر لومړی ۱۳۸۷
 - مرکه او مرکې لومړی ۱۳۸۷
 - خوشال په خپل ايډيال لومړی ۱۳۸۷
 - د کتابونو په وړېمو کې لومړی ۱۳۸۷
 - افغانستان په سياسي کرلېچ کې لومړی ۱۳۸۷
 - پښتو ليکنی سمون لومړی ۱۳۸۷
 - اوسنۍ رسنۍ لومړی ۱۳۸۷
 - که نړيوال ماته و خوري؟ لومړی ۱۳۸۷
- خدای (ج) دې استاد يون ته ډېر عمر ورکړي او جرئت دې ورته هم
تاند لري، الله (ج) دې دی له هر ډول بدو بلاوو وژغوري، په
فرهنگي کارو زيار کې ورته دنور زغم او اوسپلې هيله لرم.
- په درناوي
وفالرحمن وفا
کابل-افغانستان

Ostad Zeyar, **a bright star of pashton's culture**

By:
M. Ismael yoon

ISBN 978-9936-500-06-8

9 789936 500068 >

د خپرونو لړۍ: (۷)

**Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library**